

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ»

«ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ-ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ & ΔΙΑΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τσιγάρα Αικατερίνη

Τριμελής εξεταστική επιτροπή

Εμμανουήλ Σπυριδάκης, Επιβλέπων Καθηγητής

Φερόνας Ανδρέας, Αναπληρωτής Καθηγητής (Α μέλος)

Φεφές Μιχάλης, Αναπληρωτής Καθηγητής (Β μέλος)

Κόρινθος, 2023

Τσιγάρα Αικατερίνη

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All Rights Reserved

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας έκδοσης, εξολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση των μελετών για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τους συγγραφείς.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα των κειμένων εκφράζουν τους συγγραφείς και μόνο.

*Στα ανίψια μου Ιωάννη, Σωτηρία και Φωτεινή
που μέσα από τα μάτια τους ο κόσμος μοιάζει
Υπέροχος!*

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε το διάστημα μεταξύ Σεπτεμβρίου 2022 και Ιανουαρίου 2023, στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτικές για τη μετανάστευση, τις κοινωνικές διακρίσεις και την ιδιότητα του Πολίτη» της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Ως ελάχιστη μνεία, οφείλω να ευχαριστήσω αρχικά τον αξιότιμο επιβλέποντα καθηγητή μου, κο Εμμανουήλ Σπυριδάκη, τόσο για την πολύτιμη καθοδήγησή του, όσο και για τις παραγωγικές υποδείξεις του, οι οποίες διαμόρφωσαν την τελική μορφή της εργασίας μου.

Έπειτα τους αξιότιμους καθηγητές για τις πολύτιμες γνώσεις, που μου μεταλαμπάδευσαν και για τον χρόνο που αφιέρωσαν για την ανάγνωση και εξέταση της εργασίας μου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στα υποκείμενα της μελέτης μου, για την εμπιστοσύνη, που μου έδειξαν.

Τέλος, στη υπέροχη μητέρα μου για την υποστήριξη και υπομονή της κατά την διάρκεια των σπουδών μου, αλλά και στην αγαπημένη συμφοιτήτρια μου Σκανδάλη Αικατερίνη για την εμπύχωση καθ' όλη την διάρκεια του Π.Μ.Σ.. Χωρίς την συμβολή των προαναφερόμενων δεν θα είχα πραγματοποιήσει αυτό τον στόχο

Τσιγάρα Αικατερίνη

Κόρινθος, 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σελ.1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
Ενότητα1: Βιβλιογραφική Επισκόπηση Ερευνών και Μελετών	
1.1.1:Ιστορική Αναδρομή	σελ.3
1.1.2:Προσέγγιση του Φαινομένου-Ιστορική αναδρομή.....	σελ.5
1.1.3: Ιστορική αναδρομή για την αναγνώριση των Δικαιωμάτων του Παιδιού.....	σελ.7
1.2.Κύριες Μορφές Κακοποίησης.....	σελ.9
1.2.1:Φυσική ή Σωματική Κακοποίηση.....	σελ.10
1.2.2:Συναισθηματική-Ψυχολογική Κακοποίηση.....	σελ.12
1.2.3:Λεκτική Βία.....	σελ.14
1.2.4:Παραμέληση.....	σελ.14
1.2.5:Σεξουαλική Κακοποίηση.....	σελ.18
1.2.6:Ενδοοικογενειακή Βία.....	σελ.19
1.2.5:Άλλες μορφές Κακοποίησης.....	σελ.24
1.3:Αίτια Παιδικής Κακοποίησης.....	σελ.24
1.4:Χαρακτηριστικά Θύτη-Θύματος.....	σελ.28
1.5:Ελληνικό Νομοθετικό πλαίσιο- Ανθρώπινα Δικαιώματα & Δικαιώματα του παιδιού.....	σελ.30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	σελ.33

2.1: Επιπτώσεις Κακοποίησης στο Ψυχοσυναισθηματικό Τομέα Ανάπτυξης	σελ.33
2.2: Επιπτώσεις Κακοποίησης στο Βιοσωματικό Τομέα Ανάπτυξης	σελ.36
2.3: Επιπτώσεις Κακοποίησης στο Κοινωνικό Τομέα Ανάπτυξης	σελ.37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	σελ.39
3.1.Είδος Έρευνας.....	σελ.39
3.1.2 Ερευνητικό εργαλείο.....	σελ.40
3.1.3 Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	σελ.43
3.1.4 Συνθήκες διεξαγωγής της έρευνας.....	σελ.45
3.1.5. Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας.....	σελ.45
3.1.6 Περιορισμοί της έρευνας.....	σελ.46
3.1.7.Σκοπός έρευνας.....	σελ.47
3.1.8.Στόχος της έρευνας-Ερευνητικά ερωτήματα.....	σελ.47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο :ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	σελ.49
4.1.1. Δημογραφικά στοιχεία.....	σελ.52
4.1.2.Το διαζύγιο-η Επιμέλεια.	σελ.52
4.1.3.Μορφές κακοποίηση-Συχνότητα.....	σελ.53
4.1.4.Φόβος.....	σελ.54
4.1.5.Εγκλωβισμός-Απομόνωση.....	σελ.55
4.1.6. Το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και η στάση του.....	σελ.58
4.1.7.Το περιβάλλον του σχολείου.....	σελ.60

4.1.8: Η σχέση με το άλλο φύλλο	σελ61
4.1.9 Ομολογία.....	σελ.62
4.2 Συζήτηση Αποτελεσμάτων.....	σελ.64
4.3.Συμπεράσματα.....	σελ.67

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία με τίτλο ‘Παιδική κακοποίηση & Διαπροσωπικές σχέσεις γίνεται μία προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης-

παραμέλησης , με ανάδειξη των πολλαπλών όψεών του επικεντρώνοντας τόσο στην συμπτωματολογία όσο και στην έρευνα.

Στόχος είναι να καταστεί εμφανώς το γεγονός ότι η κακοποίηση του παιδιού δεν αποτελεί μονολιθικό φαινόμενο, το οποίο μπορεί να ερμηνευθεί αποκλειστικά με έναν τρόπο. Η κοινωνική έρευνα έχει βοηθήσει να αναδειχθούν πολλές πτυχές του προβλήματος ,όπως επίσης και οι επιπτώσεις του στην ανάπτυξη υγιών διαπροσωπικών σχέσεων του κακοποιημένου ή παραμελημένου παιδιού. Η διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος δίνει τη δυνατότητα και το κίνητρο αποκάλυψης και διερεύνησης εις βάθος ενός κοινωνικού θέματος που αποτελεί προσβολή για το σύγχρονο ανεπτυγμένο κόσμο.

Η διαδικασία κατά την οποία το ίδιο το παιδί θα περιγράψει όσα του έχουν συμβεί και θα αναπτύξει περιγραφικά τα περιστατικά κακοποίησης του, για το ίδιο το παιδί αποτελεί τη βιωμένη πραγματικότητά του, ωστόσο για τον κοινωνικό ερευνητή, που προσπαθεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο, συνιστά το σημείο τομής διαφόρων θεωρητικών εγχειρημάτων, συχνά αλληλοσυγκρουόμενων. Επιπλέον μία εμπειρία τέτοιας μορφής βίας παρατηρείται ειδική σε σχέση με το πολιτισμικό πλαίσιο που εκφράζεται, αλλά και οικουμενική για τα περισσότερα παιδιά-θύματα.

Τον παραπάνω στόχο μας επιδιώξαμε να επιτύχουμε σε πρώτο στάδιο με την βοήθεια της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Έγινε μία σύντομη ιστορική αναδρομή του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης και ένας εννοιολογικός προσδιορισμός. Στη συνέχεια επιλέχθηκε η παρουσίαση και ανάλυση κάποιων μορφών του φαινομένου, έτσι ώστε να προσδιοριστεί το πρόβλημα ,όπως ακριβώς εντοπίζεται σήμερα .Στο τέλος του πρώτου κεφαλαίου αναλύονται τα αίτια της κακοποίησης ,καθώς και το προφίλ του θύτη. Η Ελληνική Νομοθεσία είναι αυτή που ολοκληρώνει το κεφάλαιο και προσδιορίζει τα όρια του παραβατικού ή εγκληματικού, αφήνοντας, ωστόσο μετέωρη την απορία κατά πόσο εφαρμόζεται ο νόμος ή κατά πόσο αποδίδονται ως πρέπει κυρώσεις.

Στα επόμενα κεφάλαια αναλύθηκε η σπουδαιότητα του ρόλου πρωτογενών και δευτερογενών φορέων κοινωνικοποίησης στη υγιή ψυχοκοινωνική διαμόρφωση του παιδιού.Μέσα από τις βιοματικές συνεντεύξεις, πέρα από τον τύπο και τα αίτια κακοποίησης,θα αποκαλυφθεί πόσο δυσχεραίνει η ανάπτυξη σχέσεων ενός παιδιού-

θύματος βίας με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, φίλους, συμμαθητές ακόμα και με τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο.

Η πτυχιακή εργασία θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας που διενεργήθηκε μέσω θεματικής ανάλυσης. Η συσχέτιση της βιβλιογραφικής έρευνας και της ανάλυσης των δεδομένων της συνέντευξης είναι αυτή που θα δώσει ένα πιο ευκρινές αποτέλεσμα στο υπό εξέταση θέμα. Η συνέντευξη αποτελεί άλλωστε το μέσο για την αναγνώριση των γεγονότων στο πεδίο της πραγματικής ζωής .

Το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης-παραμέλησης σίγουρα χρήζει περαιτέρω μελέτης από πάσης φύσεως κοινωνικούς επιστήμονες ,νομικούς και επιστήμονες της ιατρικής ,επομένως θα παρατεθούν και προτάσεις για περαιτέρω έρευνες.

Λέξεις Κλειδιά: παιδική κακοποίηση, παραμέληση, μορφές και αίτια κακοποίησης, σχολείο, φίλοι, οικογένεια, κοινωνία των πολιτών, συνέντευξη κακοποίησης.

Summary

In this paper entitled 'Child Abuse & Interpersonal Relationships', an attempt is made to approach the phenomenon of child abuse-neglect, highlighting its multiple aspects, focusing on both symptomatology and research.

The principal objective, is primarily, to clarify that child abuse is not a monolithic phenomenon that can be interpreted in an exclusive way. Social research has assisted to highlight many aspects of the problem ,as well as its impact on the development of healthy interpersonal relationships of the abused or neglected child. The interdisciplinary approach to the subject provides the opportunity and motivation to uncover and explore in depth a social issue that is an affront to the modern developed world.

The description of incidents of abuse may be the child's own lived reality, but for the social researcher trying to interpret the phenomenon, it represents the intersection of various theoretical projects, often in conflict with each other. Furthermore, the experience of this type of violence is observed to be specific to the cultural context in which it is expressed, but also universal for most children- victims.

We sought to achieve the above objective on a first level with the help of a literature review. A brief historical review of the phenomenon of child abuse and a conceptual definition was made. Then, the presentation and analysis of some forms of the phenomenon was chosen, so as to present the problem ,as identified today. At the end of the first chapter, the causes of abuse ,as well as the profile of the perpetrator are analysed. It is Greek legislation that concludes the chapter and sets the boundaries of what is offensive or criminal, leaving the question of whether the law is applied or whether sanctions are imposed as appropriate.

In the following chapters, the importance of the role of primary and secondary socialization agents in the healthy psychosocial formation of the child was analyzed. Through experiential interviews, in addition to the type and causes of abuse, it will be revealed how difficult it is for a child victim of violence to develop relationships with other family members, friends, classmates and even the wider social environment.

The present thesis will be concluded with a presentation of the results of the qualitative research conducted through thematic analysis. It is the correlation of the

literature research and the analysis of the interview data that will provide a more articulate result on the topic under consideration. The interview is after all the means for identifying facts in the field of real life.

The phenomenon of child abuse-neglect certainly needs further study by all kinds of social scientists, lawyers and medical scientists, therefore suggestions for further research will be given.

Keywords: child abuse, neglect, forms and causes of abuse, school, friends, family, family, civil society, abuse interview

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παιδική κακοποίηση ως παγκόσμιο φαινόμενο καθίσταται ως ένα μείζον πρόβλημα της κοινωνίας με διαχρονικότητα φέροντας τραγικές συνέπειες στο παιδί και στην εξέλιξή του. Ως φαινόμενο παρατηρείται τόσο στον αναπτυσσόμενο ,όσο και αναπτυγμένο κόσμο, ενεργοποιώντας την επιστημονική κοινότητα και τους φορείς να κινητοποιηθούν από τα μέσα του περασμένου αιώνα, προκειμένου να προσεγγίσουν το φαινόμενο μα κυρίως να το αναδείξουν ,έτσι ώστε να προβούν στις κατάλληλες ενέργειες για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων στην παιδική ηλικία.

Η βία στην παιδική ηλικία λαμβάνοντας οποιαδήποτε μορφή προκαλεί βαθύτατα τραύματα στο παιδί είτε σωματικά, είτε ψυχικά τα οποία άλλοτε επουλώνονται και άλλοτε ταλαιπωρούν το κακοποιημένο παιδί στο σύνολο της ενήλικης ζωής του.

Η έρευνα που επρόκειτο να ακολουθήσει ουσιαστικά εστιάζει στα τραύματα που αφήνει τελικώς η κακοποίηση, μελετάτε ουσιαστικώς το αποτύπωμα της στην εξέλιξη του παιδιού ως κομμάτι της ευρύτερης κοινωνίας.

Η ανάπτυξη περεταίρω διαπροσωπικών σχέσεων για ένα παιδί , κυρίως στο στάδιο της εφηβείας, είναι κομβικό, γιατί συνήθως ένα παιδί προσδιορίζει την ταυτότητα του μέσα από την παρέα συνομηλίκων στην οποία εντάσσεται. Η μάθηση, η ταύτιση και η εσωτερικεύση για ένα παιδί είναι βασικά δομικά στοιχεία της κοινωνικοποίησης, έτσι γεννάται το ερώτημα τι ισχύει για ένα παιδί δεχόμενο βία από τους κόλπους της οικογένειας, πόσο μπορεί να ταυτιστεί με το πρότυπο κάποιου από το γονέα-φροντιστή του ή ποιες αρχές μπορεί να εσωτερικεύσει. Και αν τα δομικά αυτά στοιχεία της κοινωνικοποίησης παρακαμφθούν από το σπίτι, είναι εφικτό να δομηθούν από τον δάσκαλο , το γονέα του φίλου, το φίλο ,κάποιο φορέα, το γείτονα.

Το παιδί χρήζει προστασίας καθώς αποτελεί και αυτό μέλος της κοινωνίας των πολιτών, επομένως έχει ανάγκες που οφείλεται να καλυφθούν, δικαιώματα που υποχρεούνται να κατοχυρωθούν και να προστατευτούν . Το παιδί αποτελεί τον πολίτη του αύριο ,για να δράσει αύριο ως ορθολογικός κοινωνός , οφείλει η κοινωνία σήμερα με νόμους αναθεωρημένους, με κατάλληλα μέτρα και κυρώσεις να το προστατέψει από κάθε μορφής κακοποιητικής συμπεριφοράς, προστατεύοντας το ακόμα και από την ίδια του την οικογένεια αν χρειαστεί.

Ειδικότερα στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία ιστορική αναδρομή του φαινομένου όπως προκύπτει μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, στη συνέχεια αναλύονται οι μορφές παιδικής κακοποίησης, τα χαρακτηριστικά του θύματος και παρουσιάζεται η Ελληνική νομοθεσία έτσι όπως έχει σήμερα σκοπεύοντας στην προστασία των δικαιωμάτων του Παιδιού. Στο σημείο αυτό θα γίνει μια σύντομη ανάλυσηκοινωνικο-ψυχολογικών θεωριών, μια ανάλυση βασιζόμενη στην επιστημονικότητα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι φορείς κοινωνικοποίησης που είναι βασικοί για την υγιή ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού και σχηματίζουν τον κύκλο των διαπροσωπικών σχέσεων του παιδιού.

Η έρευνα συνεχίζεται με το βιωματικό μέρος , όπου αναλύονται οι συνεντεύξεις των ανήλικων παιδιών. Στο μέρος αυτό θα αναλυθεί η μεθοδολογία έρευνας που επιλέχθηκε και θα διεξαχθούν τα αποτελέσματα της έρευνας με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα θέματα θα αποδώσουν τις απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που προσδιορίστηκαν εξ αρχής.

Το ερευνητικό εγχείρημα θα ολοκληρωθεί με τα συμπεράσματα που δεν αποτελούν ολιστική προσέγγιση του φαινομένου ,ωστόσο είναι ενδεικτικά και προσδιοριστικά, δίνοντας το προβάδισμα για περαιτέρω συζήτηση και προβληματισμό.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ

1.1.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η παιδική κακοποίηση ως φαινόμενο αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή, η οποία δομήθηκε πριν από εκατοντάδες χρόνια. Διάφοροι επιστήμονες, όπως κοινωνιολόγοι, ιστορικοί, παιδίατροι και άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν την εμφάνιση τόσο της γυναικείας βίας, όσο και της παιδικής, περίπου το 4000 π.Χ. μαζί με την εμφάνιση της πατριαρχίας. Το πατριαρχικό σύστημα, που δομήθηκε και δεν έχει εξαλειφθεί μέχρι και σήμερα σε απόλυτο βαθμό, αποτελεί ένα ισχυρά εξουσιαστικό σύστημα που στηρίζεται στην ύπαρξη του αδυνάτου και στην επιβολή του δυνατού σ' αυτόν, με αποτέλεσμα να δημιουργείται η ανισότητα μέσα στους κόλπους της οικογένειας. Ο πατριάρχης λειτουργεί κυριαρχικά προς τους "αδυνάτους" με συστηματικές επιβολές τιμωρίας ή άγραφων νόμων που επιβάλλονταν με τη βία (Αντωνοπούλου, 1999).

Την παιδική κακοποίηση, ωστόσο την παρατηρούμε στην αρχαία Ρώμη και Ελλάδα, όπου ο νόμος για την οικογένεια ανάγκαζε την εγκατάλειψη ή και την εξαφάνιση παραμορφωμένων ή άρρωστων παιδιών. Στη Σπάρτη αυτά τα παιδιά τα πετούσαν στον Καιάδα. Εξετάζοντας και την μυθολογία βλέπουμε το παράδειγμα του Ήφαιστου, το οποίο διαχρονικά αποτελεί ένα κοινωνικό και ψυχοδυναμικό χαρακτηριστικό παιδικής κακοποίησης που έλαβε χώρα στην κοινωνία των θεών, καθώς η θεά Ήρα δεν άντεξε την αναπηρία του γιού της και τον πέταξε στην θάλασσα, σώζοντας τον η Θέτιδα. (Κατωπόδη Α., 2005)

Σε ύστερους χρόνους το 18^ο και 19^ο αιώνα σύμφωνα με ιστορικές αναφορές το φαινόμενο παρατηρείται εντόνως σε περιπτώσεις όπου παιδιά προς παραδειγματισμό απομονώνονταν σε υπόγεια ή αφήνονταν να λιμοκτονήσουν ή τα χτυπούσαν με ράβδους προς συμμόρφωση τελευταίο μάλιστα ήταν μία συστηματική μέθοδος σωφρονισμού ακόμα και στον εκπαιδευτικό χώρο, συγκεκριμένα στο δασκαλοκεντρικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ας μην ξεχνάμε την παρομοιώδη φράση

στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη << το κρέας δικό σου ,τα κόκαλα δικά μου .Μη τον λυπάσαι δέρνε τον, κάνε τον άνθρωπο>>.

Μία άλλη μορφή κακοποίησης που υφίσταντο τα παιδιά στη Δύση και όχι μόνο ήταν η παιδική εργασιακή εξαθλίωση από την ηλικία που το παιδί άρχιζε να αυτοεξυπηρετείται , κατά βάση στα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Βλέπουμε ιστορικά στα πλαίσια της βιομηχανικής επανάστασης παιδιά να δουλεύουν σε ανθρακωρυχεία, σε λατομεία, σε εργοστάσια ή απασχολούμενα στη γη .Ωστόσο την εποχή εκείνη κάτι τέτοιο δεν θεωρούνταν κακομεταχείριση ή εκμετάλλευση .Η παιδική εργασία συνδυάζονταν και με άλλες μορφές, αυτή της επαιτείας και της λιμοκτονίας .Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η ζωή του Oliver Twist στο ομώνυμο βιβλίο, το οποίο αποτελούσε μια πραγματική περιγραφή της ζωής ενός παιδιού στην Ευρώπη την εποχή εκείνη. Πολλά παιδιά ,που δεν αντιμετωπιζονταν ως παιδιά από τους επιστάτες, τραυματίζονταν βαριά από τις μηχανές, ακρωτηριάζονταν μένοντας με το στίγμα του *σακάτη* για το υπόλοιπο της ζωής τους εν απουσία κοινωνικής πρόνοιας ή έχαναν τη ζωή τους.

Γενικότερα σε περιόδους πολέμου παρατηρούνταν το παιδί που ζούσε σε κατεκτημένες περιοχές να πέφτει θύμα εμπορίας, βιασμού και πάσης φύσεως βασανιστηρίων. Συγκεκριμένα στη Μικρασιατική καταστροφή και στους δύο Παγκόσμιους πολέμους τα παιδιά θύματα ξεπεράσανε τα 2.000.000 σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε.(Καθημερινή 2/5/99,σελ8-9).

Μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα σωματικές τιμωρίες ,όπως το δέσιμο σε καρέκλα , το φάσκιωμα των βρεφών, η χρήση των παιδιών ως εγγύηση οικονομικών συναλλαγών ή και η πώληση τους ακόμα ήταν συχνές τακτικές που δεν αποτελούσαν μορφές κακοποίησης.(Langer 1974 DeMause).

Φτάνοντας στον 21ο αιώνα, σε έναν αιώνα εξέλιξης και προόδου, στον αιώνα που ανθίζουν οι τέχνες, οι επιστήμες και η τεχνολογία ,το ανώτερα βίαιο κοινωνικό φαινόμενο μάστιγα για το ανθρώπινο γένος εξακολουθεί και υπάρχει .Η αδιαφορία, η παραμέληση, η κακομεταχείριση δεν έχει εξαλειφτεί. Σίγουρα δεν είναι νομιμοποιημένη, σε καμία περίπτωση δεν υπάρχει στην ίδια ένταση ,όμως υπάρχει και αμαυρώνει την εικόνα του σύγχρονου ανθρώπου.

1.1.2.ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ-ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το φαινόμενο αρχίζει να αναγνωρίζεται παράλληλα με την ανάπτυξη του κλάδου της παιδιατρικής το 18^ο αιώνα.

Από το 1920 έως και το 1940, οι κοινωνικές υπηρεσίες των Η.Π.Α. δείχνουν να αυξάνουν την ευαισθητοποίηση και τις κινητοποιήσεις τους, αφού άρχισαν να απομακρύνουν κακοποιημένα παιδιά από τα σπίτια τους. Ακόμα, όταν το 1946 ο John Caffey, παιδίατρος – ακτινολόγος, έκανε αναφορά για έξι υποθέσεις κακοποίησης, τότε όλο και περισσότερη εμπλοκή παρατηρήθηκε από τους Λειτουργούς Υγείας και άλλα παραϊατρικά επαγγέλματα, σε θύματα παιδικής κακοποίησης (Whiplash – Shaken Infant Syndrome)

Το 1948 Ο.Η.Ε. (Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών), για την αντιμετώπιση των συνθηκών μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το Διεθνές Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την Άμεση Βοήθεια των Παιδιών (UNICEF) και το 1953 καθιερώθηκε ως μόνιμος οργανισμός (Πεταλωτής, κ.α., 2015).

Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα ο παιδίατρος Henry Kempe αναγνώρισε για πρώτη φορά το «σύνδρομο» του κακοποιημένου παιδιού κατά τη δική του ορολογία (1962). Τότε οι συνάδελφοι τον αμφισβήτησαν εντόνως, ώσπου μία ομάδα ιατρών στις ΗΠΑ εστίασαν στο πρόβλημα του τραυματισμένου παιδιού από τους οικείους του” και επιβεβαίωσαν την θεωρία του συναδέλφου τους σοκάροντας την κοινωνία.

Το 1970 οι επιστημονικές έρευνες έδωσαν έμφαση στην σωματική τιμωρία του αγοριού και την κακοποίηση που υφίστανται το κορίτσι και έφερε συγκεκριμένα τη μορφή της σεξουαλικής κακοποίησης.

Η αναγνώριση του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης πέρασε από τρία στάδια. Αρχικά υπήρχε άρνηση ότι υφίσταντο η κακοποίηση ή επικρατούσαν παραδοχές γύρω από την ιδιοσυγκρασία του θύτη, θεωρούσαν ορισμένοι επιστήμονες για παράδειγμα πως ο θύτης ενδεχομένως να είναι ψυχωτικός ή να προέρχεται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα ή να είναι άτομο καταχρήσεων, όπιο ,ποτό κ.α. Σ’ ένα δεύτερο στάδιο το ενδιαφέρον των επιστημόνων επικεντρώθηκε σε περιστατικά όπου παρατηρούνταν σωματική κακοποίηση. Την ίδια στιγμή στόχευαν στην εφαρμογή μεθόδων άμεσης διάγνωσης ,παρέμβασης και καταστολής. Στο τρίτο

στάδιο τελικώς οι ειδικοί στοχεύουν ολιστικά στο φαινόμενο της κακοποίησης- παραμέλησης (Κονδυλάκης,2005).

Το 1979, τελικώς ,κατοχυρώθηκε παγκοσμίως η Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού οπότε και χαρακτηρίστηκε ολοφάνερη η παραβίαση των δικαιωμάτων του παιδιού και τέθηκε παράλληλα μία βάση για την αναγνώριση ,την αντιμετώπιση έως και εξάλειψη του φαινομένου.

Το 1990 οι έρευνες ,έχοντας προχωρήσει, αρχίζουν και εστιάζουν γύρω από τη σεξουαλική κακοποίηση του αγοριού και μελετάτε το προφίλ των ανήλικων θυτών σεξουαλικής παρενόχλησης .Σκοπός της επιστημονικής κοινότητας είναι η θεραπεία, η αποκατάσταση όχι μόνο του σώματος μα κυρίως της ψυχής ,γιατί η παιδική κακοποίηση δεν αποτελεί μια ιδιωτική υπόθεση,αλλά θεωρήθηκε «μείζον πρόβλημα» για τη δημόσια υγεία.

Το 1999 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας έδωσε και τον ορισμό της παιδικής κακοποίησης ,ο οποίος αναφέρει ότι : *«Η κακοποίηση ή κακομεταχείριση του παιδιού περιλαμβάνει όλες τις μορφές σωματικής ή συναισθηματικής κακής μεταχείρισης, σεξουαλικής παραβίασης, παραμέλησης ή παραμελημένης θεραπευτικής αντιμετώπισης ή εκμετάλλευσης για εμπορικούς σκοπούς, η οποία καταλήγει σε συγκεκριμένη ή εν δυνάμει βλάβη που αφορά στη ζωή και στην ανάπτυξη του παιδιού, στα πλαίσια μιας σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης και δύναμης.»*. Ο Π.Ο.Υ. επισήμανε πως ο επιτιθέμενος δύναται να είναι κάποιο άτομο οικείο του παιδιού, όπως μέλος της οικογένειας ή κάποιος συγγενής ή ένα φιλικό πρόσωπο, ή οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο φροντίδας .Αυτό δυσχεραίνει την αποκάλυψη του περιστατικού από μέρος του παιδιού, αλλά ταυτοχρόνως την αναφορά αυτού από την πλευρά του ευρύτερου περιβάλλοντος ,αλλά και των επαγγελματιών που συχνά έρχονται σε επαφή με αυτά τα παιδιά. Εσφαλμένως επικρατεί ευρύτερα η αντίληψη , πως οτιδήποτε συμβαίνει μέσα στο σπίτι αποτελεί ιδιωτική (οικογενειακή) υπόθεση. Αντιθέτως, η κακοποίηση – παραμέληση ενός παιδιού αποτελεί ποινικό αδίκημα και παραβίαση ελληνικού, ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου. (www.especial.gr)

Τέλος στην χώρα μας από τον Ιούλιο του 2003 άρχισε να λειτουργεί ο Συνήγορος του Παιδιού, ένα μέρος της Εθνικής Ανεξάρτητης Αρχής Συνήγορος που Πολίτη, στον τομέα Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού , που έχει ως κύριο έργο του την υπεράσπιση των δικαιωμάτων όλων των παιδιών από την βρεφική ηλικία ως και την

ενηλικίωση τους(<https://www.synigoros.gr/>). Οι Συνήγοροι του Παιδιού παγκοσμίως αναλαμβάνουν πολλές πρωτοβουλίες προκειμένου να εδραιώσουν τα δικαιώματα των παιδιών, μέσω τακτικών επισκέψεων στις σχολικές μονάδες, προσπαθούν να επικοινωνήσουν άμεσα με τα παιδιά, συζητούν και συνεργάζονται με τους επαγγελματίες που εργάζονται μαζί τους και τους γονείς, οργανώνουν συναντήσεις με εκπροσώπους υπουργείων και φορέων, οργανώνουν εκδηλώσεις στις οποίες ενημερώνουν οι ίδιοι για το φαινόμενο ,αλλά ταυτόχρονα διαχέουν ενημερωτικό υλικό ή άλλοτε διοργανώνουν εκστρατείες ευαισθητοποίησης, κ.α.

Στην Ελλάδα πρώτος Βοηθός Συνήγορος για το Παιδί τέθηκε το 2003 και ήταν ο Γιώργος Μόσχος, ο οποίος τοποθετήθηκε στη θέση αυτή ξανά το 2008, το 2011 και το 2016,ζητώντας παραίτηση το 2018 , αναλαμβάνοντας να συνεχίσει το έργο του η Θεώνη Κουφονικολάκου στις 13 Φεβρουαρίου 2018.(<https://el.wikipedia.org>)

1.1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Η αναγνώριση των δικαιωμάτων του παιδιού συνδέθηκε αρχικά με την μεταβολή των παραδοσιακών ιεραρχικών σχέσεων που δημιουργούσαν υποχρεωτικές συνέπειες στα πλαίσια της δυτικής οικογένειας και την ίδια στιγμή αναδείχθηκε η ανάγκη για έμπρακτο σεβασμό προς το παιδί, ώστε να υπάρξει και η ισορροπία που κάθε οικογένεια επιθυμεί, σε όλες ανεξαρτήτως τις κοινωνίες χωρίς διακρίσεις και εξαιρέσεις. Η αδιάκοπη απόρριψη της παραδοσιακής πατρικής εξουσίας αποτέλεσε τη αφετηρία για την υιοθεσία των ιδεών της ελευθερίας και της ισότητας όλων των μελών εντός της οικογένειας, μέσα στα πλαίσια δημοκρατικής κοινωνίας.

Σε συνδυασμό όλων αυτών, η κοινωνία άρχισε να ασχολείται περισσότερο με τις ανάγκες του παιδιού και να ενστερνίζεται την ιδέα, ότι το παιδί είναι άξιο σεβασμού, όπως κι ένας ενήλικας και μέσα στον πυρήνα μια δημοκρατικής και ηθικής κοινωνίας να διαθέτει τα ίδια ανθρώπινα δικαιώματα με αυτά των μεγάλων. Έτσι και το παιδί θα αποκτήσει τις βάσεις για να έχει αυτοσεβασμό, αυτοεκτίμηση.

Υπάρχει μια μακρά ιστορική ανασκόπηση για τα δικαιώματα του παιδιού μέχρι την αναγνώρισή τους, πριν ακόμα και από την εποχή του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, πριν δηλαδή αναγνωρισθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα γενικότερα. Η γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη, ήταν από τις πρώτες

επίσημες διακηρύξεις αναγνώρισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου είχε επηρεαστεί τόσο από τις πνευματικές παραδόσεις του αρχαιο-ελληνικού, του χριστιανικού και ευρωπαϊκού πολιτισμού, όσο και από τις αμερικάνικες Διακηρύξεις, ιδίως αυτή του 1776. Αυτές, έγιναν αντικείμενο ανάγνωσης και υπόδειξης προς τον ευρωπαϊκό Διαφωτισμό, όπως συνέβη και με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που αποτελεί την ιστορική κορύφωση των πνευματικών κινημάτων και κοινωνικών-πολιτικών διεργασιών του Δυτικού Κόσμου πάνω στα πολιτικά ζητήματα.

Η βάση του στηρίχτηκε, παρόλα αυτά, στο δυτικό Δίκαιο το οποίο εικάζεται πως ξεκινά στην εποχή της αρχαίας Ρώμης, με την πατρική εξουσία του *pater familias*, κατά την οποία άρχισαν και οι μεγάλες αλλαγές στο οικογενειακό δίκαιο και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας. Όμως, οι στωικοί φιλόσοφοι ήταν αυτοί που διατύπωσαν πρώτοι την ιδέα περί φυσικού οικονομικού δικαίου, με βάση το οποίο όλα τα μέλη της οικογένειας είναι ίσα, ακόμα και τα παιδιά και οι γυναίκες. Από τότε θα περάσουν πολλοί αιώνες για να εμφανιστούν κείμενα που αναφέρονταν στο παιδί και τα δικαιώματά του. Διάφορες αναφορές υπήρξαν κατά τον 17ο αιώνα, από τους Montaigne και Rabelais, περισσότερο όμως είχαν να κάνουν με ζητήματα σχετικά με την αντιμετώπιση των παιδιών στο σχολείο και τη σωματική τιμωρία ως παιδαγωγική μέθοδος των δασκάλων.

Ακολούθησαν ο 18ος και 19^{ος} αιώνας με την Γαλλική Επανάσταση, η οποία εισήγαγε το «μέτρο της υποχρεωτικής και δωρεάν εκπαίδευσης για τα παιδιά» που αποτέλεσε μια βασική αρχή στον τομέα των κοινωνικών δικαιωμάτων του παιδιού. Επιπλέον, η Γαλλική Επανάσταση έλαβε και σημαντικά μέτρα τα οποία θα αποτελέσουν κληρονομιά για όλα τα ευρωπαϊκά έθνη, αλλά και για την παγκόσμια κοινότητα, όπως η υιοθέτηση μιας νέας αντίληψης για τη σχέση γονέα-παιδιού (για πρώτη φορά), κατά την οποία αναγνωρίζεται η ίση ευθύνη των δυο γονέων για την επιμέλεια του παιδιού και η ανάθεση σε αυτούς μέσω νομοθετικών μέτρων της ευθύνης της επίβλεψης και της προστασίας των παιδιών τους. Στη συνέχεια, θα φθάσουμε στον 20ο αιώνα και συγκεκριμένα μετά τα χρόνια του 1ου Παγκοσμίου Πολέμου, κατά την διάρκεια των οποίων δημιουργήθηκε η Παγκόσμια Ένωση για την προστασία του παιδιού, έχοντας ως σκοπό την παροχή βοήθειας στα παιδιά-θύματα του πολέμου, ενώ το 1924 εμφανίζεται η 1η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, η Διακήρυξη της Γενεύης, στο πλαίσιο της Κοινωνίας

των Εθνών.

Ακολουθεί η δημιουργία του Ο.Η.Ε. το 1945, ενώ ταυτόχρονα ιδρύθηκε και η UNICEF, η οποία είχε σκοπό να προωθήσει τα δικαιώματα του παιδιού και τον σεβασμό για αυτά. Επιπρόσθετα, γίνεται για πρώτη φορά σαφής η μνεία στην παιδική ηλικία και στο δικαίωμα του παιδιού για προστασία στο άρθρο 25 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το 1948, όπου επισημαίνεται πως η γυναίκα και το παιδί έχουν ίσο και ειδικό δικαίωμα στη μέριμνα και την περίθαλψη. Τέλος, στις 20 Νοεμβρίου 1989, η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. θα υιοθετήσει τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (με συντριπτική πλειοψηφία, ενώ καταψηφίστηκε από Σομαλία και Η.Π.Α.), που θα αποτελέσει μέρος της εθνικής νομοθεσίας 192 κράτη-μελών. Ήταν ένα κείμενο, που προετοιμαζόταν πολλά χρόνια και βασίστηκε στο σχέδιο-πρόταση του 1979 της πολωνικής κυβέρνησης (πρωτοβουλία για να αποδοθεί φόρος τιμής στον Πολωνό παιδαγωγό Korczak, ο οποίος δολοφονήθηκε το 1942 μαζί με 200 παιδιά στη Βαρσοβία από τους Ναζί) και ήταν η συνέχεια της πρώτης Συνέλευσης το 1959. Ισχύει μέχρι και σήμερα, αλλά αποτελεί ακόμα και τώρα πρόβλημα η πραγμάτωσή της σε νομοθετικό πλαίσιο σε πολλά κράτη (Μπάλιας, 2011).

1.2.ΚΥΡΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Το φαινόμενο της κακοποίησης δύναται να λάβει πολλές μορφές ,για παράδειγμα ένα παιδί μπορεί να κακοποιείται συστηματικά ή περιστασιακά, μπορεί να κακοποιείται με συγκεκριμένο τρόπο ή με ποικίλους, μπορεί η κακοποίηση να επιδράσει ανεπανόρθωτα σε αυτό και την ανάπτυξή του, μπορεί πάλι χάρη σε προστατευτικούς παράγοντες και κατάλληλη παρέμβαση, κάτι τέτοιο να αποφευχθεί. Οι Manly, Cicchetti και Barnett, (1994) επισημαίνουν πως πέρα από το βαθμό συχνότητας της κακοποίησης, υπάρχουν και διαφορές ως προς το βαθμό σοβαρότητας και χρονιότητας της (Glaser, 2000).

Προβαίνοντας σε μια διαδικασία ταξινόμησης των κοινών χαρακτηριστικών στις κακοποιητικές συμπεριφορές έτσι όπως ασκούνται στα παιδιά, διακρίνονται ορισμένα είδη βίας: τη σωματική, λεκτική ,σεξουαλική, συναισθηματική βία, την

παραμέληση και τη δευτερογενή κακοποίηση (Αβραμικά, Λαφαζάνη & Στεφανούδη, 2013: 147)

1.2.1. ΦΥΣΙΚΗ Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Ως φυσική ή σωματική κακοποίηση ορίζεται η διαδικασία κατά την οποία προκαλείται ,ηθελήμενα ,σωματική βλάβη από τους φυσικούς γονείς ή όποιο άλλο νόμιμο φροντιστή του σε ένα παιδί κάτω των 18 ετών. Αφορά περιπτώσεις ,όπου το παιδί φέρει τραύματα, κακώσεις ,προκαλείται βλάβη στην υγεία του ή ενδεχομένως να έχει υποστεί απώλεια κάποιου οργάνου του ή να φτάσει ακόμα και στο θάνατο(Ξυπολητά Ζαχαριάδη,1999:18, Τσίαντης&Μανωλόπουλος,1987:349).

Ενδεχόμενα συμπτώματα σωματικής κακοποίησης όπως παρατηρούνται στο σώμα ενός παιδιού μπορεί να είναι ο μεγάλος αριθμός τραυμάτων ή κάποια τραύματα σε διαφορετικές φάσεις ίασης, όπως επίσης και τραύματα που δεν ταιριάζουν με την ηλικία του παιδιού, όπως ενδεικτικά είναι τα εγκαύματα ή οι ουλές (Πρεκατέ, 2008).

Σύμφωνα με την Α.Κουτσελίνη ο σκοπός της σωματικής βίας είναι να προκαλέσει στο θύμα φόβο, πόνο, ή ακόμα και θάνατο και επιτελείται με χτυπήματα, τραντάγματα, σπρωξίματα, δηλητηριάσεις, καψίματα, πνιγμό, ασφυξία ή άλλου τέτοιου είδους πράξεις. Το μέρος του σώματος του παιδιού στο οποίο εμφανίζονται τα σημάδια έχει ιδιαίτερη σημασία. Για παράδειγμα, όταν παρατηρούνται μελανιές στα γόνατα ή στους αγκώνες, είναι περισσότερο πιθανό να έχουν προκληθεί από πτώση παρά από κάποια μορφής επίθεση, ενώ αντίθετα μελανιές που παρατηρούνται γύρω από το κεφάλι ή σε διάφορα σημεία του προσώπου ή ακόμα και στη μέση, σε σημεία δηλαδή που δεν προκαλούνται από συνηθισμένες δραστηριότητες του παιδιού, αποτελούν ενδείξεις κακοποίησης . Οι όποιες κακώσεις γίνονται αντιληπτές στα ακάλυπτα μέρη του σώματος ,όπως άκρα ,κεφάλι ,λαιμό.

Τα βασικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τη σωματική τιμωρία από τη σωματική κακοποίηση είναι αφενός η σοβαρότητα της πράξης και αφετέρου η πολιτισμική νομιμότητα. Τα παιδιά που έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση, παρουσιάζουν όλα τα παραπάνω ,δηλαδή κακώσεις που δεν δικαιολογούνται σε κάποια σημεία του σώματος τους ,με αποτέλεσμα τα παιδιά να προσπαθούν με κάθε τρόπο να τα καμουφλάρουν με τα κατάλληλα είδη ένδυσης, αλλά το σημαντικότερο που

παρατηρείται είναι το μέγεθος του φόβου που επιδεικνύουν, αν κάποιος επιχειρήσει να τα ακουμπήσει, ή ο φόβος συνοδευόμενος από αγωνία και άγχος, όταν φτάνει η ώρα της επιστροφής τους από το σχολείο στο σπίτι ή γενικότερα αν χρειαστεί να περάσουν χρόνο με το «βασανιστή» τους (Γιωτάκος&Τσίτσικα, 2011: 283–284).

Μια ιδιαίτερη μορφή σωματικής κακοποίησης είναι το «σύνδρομο του ταρακουνημένου Βρέφους» (ShakenBabySyndrome). Το σύνδρομο έχει να κάνει με το δυνατό ταρακούνημα του βρέφους που τελικώς οδηγεί σε εγκεφαλική αιμορραγία. Το 1/3 περίπου αυτών των περιπτώσεων πεθαίνουν, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που επιβιώνουν σε μακροχρόνιο επίπεδο παρουσιάζουν σοβαρές παθήσεις (Τσίτουρα, 2009). Συνήθως παρατηρείται σε παιδιά ηλικίας μικρότερης των δύο ετών, καθώς η πλειοψηφία των περιστατικών είναι μωρά από τριών έως οκτώ μηνών, χωρίς αυτό να αποκλείει παιδιά ηλικίας έως και τεσσάρων ετών να έχουν πέσει θύματα αυτής της κακοποίησης. Ο δράστης αυτής της μορφής κακοποίησης είναι σχεδόν πάντα άτομα του περιβάλλοντος του παιδιού, για παράδειγμα γονείς που είναι αγχωμένοι με διάφορες κοινωνικές, βιολογικές ή οικονομικές καταστάσεις ενδεχομένως να είναι πιο επιρρεπείς σε κάποια παρορμητική και βίαιη συμπεριφορά. Έρευνες έχουν αναδείξει πως μία αφορμή μπορεί να είναι η δυσκολία στο φαγητό του παιδιού ή η περίπτωση παροξυσμού κλάματος του που μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να χάσει τον έλεγχο του θυμού του ο γονέας ή ο φροντιστής αναλόγως. Τα σημάδια που παρατηρούνται στο βρέφος είναι η ευερεθιστότητα, ο λήθαργος, η δυσκολία στην αναπνοή, ακολούθως εμετός, χλωμό δέρμα ή τελικώς επιληπτικές κρίσεις, διεσταλμένες κόρες, παράλυση, ενώ μπορεί ακόμη να πέσει σε κώμα. Τα σημάδια στο βρέφος μπορεί να εμφανιστούν αμέσως μετά το ταρακούνημα του παιδιού, φτάνοντας στο αποκορύφωμά τους μέσα σε τέσσερις έως έξι ώρες (www.iefimerida.gr)

Στην Ελλάδα ένα τέτοιο περιστατικό πρόσφατα έλαβε χώρα και δημοσιοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2012, όταν ο πατέρας ενός βρέφους 4 μηνών το ταρακούνησε έντονα σκοπεύοντας να σταματήσει να κλαίει το μωρό. Το παιδί μεταφέρθηκε άμεσα με σπασμούς στο πλησιέστερο νοσοκομείο και με απόφαση των γιατρών από εκεί διακομίστηκε στο Παιδών «Αγία Σοφία» στην Αθήνα, όπου και παραμένει σε κρίσιμη κατάσταση, έχοντας ωστόσο αποσωληνωθεί. Την ίδια στιγμή οι γονείς του παιδιού αυτεπάγγελτα οδηγήθηκαν στον Εισαγγελέα και αφέθηκαν ελεύθεροι με υποχρεωτική παρουσίαση τους κάθε 15 μέρες στο αστυνομικό τμήμα.

1.2.2.ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Η συγκεκριμένη μορφή κακοποίησης θεωρείται από τις πιο διαδεδομένες μορφές και αποτελεί κατά κάποιο τρόπο τον κεντρικό άξονα όλων των μορφών κακοποίησης ,παρόλο που παρατηρείται ως μεμονωμένο φαινόμενο. Σύμφωνα με τον Χατζηφωτίου η συναισθηματική κακοποίηση παρόλο που είναι κοινωνικά αποδεκτή ταυτοχρόνως είναι και δυσδιάκριτη(Χατζηφωτίου 2005).

Στα πλαίσια της ψυχολογικής κακοποίησης ένα παιδί κακομεταχειρίζεται συναισθηματικά, με συστηματικό τρόπο που προκαλεί σοβαρές και δυσμενείς επιπτώσεις στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως, όπως είναι για παράδειγμα εκβιασμοί, εκφοβισμοί, κοινωνική απομόνωση ,προσβολή της προσωπικότητας, ψυχρότητα ,απάθεια ή απώλεια ευαισθητοποίησης απέναντι στο ανήλικο επιφέροντας βλάβες στον ψυχισμό του παιδιού (Μπάλιας,2011). Αυτός ο τύπος κακοποίησης ζημιώνει την νοητική, κοινωνική ή ψυχολογική εξέλιξη του ανηλίκου, αποκτώντας το ίδιο κακή εικόνα για τον εαυτό του ή να εμφανίζει ευρύτερα διαταραγμένη συμπεριφορά. Με άλλα λόγια, οι γονείς που ασκούν ψυχολογική βία στο γόνό τους, δεν του παράσχουν την υποστήριξη που χρειάζεται για να αναπτυχθεί πλήρως και να διαμορφώσει μια ισχυρή , υγιή κι ολοκληρωμένη προσωπικότητα (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, χ.χ.: 11-12).

Ο Π.Ο.Υ συγκεκριμένα αναφέρει πως η *συναισθηματική κακοποίηση περιλαμβάνει την μη παροχή ενός αναπτυξιακά κατάλληλου και υποστηρικτικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της διαθεσιμότητας ενός προτύπου πρωταρχικής συναισθηματικής προσκόλλησης, έτσι ώστε το παιδί να μπορέσει να αναπτύξει σταθερές συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητες στα πλαίσια της κοινωνίας στην οποία ζει. Ενδεχομένως δύναται να προκληθεί ένα σύνολο πράξεων που θα έχει ως πιθανές συνέπειες τη σωματική ,ψυχική, πνευματική ,ηθική ή κοινωνική βλάβη. Ένα σύνολο πράξεων που θα περιλαμβάνουν τον περιορισμό κινήσεων, υποτίμηση ,περιθωριοποίηση, απειλή, εκφοβισμό ,διάκριση, εξευτελισμό ή άλλες μη σωματικές μορφές εχθρικής ή απορριπτικής συμπεριφοράς.* (W.H.O.,1999).

Οι Brassard και Hardy (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 2009: 291–292) προβαίνουν σε διαδικασίες κατηγοριοποίησης των πιο συχνών εκδηλωμένων τύπων της συναισθηματικής-ψυχολογικής κακοποίησης παιδιών:

1. «Απόρριψη»: Το σύνολο λεκτικών μηνυμάτων όσο και μη λεκτικών συμπεριφορών με σκοπό την προσβολή και τον εξευτελισμό του παιδιού.

2. «Εκφοβισμός»: Το σύνολο των εκφοβιστικών λεκτικών μηνυμάτων προς το παιδί από τους γονείς που σκοπό έχουν να του δημιουργήσουν φόβο απειλώντας το για παράδειγμα με το ενδεχόμενο εγκατάλειψης ή πρόκλησης σωματικής βλάβης.

3. «Συναισθηματική απόρριψη»: Οι γονείς ή οι φροντιστές δεν μπορούν να δημιουργήσουν συναισθηματικούς δεσμούς με το παιδί προσφέροντας του στοργή, τρυφερότητα, φροντίδα και αγάπη.

4. «Απομόνωση»: Αποτελεί έναν αυστηρό περιορισμό του παιδιού που δύναται να φτάσει μέχρι και το σημείο της πλήρους στέρησης οποιασδήποτε κοινωνικής εμπειρίας.

5. «Εκμετάλλευση και διαφθορά»: Η περίπτωση αυτή αφορά τα ανήλικα παιδιά ,τα οποία αναγκάζονται από τους γονείς ή τους φροντιστές να συμπεριφερθούν με έναν ακατάλληλο τρόπο για την ηλικία τους ,όπως για παράδειγμα το να αναλάβει το παιδί μέσα στην οικογένεια έναν ρόλο περισσότερο γονικό.Αυτό παρατηρείται συχνά όταν τα μεγαλύτερα ανήλικα παιδιά της οικογένειας αναγκάζονται να αναλάβουν τη φροντίδα του μικρότερου παιδιού.

Ως απόρροια των ανωτέρω οι επιστήμονες κατέληξαν πως η συμπεριφορά ενός ανήλικου σηματοδοτεί την ψυχική του κατάσταση σε σχέση του με τον εαυτό του ,με την οικογένεια του ή με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Κάποιες ενδείξεις Ψυχολογικής Βίας στη συμπεριφορά ενός παιδιού-θύματος αποτελούν ενδεικτικά η παραβατική συμπεριφορά, όπως βανδαλισμοί, κλοπές, εξαπάτηση άλλων ατόμων, κατανάλωση αλκοόλ ή χρήση ουσιών (ιδιαίτερα στους εφήβους) , ακατάλληλες συναισθηματικές αντιδράσεις(έντονα ξεσπάσματα υστερίας ή με κλάματα, θράσος και οξεία αγένεια) ,η αυτοκαταστροφική ή καταστροφική προς τρίτους συμπεριφορά , φοβίες, συχνά ασυμβίβαστες με την ηλικία του παιδιού, ξαφνικές αλλαγές στη σχολική επίδοση, άγχος, αλλά και κατάθλιψη είναι μερικοί από τους δείκτες που μαρτυρούν ότι κάτι δεν πηγαίνει καλά.

Έχει αποδειχθεί μέσω από διεπιστημονική έρευνα , ότι σε βάθος χρόνου τα παιδιά θύματα της συναισθηματικής-σεξουαλικής κακοποίηση σημειώνουν χαμηλές σχολικές επιδόσεις και μαθησιακές δυσκολίες. Τα αποτελέσματα αυτής της κρυφής μορφής βίας που σημειώνονται είναι πολλά, για παράδειγμα έχουν παρατηρηθεί σε αυτά νευρωτικές συμπεριφορές, παλινδρομήσεις, επιθετική και βίαιη συμπεριφορά. (Ελληνική Παιδιατρική Εταιρεία, 2009)

1.2.3.ΛΕΚΤΙΚΗ ΒΙΑ

Μέχρι πριν από κάποια χρόνια ,τόσο η επιστημονική κοινότητα όσο και η ίδια η κοινωνία , δεν αναγνώριζε την λεκτική μορφή βίας , δεν ασχολούνταν ούτε με τον προσδιορισμό της έννοιας της αλλά ούτε και με τα χαρακτηριστικά της, ακόμα και σήμερα δεν έχει γίνει ακόμα πλήρως αποδεκτή. Ο προσδιορισμός και η απόδειξη της λεκτική κακοποίηση αποτελούν μία δύσκολη διαδικασία, γιατί σε αντίθεση με τις υπόλοιπες μορφές βίας δεν είναι ορατή. Η λεκτική κακοποίηση αποτελεί καθαρά έναν τύπο ψυχολογικής βίας , γιατί σε χτυπάει αποκλειστικά στο συναίσθημα.

Ως μορφή παιδικής κακοποίησης είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ψυχολογική βία. Προκαλεί ψυχική οδύνη μέσω του λόγου και είναι ικανή σε δεύτερο χρόνο να προκαλέσει επιθετική συμπεριφορά. Η αρνητική συμπεριφορά που εκφράζεται μέσω της λεκτικής βίας, παίρνει τη μορφή της κοροϊδίας, της υποτίμησης, της συστηματικής προσβολής του ίδιου του παιδιού, της ειρωνείας, της περιφρόνησης ή ακόμα και ψευδών διαδόσεων που στοχεύουν στο να πληγωθεί ο εγωισμός ή η αξιοπρέπεια του παιδιού. Σύμφωνα με τον Freud αυτή η μορφή επιθετικότητας ενδεχομένως να είναι η πιο ήπια μορφή της βίαιης συμπεριφοράς ,δεδομένου ότι δεν ενέχει κίνδυνο για την σωματική ακεραιότητα του παιδιού. Οι «μεταμφιεσμένες» μορφές επιθετικότητας, όπως αναφέρονται από ορισμένους ψυχαναλυτές, κατά περίπτωση αποδίδονται σε «χιούμορ» ή σε έναν τύπο «αθώου» πειράγματος.

1.2.4.ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ

Η παραμέληση του παιδιού θα μπορούσε να οριστεί ως μία υποκατηγορία της ψυχολογικής βίας. Στα πλαίσια αυτής περιλαμβάνονται τακτικές αδιαφορίας ως προς την υγεία του παιδιού, προκαλώντας του σωματικές κακώσεις ή οποιουδήποτε άλλου τύπου βλάβες ή συνθήκες στέρησης σε σοβαρό βαθμό (Αβραμικά, Λαφαζάνη &Στεφανούδη, 2013: 147). Στο Οντάριο, η έκθεση του Peel CAS ορίζει την παραμέληση ως την κατάσταση όπου η φροντίδα και ανατροφή ενός παιδιού είναι κατάφωρα ανεπαρκής, σε βαθμό που θα μπορούσε να βλάψει σοβαρά τη συναισθηματική ή τη σωματική του υγεία και ανάπτυξη (Tite, 1993). Η παραμέληση αποτελεί ένα μοτίβο όπου ο υπεύθυνος για το παιδί κατ' επανάληψιν αποτυγχάνει να μεριμνήσει για έναν ή περισσότερους τομείς της ευφορίας του: την υγεία, εκπαίδευση, ψυχολογία, σίτιση, στέγη, ασφάλεια διαβίωσης κ.α. Είναι απαραίτητο να δοθεί έμφαση στο γεγονός πως οι γονείς που παραμελούν τα παιδιά τους συχνά

προέρχονται από ευκατάστατα κοινωνικοοικονομικά στρώματα.(Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, χ.χ.: 11-12).

Ο ακριβής προσδιορισμός της έννοιας της παραμέλησης πάραυτα είναι δύσκολο να γίνει για τους εξής λόγους: Πρώτον, μία συμπεριφορά παραμέλησης εξαρτάται από την ηλικία που έχει το παιδί. Για παράδειγμα το να μείνει ένα παιδί δεκατριών ετών μόνο του στο σπίτι για μία με δύο ώρες μπορεί να έχει τελείως διαφορετικές συνέπειες από ένα παιδί δύο ετών που μένει μόνο του για το ίδιο χρονικό διάστημα (Slacketal., 2003). Δεύτερον, υπάρχουν πολλά ερωτηματικά στο αν ο όρος «παραμέληση» πρέπει να περιλαμβάνει μονάχα τα περιστατικά πραγματικής βλάβης του παιδιού, και όχι τα περιστατικά που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν βλάβη στο παιδί μελλοντικά (Παπαδομαρκάκη, 2008). Τρίτον, διακρίνεται ασυμφωνία μεταξύ των θεωρητικών στο αν το βασικό κριτήριο για την παραμέληση πρέπει να είναι η ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών του παιδιού ανεξάρτητα από την συμπεριφορά και το επίπεδο διαβίωσης του/των γονέα/γονέων (Dubowitzetal., 2005). Ένα παιδί ή ένας έφηβος κάτω των 18 ετών θεωρείται ότι έχει παραμεληθεί όταν η σωματική, συναισθηματική και νοητική του κατάσταση έχουν υποστεί βλάβη ή διατρέχουν κίνδυνο να υποστούν, εφόσον ο γονέας-φροντιστής του δεν έχει μεριμνήσει για επαρκές φαγητό, ρουχισμό, στέγη, μόρφωση ή ιατρική περίθαλψη για το ανήλικο παιδί. Επιπλέον, η παραμέληση ισχύει όταν ο νόμιμος προστάτης του πέραν των παραπάνω δεν επιτυγχάνει επαρκή εποπτεία θέτοντας το παιδί συχνά σε κίνδυνο.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας όρισε την παραμέληση ως το φαινόμενο κατά το οποίο «η διατροφή, η ιατρική φροντίδα, η ένδυση, η στέγαση, η σχολική φοίτηση ή η παρακολούθηση που παρέχεται στο παιδί είναι έντονα ανεπαρκής ή ακατάλληλη σε βαθμό τέτοιο ώστε να παραβλέπεται ή να τίθεται σε σοβαρό κίνδυνο η υγεία και η ανάπτυξη του» (WHO, 1999). Λίγα χρόνια αργότερα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO, 2008) αναπροσάρμοσε τον ορισμό για την παραμέληση παιδιών ο οποίος προσδιορίζει το φαινόμενο ως ένα «σταθερό μοτίβο ανικανότητας από την πλευρά του γονέα ή φροντιστή να παράσχει ένα κατάλληλο και υποστηρικτικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και ευημερία του παιδιού σε έναν ή περισσότερους από τους παρακάτω τομείς: στην υγεία, στην εκπαίδευση, στη συναισθηματική ανάπτυξη, στη διατροφή, σε ένα ασφαλές καταφύγιο και συνθήκες διαβίωσης».

Η παραμέληση αποτελεί μία χρόνια κατάσταση ,χωρίς να αποκλείονται και μεμονωμένα περιστατικά, για παράδειγμα έχει παρατηρηθεί ότι ορισμένα παιδιά παραμελούνται όταν οι γονείς τους εργάζονται εποχιακά πολλές ώρες σε αγροτικές

εργασίες. Το εντυπωσιακό και των δύο περιπτώσεων παραμέλησης, συστηματικής ή παροδικής είναι πως αυτά τα παιδιά μεγαλώνουν πιστεύοντας ότι έχουν ζήσει έναν φυσιολογικό τρόπο ζωής ,χωρίς να αναζητήσουν βοήθεια ή να μην αποκαλύψουν την παραμέληση σε κανέναν (Crosson-Tower, 2003).

Η παραμέληση παιδιών διακρίνεται στις εξής βασικές κατηγορίες:

- την σωματική, η οποία συναντάται συχνότερα και αφορά τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο υπεύθυνος για την φροντίδα του παιδιού εκθέτει επανειλημμένα το παιδί σε κίνδυνο και δεν ικανοποιεί τις βασικές του ανάγκες, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται προβλήματα στην υγεία και την ανάπτυξη του παιδιού.
- εκπαιδευτική, η οποία αφορά την αδυναμία του γονέα ή του φροντιστή να εγγράψει το παιδί του στην υποχρεωτική εκπαίδευση ή να του παρέχει ειδική αγωγή όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο ,με αποτέλεσμα το παιδί να καθοδηγείται σε σχολική αποτυχία ή σε παραβατική συμπεριφορά
- την συναισθηματική ,η οποία αφορά την έλλειψη σταθερότητας, φροντίδας και ασφάλειας του γονέα προς το παιδί, με αποτέλεσμα το παιδί συστηματικά να υποτιμάται ή κακοποιείται λεκτικά με βρισιές, κοροϊδίες ή απειλές, ενδεχομένως να τρομοκρατείται με απειλές βίας, να απομονώνεται κοινωνικά ή και να διαφθείρεται με την συμμετοχή σε παράνομες συμπεριφορές.
- την ιατρική παραμέληση, η οποία αφορά τα περιστατικά κατά το οποία οι γονείς ή φροντιστές αμελούν την ιατρική φροντίδα και τις ιατρικές συστάσεις. Περιστατικά όπως άρνηση ή καθυστέρηση στην χορήγηση φαρμακευτικής αγωγής για συγκεκριμένες χρόνιες ασθένειες είναι χαρακτηριστικές για αυτή τη κατηγορία, ενώ οι συνέπειες μπορεί να είναι ιδιαίτερα σοβαρές καθώς πολλά περιστατικά καταλήγουν ακόμα και σε θάνατο του παραμελημένου παιδιού. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι το 2006 εισήχθη μια νέα κατηγορία παραμέλησης από τους Coore και Theobald (Παπαδομαρκάκη, 2011:25), η «κυβερνητική παραμέληση», η οποία αναφέρεται στην αμέλεια από την πλευρά των κυβερνήσεων να παρέχουν τα κατάλληλα μέτρα μέσω της νομοθεσίας αλλά και τους πόρους για την προστασία του παιδιού (π.χ. θέσεις εργασίας για τους γονείς προς αντιμετώπιση της φτώχειας).

Η Παπαδομαρκάκη στην έρευνα της σχετικά με τις ενδείξεις παραμέλησης παιδιού ή εφήβου (2011:27), διακρίνει τις εξής έξι κατηγορίες, οι οποίες φανερώνουν ότι ένα παιδί βρίσκεται σε πιθανό κίνδυνο και αυτές αφορούν:

- την εμφάνιση: ελλιπής σωματική ανάπτυξη, κακή προσωπική υγιεινή, κακή υγιεινή δοντιών, ρούχα απεριποίητα και βρόμικα.
- τη συμπεριφορά: εκδήλωση οργής και επιθετικότητας, ροπή προς ατυχήματα, καταστροφικές τάσεις, χαμηλή αυτοεκτίμηση, πιθανή ανάληψη του ρόλου του γονέα στην ανατροφή μικρότερων αδελφών, περιφορές στους δρόμους, κοινωνική απομόνωση ή επίδειξη στοργής σε οποιονδήποτε χωρίς διάκριση.
- τη διατροφή: επαιτεία ή κλοπή φαγητού, συχνή πείνα, βρώση με μεγάλη ταχύτητα και κατανάλωση μεγάλης ποσότητας, αναζήτηση τροφής στα σκουπίδια, υποσιτισμός, παχυσαρκία, κατανάλωση κυρίως έτοιμου φαγητού.
- την υγεία: ενδείξεις κούρασης και έλλειψη ενεργητικότητας χωρίς αιτία, νυχτερινή ενούρηση, πρησμένη κοιλιά,, αραιά μαλλιά με περιοχές αλωπεκίας, άσθμα, δερματικά προβλήματα, πληγές που έχουν μολυνθεί, απουσία οδοντιατρικής περίθαλψης, απουσία εμβολίων καθώς ,έλλειψη μυωπικών γυαλιών σε παιδιά που το χρειάζονται, χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών
- Ενδείξεις σε βρέφη ή νήπια: παρατηρείται απουσία ή ελλιπής αντίδραση των βρεφών σε διάφορα ερεθίσματα, δυσκολία στην αλληλεπίδραση του με το περιβάλλον, στερεοτυπικές κινήσεις όπως χτύπημα κεφαλιού, υπερδιέγερση, απομόνωση, νωθρότητα.
- στο σχολικό περιβάλλον: απουσία κολατσιού ή χρημάτων για φαγητό, δυσκολία συγκέντρωσης στην τάξη, άφιξη στο σχολείο νωρίτερα του κανονικού και άρνηση επιστροφής στο σπίτι, περιθωριοποίηση, δυσκολία ή άρνηση και μελέτη και συμμετοχή στην καθημερινή συμμετοχή στην τάξη, καταστροφή βιβλίων, μελαγχολική διάθεση και εσωτερίκευση συναισθημάτων, συχνές απουσίες, μαθησιακές δυσκολίες και ελλειπίες κοινωνικές δεξιότητες.

Σχετικά με τις επιπτώσεις που επιφέρει η παραμέληση στα παιδιά, αναφέρονται έντονα διάφορα συμπεριφορικά προβλήματα ,δυσχεραίνει η γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, γίνεται κατάχρηση ουσιών, όπως ποτό ,τσιγάρο ή άλλες εξαρτησιογόνες ουσίες, παρατηρείται επικίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά από μικρή ακόμα ηλικία, υπάρχει μεγάλος κίνδυνος εμφάνισης μετά-τραυματικού στρες και βίαιης συμπεριφοράς (Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg&Ijzendoorn, 2012).

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις όπως έχουν παρατηρηθεί είναι έντονος φόβος, άγχος, κατάθλιψη, θυμός και χαμηλή αυτοεκτίμηση, χαμηλή επίδοση στο σχολείο, αγχώδεις διαταραχές, όπως φοβίες, εφιάλτες, διαταραχή μετατραυματικού στρες και αυτοκτονική συμπεριφορά. Οι συνέπειες ενός τέτοιου τραύματος άλλοτε εκδηλώνονται σε άμεσο χρονικό διάστημα και άλλοτε δύναται να εμφανισθούν κατά την ενήλικη ζωή, όπου μπορεί να παρατηρηθούν διάφορα προβλήματα, όπως χαμηλή αυτοπεποίθηση, αυτοκαταστροφικές τάσεις και διαταραγμένες διαπροσωπικές σχέσεις με το άλλο φύλο, που παίρνουν τη μορφή ενδοοικογενειακών συγκρούσεων φτάνοντας συχνά στο διαζύγιο. Τέλος υπάρχουν αρκετές πιθανότητες να γίνει εναλλαγή ρόλων ,δηλαδή το τέως θύμα να γίνει νυν θύτης επαναλαμβάνοντας τις βίαιες πράξεις που βίωσε ως παιδί (Χατζηφωτίου, 2005:117)

1.2.5.ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η σεξουαλική κακοποίηση έχει οριστεί ως η εμπλοκή του παιδιού σε σεξουαλική δραστηριότητα, την οποία δεν κατανοεί πλήρως, δεν είναι σε θέση να δώσει συγκατάθεση ή για την οποία το παιδί δεν είναι αναπτυξιακά διατεθειμένο ή αλλιώς παραβιάζει τους νόμους ή τα κοινωνικά ταμπού της κοινωνίας. (WHO & ISPCAN, 2006) Τα παιδιά κινδυνεύουν να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση είτε από ενήλικες είτε ενδεχομένως από άλλα παιδιά ,τα οποία μπορεί να είναι λίγο μεγαλύτερα από αυτά ακόμα και κατά 1 με 2 χρόνια ή η σωματική ανάπτυξής τους να είναι μεγαλύτερη .Γενικότερα ο θύτης μπορεί να βρίσκεται σε κάποια θέση ευθύνης, εμπιστοσύνης ή εξουσίας σε σχέση με το θύμα.

Η όποια δραστηριότητα αναπτύσσεται στόχο έχει να ικανοποιήσει τον θύτη, περιλαμβάνοντας τον εξαναγκασμό του ανηλίκου σε μία παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα ή την εκπόρνευση του ή ακόμα και την έκθεση του σε παράνομη πορνογραφία. Αξίζει να σημειωθεί πως όταν ένα παιδί αναγκάζεται να εμπλακεί σε σεξουαλικές δραστηριότητες, αρχικά δεν έχει επίγνωση του περί τίνος ακριβώς πρόκειται κι επιπλέον δεν είναι αναπτυξιακά σε θέση να συναινέσει, επομένως η σεξουαλική βία βρίσκεται σε οποιοδήποτε τρόπο παραβίασης της γενετικής αξιοπρέπειας των θυμάτων (Αβραμικά, Λαφαζάνη & Στεφανούδη, 2013: 147)

Η σεξουαλική κακοποίηση δύναται να εκδηλωθεί στο εσωτερικό περιβάλλον του παιδιού, την οικογένεια ή σε ένα οικείο εξωτερικό περιβάλλον του (Κατωπόδη, 2005). Στα πλαίσια της σεξουαλικής κακοποίησης που παρατηρείται στο εσωτερικό

περιβάλλον , ανήκουν οι σχέσεις αιμομιξίας, με βασικότερες μορφές τη σχέση πατέρα-κόρης, μητέρας-γιου και αδελφού-αδελφής (Κατωπόδη, 2005). Πολλές φορές ωστόσο οι ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να συνδεθεί με την εξωοικογενειακή, γιατί έχει παρατηρηθεί πως κάποιος γονιός ή συγγενής που κακοποιεί σεξουαλικά το παιδί του, συχνά το προωθεί ή να το εκπορνεύει και σε άλλα άτομα του εξωτερικού περιβάλλοντος (Πρεκατέ, 2008). Στην περίπτωση όπου ο δράστης δεν αποτελεί μέλος της οικογένειας, αλλά ένα οικείο πρόσωπο, φιλικό ή συγγενές συμπεριλαμβάνονται ο βιασμός, η παιδική πορνογραφία και η παιδική πορνεία (Κατωπόδη, 2005).

Η συμπτωματολογία της σεξουαλικής κακοποίησης του παιδιού είναι ο πόνος και οι μώλωπες στα γεννητικά του όργανα, η συχνή και επίμονη ενασχόλησή του με τα γεννητικά του όργανα ή με τα γεννητικά όργανα άλλων ανθρώπων, η εμφάνιση ασθενειών που μεταδίδονται σεξουαλικά, η κοινωνική απομόνωση του ανήλικου ή το ενδεχόμενο χρήσης ακατάλληλης σεξουαλικής ορολογίας για την ηλικία του. Επίσης σύμφωνα με τον κλάδο της παιδοψυχολογίας το κακοποιημένο παιδί μπορεί να αποτυπώνει σε ζωγραφιές και παιδικά σχέδια διάφορες σεξουαλικές δραστηριότητες με τα ανάλογα χρώματα. Το παιδί καταλαμβάνεται από συναισθήματα φόβου, ντροπής, ενοχής και θλίψης (Γιωτάκος&Τσίτσικα, 2011: 285–286).

1.2.6. ΕΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

Η οικογένεια αποτελεί το κοινωνικό κύτταρο που ως βασικό της έργο οφείλει να είναι η προσφορά προστασίας, ασφάλειας και αγάπης ,προκειμένου να εξυπηρετηθούν μέσα από τις αναμενόμενες λειτουργίες της οι ψυχικές και σωματικές ανάγκες όλων των μελών . Η οικογένεια δομείται ως ένα δίκτυο σχέσεων με θέσεις και ρόλους που προσδιορίζονται από την κοινωνία ,κατευθύνοντας έτσι τις συμπεριφορές των μελών της στα εσωτερικά και εξωτερικά ερεθίσματα. (Minuchin,S. 2000).

Ο Herbert, M. (1997) ενδεικτικά αναφέρει, ότι η δομή αυτή εξαρτάται από:

- Τη συνοχή
- Την προσαρμοστικότητα
- Την ομοιοστασία

Η διατήρηση της δομής της οικογένειας , η συνοχής της , η προσαρμοστικότητα των μελών της ,εξαρτάται αποκλειστικά από τα όρια , τους προδιαγεγραμμένους ρόλους και τη ψυχοσυναισθηματική συναλλαγή. (Οικονόμου & Χριστοδούλου, 2005).

Είναι πιθανό ωστόσο στα πλαίσια δημιουργίας και ανάπτυξης μιας οικογένειας να μη γίνει σαφές ο προσδιορισμός του ρόλου κάθε μέλους αυτής, να μη τεθούν σαφή όρια ή να μην επιτευχθεί η προσαρμοστικότητα καθενός στο νέο ρόλο, για παράδειγμα ο ενήλικος σύντροφος να μην είναι σε θέση ανάληψης του ρόλου του πατέρα και των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτό το ρόλο, με αποτέλεσμα να διαραγεί η δομή της οικογένειας και να εκδηλωθεί στους κόλπους της παθολογία. Η βία μέσα στην οικογένεια αποτελεί μία νοσηρή κατάσταση που επηρεάζει ενήλικα και ανήλικα μέλη ,αποτελώντας συχνά “μη φανερή βία”, μιας και στο όνομα της διατήρησης της οικογενειακής συνοχής εντάσσεται στο “σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας”.

Όσον αφορά τον ορισμό της ενδοοικογενειακής βίας επικρατούν τρεις απόψεις:

- α) τους ευρείς ορισμούς, όπου η ενδοοικογενειακή βία συμπεριλαμβάνει επιθέσεις σε συνδυασμό με άλλες κακοποιητικές συμπεριφορές, όπως είναι η κοινωνική απομόνωση, η απειλή, η στέρηση τροφής
- β) τους στενούς ορισμούς, όπου στην ενδοοικογενειακή βία σημειώνονται μόνο σωματικές επιθέσεις με σκοπό να πληγώσουν και να τραυματίσουν το παιδί
- γ) τους μεικτούς ορισμούς, που αποτελούν μία ανάμειξη των παραπάνω, λαμβάνοντας όλες τις μορφές βίας , φτάνοντας μέχρι και στην ανθρωποκτονία.

Σύμφωνα με το νόμο 3500/2006 ως ενδοοικογενειακή βία ορίζεται οποιαδήποτε μορφή βίας επιτελείται σε κάποιο μέλος της οικογένειας, παίρνοντας τη μορφή σωματικής και ψυχολογικής ή σεξουαλικής κακοποίησης ή οποιαδήποτε άλλη μορφή όπως ορίζεται στο άρθρο 1 παρ. 2 του ίδιου νόμου(Μαγγανά Α.,2010) Στην ενδοοικογενειακή βία εντάσσονται και οι παρακάτω μορφές κακοποίησης, πέραν της σωματικής, λεκτικής ,ψυχολογικής,σεξουαλικής ενδεχομένως που αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν παραπάνω :

Το σύνδρομο του αμέτοχου θεατή ,

Αποτελεί εκείνη την περίπτωση κατά την οποία το παιδί εκτίθεται για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κίνδυνο, αφού έρχεται σε επαφή με βίαιες καταστάσεις ,χωρίς ωστόσο να βλέπεται το ίδιο. Αφορά τη βία μεταξύ των γονέων του ή τη κακοποίηση άλλου αδελφού μέσα στην οικογένεια ή τη βία απέναντι στα πιο ηλικιωμένα μέλη της οικογένειας. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε., (1998)

Το σύνδρομο Munchausen δια αντιπροσώπου

Αποτελεί μία ψυχιατρική περίπτωση ,όπου στα πλαίσια αυτού του συνδρόμου οι γονείς-φροντιστές του ανηλίκου, κατασκευάζουν ψευδώς κάποιο ιατρικό πρόβλημα, επινοώντας συμπτώματα ή προκαλώντας ακόμη και νόσηση με κάποιο τρόπο στο παιδί σκοπεύοντας να μεταφερθεί στο νοσοκομείο. Συνήθως η αιτία αυτής της μορφής κακοποίησης βρίσκεται στην επιδίωξη των γονέων(συνήθως το φαινόμενο αυτό συναντάται στη μητέρα)να έλκουν τον οίκτο ,το ενδιαφέρον ,την συμπάθεια από το άμεσο ή έμμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον.(Λιμνιωτάκη, Δ. (2005).

Θεωρίες γύρω από την ενδοοικογενειακή βία:

Οι διαφορετικές απόψεις για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας προκύπτουν από τις διάφορες εναλλαγές των διαφορετικών θεωρητικών κατευθύνσεων

Αρχικά οι ατομικές/ ψυχιατρικές θεωρίες εστιάζουν στην πρωταρχική πηγή της κακοποίησης που σχετίζονται με τα παθολογικά χαρακτηριστικά της δομής της προσωπικότητας του δράστη ή και του θύματος τα οποία είναι αποτέλεσμα της ελλιπούς ψυχονοητικής ανάπτυξη του ατόμου κατά την παιδική ηλικία (ΚΕΘΙ, 2008). Οι ψυχαναλυτικές θεωρίες με κύριο εκφραστή τον S. Freud υποστηρίζουν πως η ενεργοποίηση του «ενστίκτου του θανάτου» προκαλεί την βιαιότητα και την επιθετικότητα του ατόμου. Οι ιατρικές και βιολογικές μελέτες συνδέουν τη βίαιη συμπεριφορά με οργανικές διαταραχές. Οι ψυχιατρικές ερμηνείες του φαινομένου και οι ατομικές τέλος εστιάζουν στους ψυχολογικούς και ατομικούς παράγοντες του ατόμου για ερμηνεύσουν το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας.

Οι κοινωνικό-ψυχολογικές προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν κυρίως τη δεκαετία του 1970 θέτουν στην ερμηνεία του φαινομένου τον παράγοντα της κοινωνίας και στην δυναμική που αναπτύσσεται μεταξύ ατόμου και κοινωνίας. Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης πρεσβεύει πως η βία είναι κάτι που μαθαίνεται λόγω της μίμησης. Η θεωρία αυτή επιβεβαιώνει και την διαγενεακή μεταφορά της βίας σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι που έχουν γίνει μάρτυρες κακοποίησης στην οικογένεια τους είναι πιθανό να αναβιώσουν την ενδοοικογενειακή βία είτε ως θύματα είτε ως θύτες

Η θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής ή του κοινωνικού ελέγχου εστιάζει σε ένα σύστημα επιβραβεύσεων και αρνητικών κυρώσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις. Τα άτομα προτιμούν να εμπλέκονται σε συμπεριφορές που θα τους φέρουν

επιβράβευση παρά σε συμπεριφορές που θα επιφέρουν κυρώσεις. Έτσι οι δράστες συνάπτουν σχέσεις και ασκούν βία σε άτομα που στερούνται της ικανότητας να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την κακοποίηση και να αντιδράσουν τιμωρώντας τον θύτη (ΚΕΘΙ, 2008).

Η θεωρία των πόρων υποστηρίζει πως ο «πλούτος» γεννά τη βία (Hyde-Nolan, Juliao, 2012). Οι δράστες διαθέτουν περισσότερους πόρους (κοινωνικό status , οικονομικούς πόρους) με αποτέλεσμα να έχουν την εξουσία και να επιβάλλουν τη θέλησή τους στα θύματά τους.

Η θεωρία της ανακολουθίας της κοινωνικής τάξης απειλεί κυρίως τα πατριαρχικά μοντέλα εξουσίας και τα συστήματα αξιών. Η θεωρία εξηγεί την καταχρηστική συμπεριφορά βάσει την έλλειψη πόρων και τα συνεπαγόμενα άγχος και ασυμφωνία που βιώνει το άτομο από την ασύμμετρη κατανομή των πόρων (ΚΕΘΙ, 2008).

Η θεωρία της σύγκρουσης υποστηρίζει τη σύγκρουση ως συστατικό στοιχείο των κοινωνικών διαντιδράσεων ανάμεσα σε άτομα και ομάδες που χαρακτηρίζονται από θέσεις κυριαρχίας και υποταγής (Σπανού, 2005).

Η θεωρία της κοινωνικοποίησης των ρόλων των φύλων, κατά την οποία οι άνδρες ενθαρρύνονται να είναι περισσότερο επιθετικοί από τις γυναίκες και να μη μιλούν για τα συναισθήματά τους. Έτσι η σεξουαλική επιθετικότητα τους αυξάνει την αίσθηση του ανδρισμού (ΚΕΘΙ, 2008).

Η θεωρία των οικογενειακών συστημάτων εντοπίζει την αιτία της κακοποίησης στην ανισορροπία των δυναμικών και των σχέσεων ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Τα αίτια της βίας είναι πολυπαραγοντικά, προέρχονται από τις ρυθμιστικές δομές, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μελών, τις ματαιώσεις που τυχόν δέχονται ή και τις συγκρούσεις που προκύπτουν στους κόλπους της οικογένειας (ΚΕΘΙ, 2008).

Τέλος η θεωρία των συναισθηματικών δεσμών ενσωματώνει τόσο τις κοινωνιολογικές όσο και τις ψυχολογικές παραμέτρους στην ερμηνεία της ενδοοικογενειακής βίας. Η κακοποίηση οφείλεται σε ανεπαρκείς σχέσεις με τους γονείς συμβάν που εμποδίζει την ανάπτυξη ομαλών δεσμών σχέσεων αγάπης μεταξύ γονέα και παιδιού με αποτέλεσμα αυτή η προβληματική σχέση να μεταφέρεται στις ενήλικες σχέσεις που συνάπτει μετέπειτα το παιδί (ΚΕΘΙ, 2008).

Οι κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις εντάσσονται στις σύγχρονες τάσεις

ερμηνείας του φαινομένου, αναφέρονται σε μακρό-επίπεδο ανάλυσης και αποδίδουν την άσκηση βίας σε κοινωνιολογικές και πολιτισμικές παραμέτρους.

Η θεωρία της υποκουλτούρας της βίας που εισήχθη ως ερμηνεία από τους Wolfgang και Ferracuti(1967) συνδέει τη βίαιη συμπεριφορά των δραστών με ένα συγκεκριμένο περιβάλλον υποκουλτούρας στο οποίο ζουν. Η θεωρία ενισχύεται από το γεγονός πως τα βίαια επεισόδια συμβαίνουν κυρίως σε περιορισμένες γεωγραφικές περιοχές.

Η φεμινιστική θεωρία ορίζει πως τα κοινωνικά φαινόμενα προκύπτουν από την πατριαρχική δομή της οικογένειας κατά συνέπεια η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα αποτέλεσμα αυτής της δομής της κοινωνίας. Ο σκοπός της κακοποίησης έτσι δεν είναι άλλος από την επιβολή κυριαρχίας του άνδρα πάνω στη σύντροφό του. Βασικό στοιχείο αυτής της θεωρίας είναι ότι η ταυτότητα του φύλου μια κοινωνική κατασκευή και αν οι βιολογικές διαφορές είναι ξεκάθαρες ανάμεσα στα δύο φύλα, οι αναπαραστάσεις του φύλου ή οι συνέπειες των αναπαραστάσεων αυτών είναι κοινωνικά κατασκευασμένες (Αθανασιάδη & Δεληγιάννη- Κουιμτζή, 2010).

Η θεωρία της οικολογικής προσέγγισης αναγνωρίζει το φαινόμενο ως πολύπλοκο το οποίο ανάγεται σε πολλά επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο βρίσκεται η προσωπική εμπειρία, στο δεύτερο οι παράγοντες που σχετίζονται με την πατρική οικογένεια. Το τρίτο επίπεδο διαμορφώνεται από εξωτερικούς παράγοντες που σχετίζονται με την κοινότητα και στο τέταρτο επίπεδο βρίσκονται ευρύτεροι κοινωνικοί παράγοντες (Σπανού, 2005).

Ο Bourdieu (1998) μιλά για το φαινόμενο της συμβολικής κυριαρχίας ερμηνεύει την ανδρική κυριαρχία όπου η καθολικά αναγνωρισμένη στους άνδρες πρωτοκαθεδρία διακηρύσσεται στην αντικειμενικότητα των κοινωνικών δομών και των παραγωγικών και αναπαραγωγικών δραστηριοτήτων, που είναι θεμελιωμένες σε έναν κατά φύλο καταμερισμό της εργασίας βιολογικής και κοινωνικής παραγωγής και αναπαραγωγή, ο οποίος δίνει στον άνδρα το καλύτερο κομμάτι. Η ανδροκεντρική παράσταση της βιολογικής και κοινωνικής αναπαραγωγής βρίσκεται ενδεδυμένη με την αντικειμενικότητα ενός κοινού νου, που γίνεται αντιληπτός ως πρακτική, δοξική συμφωνία σχετικά με το νόημα των πρακτικών. Κατά τον Bourdieu και οι ίδιες οι γυναίκες εφαρμόζουν σε κάθε πραγματικότητα, και ιδίως στις σχέσεις εξουσίας μέσα στις οποίες είναι φυλακισμένες, σχήματα σκέψης που αποτελούν προϊόν της ενσωμάτωσης αυτών των σχέσεων εξουσίας και τα οποία εκφράζονται στις θεμελιακές αντιθέσεις της συμβολικής τάξης.

Παραπάνω παραθέσαμε τις αντιπροσωπευτικότερες ερμηνευτικές προσεγγίσεις του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας. Είναι σημαντικό να τονίσουμε πως από τις θεωρίες καμία δεν είναι τόσο επαρκής ώστε να ερμηνεύσει ένα τόσο πολύπλοκο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο. Η ερμηνεία της ενδοοικογενειακής βίας είναι αναγκαίο να βασίζεται στη διερεύνηση τόσο της προσωπικότητας του δράστη όσο και του θύματος ώστε να αντιμετωπιστεί η καταχρηστική ή θυματοποιημένη συμπεριφορά σε ατομικό επίπεδο, όσο και των εξωγενών παραμέτρων που συμβάλουν στην εμφάνισή της

1.2.7.ΆΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Κάθε μορφή κακοποίησης, μπορεί να επιδράσει καταλυτικά έως και ανεπανόρθωτα στη μετέπειτα εξέλιξη και τον ψυχισμό του θύματος (Αντωνιάδης, 2015). Στα είδη κακοποίησης συγκαταλέγεται και η παιδική εργασία, ο σχολικός εκφοβισμός, η ακραία φτώχεια και η διαδικτυακή κακοποίηση, μορφές οι οποίες μέχρι πρότινος δεν είχαν αναγνωρισθεί ,με αποτέλεσμα να μην τους δίνεται η πρέπουσα προσοχή και αναγνώριση και εκ του αποτελέσματος να μην γίνεται και ουσιαστική αντιμετώπιση των περιστατικών. Όλες οι υπόλοιπες μορφές κακοποίησης που παρατηρείται σταδιακά να εκδηλώνονται είναι απόρροια των βασικών μορφών παιδικής κακοποίησης που παραπάνω αναπτύχθηκαν, προκύπτουν δηλαδή ως εκβάσεις της ψυχοσωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης-παραμέλησης.

1.3.ΑΙΤΙΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο προσδιορισμός του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης αποτέλεσε μια πολύπλοκη διαδικασία, για την οποία χρειάστηκε να συνεργαστούν επιστήμονες από τον κλάδο της ιατρικής, της παιδιατρικής κατά βάση ,της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και από άλλους επιστήμονες των κλάδων της υγείας. Μέσω της διεπιστημονικής προσέγγισης του θέματος διατυπώθηκε η άποψη, πως μόνο εάν κατέληγαν σε μία αλληλουχία αιτιών και παραγόντων που συντελούν στην εκδήλωση του φαινομένου, θα μπορούσαν να προσδιορίσουν και τα ατομικά χαρακτηριστικά αυτών των ατόμων που δύναται να προβούν σε πράξεις κακομεταχείρισης-παραμέλησης του ανηλίκου. Ο βαθύτερος σκοπός αυτού είναι να εντοπιστούν

αποτελεσματικά μέσα ,μηχανισμοί και μέθοδοι αντιμετώπισης ,μα κυρίως πρόληψης του φαινομένου(Munro,2007).

Οι έρευνες λοιπόν συγκλείουν στο συμπέρασμα ,ότι αυτοί που ασκούν βία κάθε είδους σε παιδιά χαρακτηρίζονται από ορισμένα πανομοιότυπα γνωρίσματα, τα οποία έχουν κοινώς ονομαστεί ως προσδιοριστές επικινδυνότητας, δεδομένου ότι η παρατήρησή τους από τους ειδικούς υγείας μπορεί να τους βοηθήσει να ανιχνεύσουν πρώιμα την κακοποίηση και να δράσουν υπέρ του θύματος (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, χ.χ.: 27). Στους παράγοντες κινδύνου, λοιπόν, συμπεριλαμβάνονται κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες ,όπως επίσης και προβλήματα στην ψυχοπαθολογία των θυτών .Συγκεκριμένα, έχει σημειωθεί πως οι πλειοψηφία των δραστών σημειώνει χαμηλό οικονομικό εισόδημα, γεγονός που εντείνει το άγχος και την οικονομική αβεβαιότητα.(Αβραμικά, Λαφαζάνη &Στεφανούδη, 2013: 147). Επιπλέον ένα ακόμη αίτιο κακοποίησης παιδιών έχει αναγνωρισθεί και η χρήση ουσιών από τους γονείς τους , όπως αλκοόλ ή πάσης φύσεως ναρκωτικών ουσιών .Αυτοί θεωρούνται μάλιστα ως προγνωστικοί παράγοντες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς από τους γονείς προς τα παιδιά, περιλαμβάνονται πιο συγκεκριμένα: προβλήματα αλκοολισμού και κατάχρησης ουσιών, νοσήματα, διαταραχές στην ψυχοπαθολογία, ιστορικό κακοποίησης, άκαμπτες και υπερβολικές πεποιθήσεις περί ηθικής, αδυναμία διαχείρισης του θυμού και των αντιδράσεων, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο κ.α. (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, χ.χ.: 28).

Ο Παγκόσμιος οργανισμός Υγείας αναφέρει τέσσερις βασικούς παράγοντες ευαλωτότητας , τους ατομικούς παράγοντες, τους παράγοντες σχέσεων, τους κοινοτικούς παράγοντες και τους κοινωνικούς παράγοντες (WHO, 2008). Στο πρώτο επίπεδο, εντάσσεται το άτομο και τα προσωπικά του χαρακτηριστικά, το οποίο εξαρτάται από την βιολογική μεταβλητή της ηλικίας και την βιολογική μεταβλητή του φύλου, συνδεδεμένο ταυτόχρονα με ατομικούς παράγοντες που πιθανολογείται να ευνοούν την κακοποίηση παιδιών. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας τα ενδεχόμενα κακοποίησης-παραμέλησης παιδιών αυξάνονται όταν ένας γονέας ή ένα φροντιστής δυσκολεύεται να συνδεθεί συναισθηματικά με το νεογέννητο παιδί του, έτσι δεν παρουσιάζει ευρύτερα μία συμπεριφορά ορθής ανατροφής προς το παιδί. Ενδεχομένως πάλι ο γονέας να έχει κακοποιηθεί ο ίδιος ως παιδί, δείχνοντας ως απόρροια αυτού έλλειψη γνώσης για την ανατροφή του παιδιού, θέτοντας συχνά ακατάλληλες τιμωρίες, σε ενδεχόμενη ανάρμοστη συμπεριφορά των

παιδιών, πιστεύοντας στην αποτελεσματικότητα της σωματικής τιμωρίας ως σωφρονιστική μέθοδο και επιβολή πειθαρχίας στα παιδιά .

Υπάρχει περίπτωση ο γονέας-φροντιστής να πάσχει από σωματικά ή ψυχικά προβλήματα, να χάνει τον έλεγχο του όταν εκνευρίζεται ή να κάνει χρήση ουσιών, να εμπλέκεται συστηματικά σε άνομες συμπεριφορές με άμεσες επιπτώσεις στη σχέση του με το παιδί. Τέλος υπάρχει το προφίλ-γονέα που είναι κοινωνικά απομονωμένος ή περιθωριοποιημένος, γιατί δεν έχει αποκτήσει τις πρέπουσες ικανότητες του γονός, είτε γιατί είναι αρκετά ανώριμος για να επιτελέσει το βαρυσήμαντο ρόλο του γονέα ή γιατί έχει χαμηλή παιδεία ή επειδή μπορεί να βιώνει κάποιες οικονομικές δυσκολίες που τον κρατάνε αποστασιοποιημένο από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η κατηγορία αυτή μάλιστα είναι αρκετά διαδεδομένη εν όψη της οικονομικής κρίσης, η οποία ολοένα γιγαντώνεται με σημείο εκκίνησης την περίοδο του covid-19. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν διενεργηθεί, παρατηρείται, πως οι μητέρες κατηγορούνται πιο συχνά από τους πατέρες για περιστατικά κακοποίησης- παραμέλησης, και αυτό γιατί συνηθίζεται να βρίσκονται περισσότερες ώρες με το παιδί (Αγάθωνος, 1987).

Το προφίλ αυτών των μητέρων είναι συχνά συνδεδεμένο με το νεαρό της ηλικίας τους, έτσι είναι άπειρες και αδαείς αντιμετωπίζοντας αδυναμία να ανταποκριθούν στον μητρικό τους ρόλο. Επίσης, το φαινόμενο παρατηρείται συχνά σε γυναίκες, οι οποίες ενδεχομένως να έχουν ανατραφεί σε κακοποιητικό και παραμελητικό οικογενειακό περιβάλλον, παρουσιάζοντας παθητικότητα στον σωματικό ή ψυχικό πόνο που οι ίδιες προκαλούν στο παιδί τους.

Από την άλλη, έχουν καταγραφεί και παράγοντες κινδύνου οι οποίοι προέρχονται από την ύπαρξη του ίδιου του παιδιού. Ένα τέτοιο αποτελεί το ενδεχόμενο ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης ή όταν το μωρό αποτυγχάνει στις προσδοκίες του γονέα, , όταν το παιδί σημειώνει παροξυσμό, κλαίει έντονα και δεν ηρεμεί, όταν το παιδί έχει κάποια αποκρουστικά φυσικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, τα οποία ο γονέας δεν μπορεί να αποδεχθεί, όταν το παιδί εκδηλώνει συμπτώματα κάποιας ψυχικής πάθησης, όταν αυτό το παιδί γεννηθεί έπειτα από πολλαπλές κυήσεις, με αποτέλεσμα ο γονέας να μην μπορεί να στηρίξει οικονομικά ένα επιπλέον μέλος, όταν υπάρχει στην οικογένεια ένα παιδί που εκτίθεται με τη συμπεριφορά του σε κίνδυνο και μπλέκει με προβλήματα, όπως να έχει αυτοκαταστροφικές τάσεις, να βασανίζει τα ζώα ή συνεχώς να επιτίθεται στους συνομηλίκους του.

Στη συνέχεια θα εξεταστεί το επίπεδο σχέσεων που αναπτύσσουν οι γονείς μέσα στην κοινότητα, όπως δομούνται στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, τη γειτονιά, το χώρο εργασίας και το σχολείο, καθώς και τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των πλαισίων . Συχνά η ευαλωτότητα προς την κακοποίηση-παραμέληση ενός παιδιού εξαρτάται από το πόσο στενές κοινωνικές σχέσεις έχει το παιδί με τα υπόλοιπα οικογενειακά μέλη ή τους φίλους. Κάποιες περιπτώσεις κατά τις οποίες μεγεθύνεται ο δείκτης του κινδύνου κακοποίησης παιδιών αφορά τη ρήξη των οικογενειακών δεσμών , την περιθωριοποίηση της οικογένειας ή την απομόνωση της ή την απουσία ενός δικτύου υποστήριξης για την αντιμετώπιση του άγχους ή των δυσκολιών στη σχέση των μελών της οικογένειας και κυρίως στη σχέση του ζευγαριού ή τέλος τη ρατσιστική διάκριση από την κοινότητα προς την οικογένεια λόγω φυλής, εθνικότητας, θρησκείας, φύλου, ηλικίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, αναπηρίας ή ευρύτερου τρόπου ζωής. Σημαντικός παράγοντας αποτελεί και η θέση της οικογένειας, εάν δεν έχει δηλαδή σταθερή και μόνιμη κατοικία, εάν δεν μπορεί να καλύψει τις απαραίτητες βιοτικές της ανάγκες ή εάν κάποιο μέλος της οικογένειας είναι αναμειγμένο με εμπόριο ναρκωτικών ή παρουσιάζει οποιαδήποτε άλλη παραβατικότητα.

Η συσχέτιση φτώχειας με την παραμέληση ή/και κακοποίηση των παιδιών είναι εντυπωσιακή και ισχυρή(Berger, 2007). Η φτώχεια «κρύβεται» ουσιαστικά πίσω από άλλους παράγοντες που σχετίζονται με την κακοποίηση - παραμέληση παιδιών, όπως είναι το ζήτημα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης(ανασφάλιστοι γονείς, ανασφάλιστα παιδιά), ακατάλληλο περιβάλλον διαβίωσης λόγω απουσίας στέγης, ζητήματα πρόσβασης και προσβασιμότητας των παιδιών στην εκπαίδευση.

Μία επιπλέον αιτία μπορεί να είναι οι κοινωνικοί παράγοντες που περιλαμβάνουν τις κοινωνικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές πολιτικές ,τις πολιτικές υγείας που κατευθύνουν το άτομο σε χαμηλό βιοτικό επίπεδο ή σε κοινωνικοοικονομική ανισότητα τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς κανόνες που προωθούν τη βία, τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες με συγκεκριμένους ρόλους στα δύο φύλα, τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς κανόνες που μειώνουν τη θέση του παιδιού, την ύπαρξη παιδικής πορνογραφίας, παιδικής πορνείας και παιδικής εργασίας.

Η άγνοια ή η ελλιπής κατανόηση των ιδιαίτερων αναγκών που έχει ένα παιδί σε κάθε στάδιο της ανάπτυξής του αποτελούν παράγοντες που οδηγούν στην παραμέληση του παιδιού, στην ύπαρξη δυσκολιών ψυχικής υγείας στους γονείς που δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στο ρόλο τους, στην έλλειψη στέγης και στη

φτώχεια που δημιουργούν δυσκολίες στην ανταπόκριση των γονέων απέναντι στην κάλυψη των αναγκών του παιδιού και στις δυσκολίες των γονέων να ανταποκριθούν στις ανάγκες που έχει ένα παιδί με αναπηρία. (Thompson&Thompson, 2008: 197).

Οι παράγοντες επικινδυνότητας για την παραμέληση παιδιών μπορούν να ταξινομηθούν λοιπόν σε τέσσερις κύριες κατηγορίες,

α) στους «περιβαλλοντικούς παράγοντες», συμπεριλαμβάνονται φτώχεια, δομή κοινότητας, λειτουργικά κοινωνικά δίκτυα υποστήριξης ή μη, αλληλεπίδραση ενήλικων στην κοινωνία

β) στους «παράγοντες της οικογένειας», εντάσσονται τα προβλήματα επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειας, η απουσία ενός θετικού κλίματος που προάγει τον διάλογο, η ενδοοικογενειακή βία, το στρες που υπάρχει στην οικογένεια, η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών ή κάποια ασθένεια μέλους της οικογένειας.

γ) στους «παράγοντες του γονέα ή του φροντιστή» συμπεριλαμβάνονται τα ατομικά χαρακτηριστικά του γονέα ή τα παιδικά του βιώματα, η έλλειψη γονικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων ή η κατάσταση της ψυχικής του υγείας

δ) στους «παράγοντες του παιδιού», εντάσσονται τα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού που σχετίζονται με την ηλικία, η υπακοή και συμμόρφωση με τους κανόνες ή κάποιες σωματικές ή οι αναπτυξιακές δυσκολίες(DePanfilis, 2006: 39–41).

1.4:ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΘΥΜΑΤΟΣ

Τα κακοποιημένα ή παραμελημένα παιδιά αποτελούν μία κατηγορία παιδιών που έχουν γαλουχηθεί σε ένα περιβάλλον νοσηρότητας, με αποτέλεσμα να έχουν έντονες εσωτερικές συγκρούσεις και ο εσωτερικός τους κόσμος να είναι ευρύτερα τραυματισμένος. Τα παιδιά αυτά δυσκολεύονται να ξεκλειδώσουν τα όποια συναισθήματα τους, με αποτέλεσμα να μην εξωτερικεύονται εύκολα έως καθόλου. Στην ενδεχόμενη εξωτερίκευση των συναισθημάτων τους, δεν μπορούμε να ομαδοποιήσουμε τα χαρακτηριστικά του τρόπου, όπου αυτή γίνεται, ωστόσο θα μπορούσαμε να πούμε πως η εξωτερίκευση των συναισθημάτων του θύματος γίνεται με διαφορετικό τρόπο από παιδί σε παιδί ανάλογα με την προσωπικότητα του καθενός.

Κατά περίπτωση τα παιδιά-θύματα κακοποίησης ή παραμέλησης είναι παιδιά με χαμηλή αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση, ένα συναίσθημα λογικό δεδομένου ότι

θεωρούν πως είναι υπεύθυνα τα ίδια τα παιδιά για το ξέσπασμα του γονέα.

Αισθήματα όπως ντροπή, ενοχή, απελπισία, αδυναμία απέναντι στον θύτη, φόβο μα και οργή είναι σε κάθε περίπτωση αναμενόμενα, αυτό που μεταβάλλεται είναι η συχνότητα και η ένταση του κάθε συναισθήματος.

Η παιδοψυχολόγος Χατζηφωτίου Σεβαστή αναφέρει πως στα κακοποιημένα παιδιά παρατηρούνται σημάδια αγωνίας, βαθιάς μελαγχολίας έως και κατάθλιψης που φτάνουν στο σημείο να αποκτά το παιδί τάσεις αυτοκτονίας. Πριν από το στάδιο αυτό το παιδί έχει βιώσει κοινωνική απομόνωση προκαλούμενη από το κακοποιητικό περιβάλλον ή ως επιλογή του ίδιου του παιδιού φοβούμενου το ενδεχόμενο κάποιου λάθους.(Δρ.Χατζηφωτίου Σεβαστή,2005).Η κοινωνική απομόνωση του θύματος πάλι μπορεί να μην προέρχεται ούτε από τους θύτες, ούτε από το ίδιο το παιδί, αλλά από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον ,στο οποίο απουσιάζει η ενσυναίσθηση και η κατανόηση. Για παράδειγμα οι γονείς κατακρίνουν το κακοποιητικό περιβάλλον ενός παιδιού σε τέτοιο βαθμό που απαγορεύουν στο γόνο τους να έχει οποιαδήποτε επαφή με το κακοποιημένο-παραμελημένο παιδί, γιατί φοβούνται ότι το παιδί εκείνο έχει προβλήματα συμπεριφοράς.

Τα παιδιά –θύματα εκδηλώνουν αρκετά συχνά εναλλαγές στην συναισθηματική ή συμπεριφορική τους κατάσταση ,γεγονός που τους προκαλεί ευρύτερα προβλήματα στα περιβάλλοντα που κινούνται, όπως για παράδειγμα το σχολικό περιβάλλον .Στο σχολικό περιβάλλον οι μεταβολές στις σχολικές επιδόσεις και η γενικότερη κοινωνική συμπεριφορά μέσα στην τάξη είναι οι ενδείξεις που θα πρέπει να ανησυχούν τον εκπαιδευτικό.

Τέλος ,ακόμα και αν η κοινωνία ,το σχολείο ή άλλοι φορείς είναι βέβαιοι για την ανατροφή του παιδιού σ ένα νοσηρό περιβάλλον, το ίδιο το παιδί δύσκολα θα επιβεβαιώσει κάτι τέτοιο για τους εξής δύο λόγους: αφενός έχει την τάση προστασίας του δράστη, αναλαμβάνοντας το ίδιο την ευθύνη για την πράξη και αφετέρου έχει μία τάση άρνησης της σοβαρότητας της κατάστασης ,καθώς το παιδί προσπαθεί μέσαστην αφέλεια του να δικαιολογήσει αυτό που του συμβαίνει ή δυσκολεύεται να οριοθετήσει, λόγω του νεαρού της ηλικίας του ,το φυσιολογικό από το νοσηρό.

1.5: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ- ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΑΚΑΙΩΜΑΤΑ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Η προστασία του Παιδιού αποτέλεσε ύψιστη κοινωνική ανάγκη σε παγκόσμιο επίπεδο και με το θέμα αυτό ασχολήθηκαν οι πιο γνωστοί διεθνείς οργανισμοί. Έτσι προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα παιδικής βίας, τόσο σε επίπεδο πρόληψής της, όσο και σε επίπεδο θεραπείας σε περιπτώσεις διαπιστωμένης κακοποίησης, τα κράτη λαμβάνουν μέτρα σε διάφορους τομείς. Η νομοθεσία αποτελεί ένα από αυτούς τους φορείς.

Το 1959 ο Ο.Η.Ε. εξέδωσε τη διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού και σχεδίασε ένα νομοθετικό σχεδιασμό που θα προστάτευε τα παιδιά από κάθε μορφή κακοποίησης και παραμέλησης. Λίγα χρόνια αργότερα το 1969 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για πρώτη φορά έστρεψε το ενδιαφέρον του στο προφίλ του κακοποιημένου και παραμελημένου παιδιού και εξέδωσε μια πρόταση για αυτά, η οποία περιλάμβανε τα εξής μέτρα:

- Την προσθήκη μιας νομοθεσίας για προκείμενη άρση ιατρικού απόρρητου σε ενδεχόμενες περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης
- την δικαιοδοσία ο γιατρός να καλεί αυτεπάγγελτα την υπεύθυνη κρατική αρχή, εάν έχει υποπέσει στην αντίληψη του ενδεχόμενη κακοποίησης
- Την απαγόρευση παραπομπής του θύματος από την κρατική αρχή στην αστυνομία, προτού εξεταστεί το παιδί νοητικά και σωματικά από τον ιατροδικαστή.

Μία δεκαετία μετά, το 1979, στο Συμβούλιο της Ευρώπης αναγνωρίστηκε το πρόβλημα της παιδικής κακοποίησης ως κοινωνικό πρόβλημα στα περισσότερα κράτη της Ευρώπης, μία πρόταση που σχηματίστηκε από τους υπουργούς δικαιοσύνης των Ευρωπαϊκών κρατών.

Στην Ελλάδα, ο νόμος 3500 (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006) για την ενδοοικογενειακή βία, που θεσπίστηκε το 2006, παραχώρησε στις γυναίκες και τα παιδιά -θύματα κακοποίησης- δικαιώματα, μέσω μιας σειράς προστατευτικών μέτρων (Αβραμικά, Λαφαζάνη & Στεφανούδη, 2013: 146). Ο εν λόγω νόμος προέβλεπε ποινές για περιπτώσεις συναισθηματικής, σωματικής και δευτερογενούς βίας. Στους ασκούντες σωματικής βία κατοχυρώθηκε ποινή κάθειρξης από ένα έως και 10 έτη (για

περιστάσεις όπου η βία οδηγεί σε σημαντική σωματική ή νοητική αναπηρία του θύματος). Για όσους κακοποιούν συναισθηματικά παιδιά, η ποινή ανέρχεται έως και σε 10 έτη φυλάκισης. Σε ενηλίκους που απειλούν, παραμελούν και ασκούν ψυχολογικό «πόλεμο» σε ανηλίκους, επίσης προβλέπονται ποινές φυλάκισης (Αβραμικά, Λαφαζάνη & Στεφανούδη, 2013: 149). Ο Ν 3500/2006, επίσης, κατοχυρώνει τη δυνατότητα να διώκονται αυτεπαγγέλτως οι ασκούντες ενδοοικογενειακή βία σε ανήλικα θύματα (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, χ.χ.: 9). Πολλοί διεθνείς οργανισμοί συνεργάστηκαν με στόχο την κινητοποίηση των εθνικών κυβερνήσεων προς την κατοχύρωση νόμων κατά της παιδικής βίας. Σπουδαίο κατόρθωμα αυτών υπήρξε η ώθηση του Ο.Η.Ε. για υιοθέτηση της Διεθνούς Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού (Δ.Σ.Δ.Π.), το 1989. Η Δ.Σ.Δ.Π. τέθηκε και στην Ελλάδα νομοθετικά 1992, με τον Ν. 2101, ο οποίος περιέχει 54 άρθρα, εκ των οποίων τα πρώτα 41 αφορούν στα απαράβατα και θεμελιώδη δικαιώματα των παιδιών.

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Ο.Η.Ε., από το 1993, άρχισε να λαμβάνει εκθέσεις των χωρών-μελών της, αναφορικά με την ύπαρξη 33 περιστατικών παιδικής βίας, προκειμένου να προβαίνει σε συστάσεις όπου αρμόζει. Οποιαδήποτε ανοχή σε καταστάσεις παιδικής κακοποίησης ή παραμέλησης, καθώς και οποιαδήποτε απουσία πρόνοιας σχετικά με το ζήτημα, παραβιάζει το άρθρο 19 της Σύμβασης, σύμφωνα με το οποίο: «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανόμενης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νομίμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί» (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 2007: 41). Στην παρ. 2 του εν λόγω άρθρου, αναφέρεται επίσης πως τα προαναφερθέντα κρατικά μέτρα οφείλουν να περιλαμβάνουν και στρατηγικές πρόληψης, διαμορφώνοντας προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και περίθαλψης. Το άρθρο 34 υπογραμμίζει την κρατική προστασία των παιδιών από κάθε είδους σεξουαλικής βίας. Σε αυτή την κατεύθυνση είναι προσανατολισμένος κι ο νόμος 3625/2007 (βάσει του 2 ου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2002), που ορίζει

κυρώσεις σε περιπτώσεις πώλησης, πορνείας ή πορνογραφίας ανηλίκων (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, χ.χ.: 10).

Ακόμη, το 2000 το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Συνηγώρων του Παιδιού (ENOC) πρότεινε σε όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη να θεσπίσουν νόμο σύμφωνα με τον οποίο θα απαγορεύεται ρητώς κι απαρεγκλίτως κάθε μορφή σωματικής βίας απέναντι στα παιδιά, καθώς και να συστήνουν προγράμματα επιμόρφωσης που να αφορούν στην ενημέρωση των γονέων και διδασκάλων σχετικά με εναλλακτικές, θεμιτές και αποτελεσματικές μεθόδους διαπαιδαγώγησης των νέων. Το επόμενο έτος, σε συνεργασία της Ύπατης Αρμοστείας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, της UNICEF, της UNESCO και άλλων οργανισμών, συγκροτήθηκε η «Παγκόσμια Πρωτοβουλία για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Σωματικής Τιμωρίας των Παιδιών» (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 2007: 41).

Το 2007, το Συμβούλιο της Ευρώπης επικύρωσε ορισμένες νομοθετικές αλλαγές αναφορικά με την πρόληψη ενάντια στην παιδική κακοποίηση, αλλά και την ποινή των ασκούντων βία. Η τιμωρίες για όσους κακοποιούν σεξουαλικά παιδιά 34 έγιναν αυστηρότερες, ενώ δεν έλειψαν τα μέτρα κατά των εμπόρων παιδικής πορνείας. Όσον αφορά στην πρόληψη, ορίστηκε η κατοχύρωση προγραμμάτων ενημέρωσης των επαγγελματιών υγείας ή διδασκαλίας παιδιών, ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τις ενδείξεις κακοποίησης και να λαμβάνουν μέτρα αρωγής του παιδιού. Προέβλεπε επιπλέον την εδραίωση αντίστοιχων προγραμμάτων ενημέρωσης και για το ευρύ κοινό, ώστε να είναι επίσης σε θέση αφύπνισης και συμβολής όσον αφορά το εν λόγω πρόβλημα (Αβραμικά, Λαφαζάνη & Στεφανούδη, 2013: 149). Σύμφωνα με το άρθρο 21 («Προστασία οικογένειας, γάμου, μητρότητας και παιδικής ηλικίας, δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες») του Ελληνικού Συντάγματος, η παιδική ηλικία και η νεότητα αποτελούν αγαθά τα οποία το κράτος οφείλει να προασπίζεται και προστατεύει.

Ακόμη, ο Αστικός Κώδικας ορίζει κανονισμούς για τις σχέσεις των πολιτών, μεταξύ των οποίων και κανόνες οικογενειακού δικαίου περί κακοποίησης ή παραμέλησης παιδιών (κακή άσκηση γονικής μέριμνας). Ο Ποινικός Κώδικας προβλέπει τιμωρίες για παραβίαση της σωματικής ακεραιότητας της προσωπικής ελευθερίας, της γενετήσιας ελευθερίας και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, χ.χ.: 9).

Τα 54 άρθρα της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού χωρίζονται σε 8 θεματικές ενότητες όπου καλύπτουν όλο το εύρος των δικαιωμάτων και των πιθανών παρεμβάσεων τους μέσα και έξω από την οικογένεια.

- Το δικαίωμα του παιδιού στην ισότητα (άρθρο 2), μέσω αυτού διατυπώνεται η αναγκαιότητα να απολαμβάνει ένα παιδί τα δικαιώματα του ανεξαρτήτως φυλής, γλώσσας, εθνικότητας, θρησκείας.
- Το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει την γνώμη του (άρθρο 12), μέσω αυτού ωθείται η συμμετοχή ενός παιδιού στην λήψη αποφάσεων που το αφορούν τόσο σε επίπεδο οικογένειας, όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο
- Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή (άρθρο 16), μέσω αυτού προστατεύεται η ιδιωτικότητα του παιδιού παρόλο που πολλές φορές οι γονείς ακόμα και στο στάδιο της εφηβείας έχουν διαφορετική άποψη
- Το δικαίωμα της προστασίας από την εκμετάλλευση της εργασίας (άρθρο 32), μέσω αυτού τίθεται ένα δίκτυο προστασίας γύρω από το εργαζόμενο παιδί που αφορούν το κατώτατο όριο εργασίας του παιδιού, τις συνθήκες εργασίας. Το μέτρο αυτό κατοχυρώνει ταυτόχρονα τα υπόλοιπα δικαιώματα του παιδιού όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία, στην ψυχαγωγία και στην απομάκρυνση από τη βία την εκμετάλλευση και ανασφάλεια.
- Το δικαίωμα της προστασίας των παιδιών από την σεξουαλική και άλλες μορφές εκμετάλλευσης (άρθρα 34, 35, 36), μέσω αυτών των άρθρων προστατεύεται το παιδί από κάθε μορφής εκμετάλλευσης από τρίτους με σκοπό το κέρδος, αφορά δηλαδή την προστασία του παιδιού από τη πορνεία, το δουλεμπόριο ή την πορνογραφία
- Το δικαίωμα προστασίας από την κακοποίηση και την παραμέληση (άρθρο 19), μέσω αυτού του άρθρου προστατεύεται το παιδί από οποιαδήποτε κακοποιητική μορφή εκδηλώνεται μέσα στην οικογένεια ή από τους υπεύθυνους φροντιστές του ανηλίκου
- Επανάταξη και αναπροσαρμογή (άρθρο 39), τέλος μέσω αυτού δίνεται η ευκαιρία στο παιδί να συνέλθει ψυχικά και σωματικά έπειτα οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης που είχε υποστεί
(Κουτσούκου Μ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 :ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η κακοποίηση και η παραμέληση του παιδιού αποτελούν ένα τραγικό κοινωνικό φαινόμενο που έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ζωή του παιδιού βραχυπρόθεσμα στην περίοδο της παιδικής του ηλικίας ,όσο και μακροπρόθεσμα στην ενήλικη ζωή του στην φυσική και ψυχοκοινωνική συμπεριφορά του

Στη συνέχεια θα αναλυθούν οι επιπτώσεις της κακοποίησης στο ψυχοσυναισθηματικό κομμάτι, στο βιοσωματικό και στο κοινωνικό. Η ανάλυση αυτή κρίνεται αναγκαία γιατί σύμφωνα με τη ShirleyAsber και τους Finkehlon and Brown τα θύματα σεξουαλικήςκακοποίησης στην ενήλικη ζωή τους είναι πιθανότερο να έχουν ισχυρές συνέπειες, παρουσιάζοντας διαταραχές προσωπικότητας, να παρουσιάζουν ψυχοσυναισθηματικά προβλήματα, προβλήματα εθισμού, να είναι μελλοντικώς οι ίδιοι θύτες,να εκδηλώνουν διαστροφική σεξουαλική συμπεριφορά αλλά και θεωρούνται άτομα υψηλού κινδύνου για εκδήλωση κατάθλιψης και αυτοκαταστροφής. (SmithH., 1995)

1]ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΟ ΨΥΧΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η λέξη κλειδί είναι αυτή της *απόρριψης*, στο κομμάτι της προβληματικής ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξης.

Κάθε φορά που ένα παιδί κακοποιείται από το γονέα του νιώθει ουσιαστικά πως απορρίπτεται από τον τροφό του, καθώς ο γονέας αποτελεί τον τροφό της ψυχής του παιδιού, είναι αυτός που λογικά θα έπρεπε να προστατεύει, να αποδέχεται, να επιβεβαιώνει, να εμψυχώνει και μαθαίνει να εμπιστεύεται το παιδί του.

Όταν τα παιδιά κακοποιούνται από τα κύτταρα που τα έφεραν στη ζωή, θα πρέπει να σκεπάσουν τα όποια τραύματα τους, επειδή δεν είναι αρκετά δυνατά ,ώστε να διαχειριστούν τέτοιες δύσκολες και λυπηρές καταστάσεις. Στη συνέχεια, η διαδικασία της γονικής απόρριψης επηρεάζει ευρύτερα την κοινωνικότητα του, το κάνει το να στέκεται διστακτικό και απόμακρο από τους συνομήλικους του . Οι συνομήλικοί του κάθε παιδιού αποτελούν κατά κάποιο τρόπο την πηγή επιβεβαίωσης του καθενός, γιατί ουσιαστικά καθένα καθρεφτίζεται στον άλλο, επομένως ο φόβος του παιδιού για την παραμικρή απόρριψη είναι τέτοια που κάνει το παιδί να επιζητά έντονα την

φιλία για να επιβεβαιωθεί ως άτομο ή στέκεται απομακρυσμένο από την ιδέα της φιλίας ,καθώς μπορεί για ακόμα μια φορά η απόρριψη να το τραυματίσει ανεπανόρθωτα.

Ένα παιδί που ζει με τα αναφερόμενα βιώματα δεν μπορεί να αναπτυχθεί με ομαλότητα,το ερέθισμα του φόβου είναι τόσο έντονο που διαμορφώνει αναλόγως την προσωπικότητα του ανηλίκου και την προσδιορίζει στα πλαίσια ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων. Στο κομμάτι των φίλων μπορεί το κακοποιημένο παιδί από την οικογένεια να αντιδράσει είτε με τη απογοήτευση και το θυμό απέναντι σε κάποια παιδιά που θα το απορρίψουν λόγω του οικογενειακού ιστορικού , είτε με παθητικότητα σε κάποια άλλα.

Σύμφωνα με τους παιδοψυχολόγους Dr.RogerJ.Duldrup και DodieGust κάθε μορφή κακοποίησης έχει τις δικές της επιπτώσεις στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του ανηλίκου. Πιο συγκεκριμένα η σεξουαλική κακοποίηση στην παιδική ηλικία προκαλεί ένα πιο περίπλοκο σύμπλεγμα συναισθημάτων σε σχέση με τη σωματική κακοποίηση.Καθώς, το παιδί μεγαλώνει και αρχίζει να αντιλαμβάνεται τι είναι κοινωνικά σωστό και τι λάθος,αρχίζει να νιώθει ενοχές, γιατί υπεύθυνο για τις επιθέσεις που δέχεται ,ωστόσο νιώθει ενοχή και όταν αντιστέκεται στη κακοποίηση που υφίσταται από τα οικεία του πρόσωπα, μα αποτέλεσμα να εξακολουθεί να υφίσταται σιωπηρά αυτή την κατάσταση. Το παιδί που δεν έχει ακόμα αναπτύξει την συναισθηματική του νοημοσύνη βιώνει μία μόνιμη σύγχυση , νιώθει, πως δεν αξίζει κάτι ως άνθρωπος, αλλιώς δεν θα του συνέβαινε κάτι τέτοιο. Το αίσθημα της ντροπής το κρατάει μακριά από την ιδέα να απευθυνθεί για βοήθεια σε άτομα εμπιστοσύνης ,όπως οι εκπαιδευτικοί του ή οι αρμόδιοι φορείς ,με αποτέλεσμα να μοιραστεί με κανέναν τα βιώματα του. Το αίσθημα της ενοχής και της ντροπής δεν είναι παροδικό, καθώς σύμφωνα με μελέτες από το Χαμόγελο του Παιδιού ακόμα και μήνες ή χρόνια μετά όταν οι ανήλικοι ή οι ενήλικοι μιλάνε για την κακοποίηση των παιδικών τους χρόνων χαμηλώνουν το βλέμμα, τρίβουν τα χέρια τους, προσπαθούν να δικαιολογήσουν το αδιανόητο.(Τσιγγής Α.,2001).

Οι έρευνες λοιπόν έχουν καταλήξει πως τα παιδιά που δεν έχουν εξελιχθεί φυσιολογικά με στοργή, η οποία αργότερα μετατρέπεται και εμπιστοσύνη και προσωπική ασφάλεια, δεν θα νιώσουν ούτε κοινωνική ασφάλεια σε δεύτερο χρόνο αντιμετωπίζοντας προβλήματα κοινωνικής ένταξης. Πιθανόν να παρουσιάσουν

- κάποια τραυματική ψύχωση, όπως είναι η μειωμένη ή έντονα διαταραγμένη σχέση με την πραγματικότητα και τους άλλους, καθώς και η αλλόκοτη συμπτωματολογία
- έντονη επιθετικότητα, ακόμα και προς αγαπημένα τους πρόσωπα, πολλές φορές χωρίς λόγο
- αστάθεια στο χαρακτήρα τους, κυκλοθυμικές τάσεις
- έλλειψη εμπιστοσύνης
- συναισθηματική εμπάθεια και προς τους συνομήλικους τους και με τους ενήλικους που καταβάλουν προσπάθειες να τα προσεγγίσουν
- κατάθλιψη και αυτοκτονικές τάσεις
- συναισθηματική προσκόλληση κατά περίπτωση, με άτομα που τα έχουν προσεγγίσει
- τα μεγαλύτερα παιδιά τείνουν να εμπλέκονται σε σεξουαλικές σχέσεις χωρίς διάκριση εκτιθέμενα σε κάθε κίνδυνο
- χρήση ουσιών
- Παλινδρομική συμπεριφορά

Όλα τα παραπάνω αποτελούν τις επιπτώσεις της κακοποιητικής δράσης των φροντιστών τους πάνω στα παιδιά θύματα, η αποστέρηση της βασικής φροντίδας από την οικογένεια στην διαδικασία ανάπτυξης τους ,περιορίζει και μειώνει την ικανότητα τους, να καταλάβουν τους εαυτούς τους, ως άτομα με αξία. Ωστόσο τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα της κακοποίησης του παιδιού είναι μη αναμενόμενα και διαφορετικά για το κάθε άτομο.

2] ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΒΙΟΣΩΜΑΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο Bruce Perry καθηγητής της ψυχιατρικής στο πανεπιστήμιο του Τέξας σε μια προσπάθεια να αποδείξει το μέγεθος και το βάθος της βλάβης που προκαλείται στον οργανισμό του κακοποιημένου-παραμελημένου παιδιού , άρχισε να μελετά τα εγκεφαλογραφήματα αυτών των παιδιών και στη συνέχεια άρχισε να τα συγκρίνει με αυτά των υγιών παιδιών που βρίσκονται στην αντίστοιχη ηλικία. Από αυτή τη σύγκριση προέκυψε ότι ο εγκέφαλος του παιδιού που δέχεται βία είναι πιο μικρός από όσο θα άρμοζε στην ηλικία του και η δομή του εγκεφάλου είναι πιο θολή, παρουσιάζοντας ατροφίες. Στην πράξη αυτό σημαίνει στην πορεία της ζωής του θα παρουσιασθεί αναπτυξιακή καθυστέρηση και προβλήματα μνήμης. Στη μελέτη του

ανέφερε πως η δομή του εγκεφάλου, η μερική ανάπτυξη του δεν αφήνει ανεπηρέαστες τις ορμόνες του παιδιού και το βαθμό συναισθηματικής ωριμότητας του παιδιού. Ολοκληρώνοντας το 2009 τη μελέτη του κατέληξε πως τα παιδιά με μετατραυματικές διαταραχές άγχους και υψηλά επίπεδα κορτιζόλης της ορμόνης του στρες ήταν πιο πιθανό να παρουσιάσουν μείωση στο μέγεθος του ιππόκαμπου τους , το οποίο αποτελεί εκείνο το μέρος του εγκεφάλου που είναι υπεύθυνο για την επεξεργασία της μνήμης και του συναισθήματος.

Στη συνέχεια αρκετοί παιδοψυχολόγοι, όπως ο Victor Carrion, κατέδειξαν πως η βιοσωματική ανάπτυξη του παιδιού είναι άμεσα εξαρτώμενη από την συναισθηματική του κατάσταση. Συγκεκριμένα τα υψηλά επίπεδα αγωνίας, άγχους και φόβου προκαλούν βλάβες στην αρτηριακή πίεση ,στην ανάπτυξη υγιών νευρωνικών συστημάτων, όπως τα αντανεκλαστικά, προβλήματα με την καρδιά ή προβλήματα παχυσαρκίας.

Τέλος κάποιες μελέτες κάνουν λόγο για θνησιμότητα και νευρονοητικές αναπηρίες που μπορούν να προκληθούν. Για παράδειγμα μια επίθεση στο κεφάλι του παιδιού μπορεί να προκαλέσει νευρολογική αναπηρία καθώς και σημαντική βλάβη στον εγκέφαλο, αλλά και κατάγματα κρανίου, με αποτέλεσμα να προκληθεί παραπληγία, τετραπληγία, κώφωση ή τραυματικός καταρράκτης. (Ε Αγάθωνος Γεωργοπούλου, Μαρία Τσαγκάρη 1999)

Συμπερασματικά, λοιπόν , οι επιπτώσεις από την σωματική και σεξουαλική κακοποίηση είναι ποικίλες από πολύ απλές έως καταστροφικές για την μετέπειτα ζωή του ανηλίκου, όπως μορφές αναπηρίας. Οι βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις αναλύονται και εμφανίζονται στην προσχολική, σχολική και εφηβική ηλικία. Τα συμπτώματα στη συμπεριφορά των μικρών παιδιών στην προσχολική ηλικία μπορεί να περιλαμβάνουν διαταραχές ύπνου, εφιάλτες, συνεχή αυνανισμό, σεξουαλικό παιχνίδι, ακράτεια ούρων, συχνό μπάνιο, κλάμα χωρίς λόγο και παλινδρομική συμπεριφορά. (Μουζακίτης Χ., 1993)

3] ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Οι σημαντικότερες επιπτώσεις της παιδικής κακοποίησης δεν φαίνονται άμεσα με ορατό μάτι, όπως ο μώλωπας ή η εκδορά. Οι σημαντικότερες επιπτώσεις είναι αυτές που αρχίζουν έξω από την πόρτα του σπιτιού, όταν το 'τέρας' που κακοποιεί πέφτει

για ύπνο, όταν το παιδί πρέπει να βγει στο φως μα μέσα του έχει μόνο σκοτάδι, αυτές οι επιπτώσεις είναι οι κοινωνικές.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις είναι διακριτές για τα παιδιά στην παρέα συνομηλίκων, στην επιθυμία τους ή μη να ενταχθούν σε ομάδες ή συλλόγους, για τους έφηβους στις ερωτικές τους σχέσεις, τέλος διακριτές όλες οι παραπάνω γίνονται στο σχολικό τους περιβάλλον, όπου περνάνε το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους, μετά το σπίτι.

Πιο συγκεκριμένα στο χώρο του σχολείου, κατά τον J. Dewey, τα παιδιά καλλιεργούν το κοινωνικό τους ένστικτο, το οποίο σημαίνει ότι συσχετίζονται με τους συμμαθητές τους, δημιουργούν ομαδικές και κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπιδρούν (Αντ. Κ. Δανασσης-Αφεντάκης, 2000). Η δυναμική που δημιουργείται εντός των ομάδων, λειτουργεί καθοριστικά και συντελεί στην αποδοτικότερη μάθηση. Ταυτόχρονα, όντας ένα άτομο στα πλαίσια μιας ομάδας, ενεργοποιούνται τα κίνητρά του για μάθηση, μέσω του ανταγωνισμού ή ακόμη και με την απλή ύπαρξη «ακροατηρίου», και παρατηρείται αυξημένη προσπάθεια ως προς την επίλυση προβλημάτων (Δ. Γεώργας, 1999). Η επαφή με συνομήλικους διαμορφώνει την προσωπικότητα των παιδιών και η επίδρασή της είναι πολύ μεγαλύτερη από εκείνη των βιωμάτων εντός του σπιτιού. (L.A. Pervin-O. P. John, 2001).

Η ένταξη και αποδοχή στις παρέες των συνομηλίκων είναι βασική ανάγκη για όλα τα παιδιά, τα οποία προσπαθούν να ενταχθούν στην «κουλτούρα των συνομηλίκων» τους. Το επικοινωνιακό, κοινωνικό αυτό δίκτυο που αναπτύσσεται μεταξύ τους, συμβάλλει ιδιαίτερος θετικά και διευκολύνει τη δυσμενή θέση στην οποία βρίσκονται παιδιά με προβλήματα στο σπίτι. Σε άκρως χειρότερη θέση, θέτονται αυτομάτως τα παιδιά που δεν μπορούν να προσαρμοστούν στο σχολικό περιβάλλον λόγω της κακής ψυχολογικής τους κατάστασης βιώνοντας ταυτόχρονα αποτυχία και στη μαθησιακή τους εξέλιξη, αλλά και στην κοινωνικοποίηση με τους συμμαθητές τους. Οι μαθητές με χαμηλή αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση ή οι μαθητές με κάποια σωματική βλάβη ενδέχεται να μην γίνονται αποδεκτοί στις ομάδες που δημιουργούνται μέσα στη σχολική τάξη, αλλά και εκτός αυτής βιώνουν την απόρριψη από τους συνομηλίκους τους (Γ. Μπάρμπας, 2007).

Γενικότερα σύμφωνα με έρευνα από το Ινστιτούτο του Παιδιού το 2020 τα κακοποιημένα παιδιά ανεξαρτήτως με το βαθμό της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης, παρουσιάζουν μειωμένη ικανότητα ανοχής, παρορμητικότητα, έλλειψη εμπιστοσύνης και καχυποψία στους συνομηλίκους και στους ενήλικες, τάση να

ελέγχουν και να εκμεταλλεύονται καταστάσεις , ανάγκη για άμεση ικανοποίηση καθώς και τάση να προκαλούν τους άλλους με τη συμπεριφορά τους. Επιπλέον παρουσιάζουν χαμηλότερη επίδοση στο σχολείο με ιδιαίτερα προβλήματα, στην ανάγνωση και στα μαθηματικά καθώς και έχουν περισσότερες πιθανότητες να επαναλάβουν την ίδια τάξη . Η ελλειπήςσχολική φοίτηση και επίδοση, η ασταμάτητη αδιαφορία, η κόυραση και η αδιάκοπη αναζήτηση νέων φίλων, με περισσότερα ενδιαφέροντα είναι μερικές από τις μεθόδους που τα παιδιά αυτά χρησιμοποιούν προκειμένου να καλύψουν την κατάθλιψη του (Τσιαντής Γ., 2000). Τέλος επειδή διακατέχονται από θυμό για τον ενήλικα που τα κακοποιεί, ξεσπάνε σε άτομα του ίδιου φύλου συνήθως, αλλά και δασκάλους, συνομήλικους, αδέρφια ή ακόμα και στον εαυτό τους ως συμπεριφορά αυτοκαταστροφής και αυτοκτονίας. Έτσι δημιουργείται περαιτέρω τιμωρία και απόρριψη από ενήλικες σχηματίζοντας έναν ατέρμονα κύκλο και επανάληψη του αρχικού τραυματισμού, δηλαδή της κακοποίησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1.Είδος Έρευνας

Η παρούσα πτυχιακή στηρίχτηκε στην διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας,δεδομένου πως η έρευνα πεδίου τέτοιας μορφής, σου δίνει τη δυνατότητα κατά τη μελέτη του περιστατικού κακοποίησης-παραμέλησης παιδιών και την δυνατότητα ανάπτυξης υγιών διαπροσωπικών σχέσεων ,να διερευνηθεί εις βάθος η έκταση του προβλήματος,καθώς ο ερευνητής επικεντρώνεται σε μία πτυχή του φαινομένου.

Ο ερευνητής, μέσω της ποιοτικής προσέγγισης, δύναται να κατανοήσει εις βάθος την προσωπικότητα των υποκειμένων ,εξετάζοντας και λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη του τις κοινωνικές επιρροές που τα υποκείμενα έχουν δεχτεί (Παπαγεωργίου, 1998: 9-10). Η ποιοτική έρευνα στοχεύει «στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση

κοινωνικών φαινομένων καταστάσεων και χαρακτηριστικών κοινωνικών ομάδων, απαντώντας κυρίως στα ερωτήματα πώς και γιατί» (Ιωσηφίδης, 2008: 21).

Τα πλεονεκτήματα της κοινωνικής έρευνας είναι αρχικά ότι τι εξεταζόμενο θέμα διερευνάται σε βάθος, καθώς περιλαμβάνει λεπτομέρειες και έπειτα, ότι πολλές φορές στην πορεία της συνέντευξης αναλύονται περιπτώσεις, φαινόμενα που ενδεχομένως ο ερευνητής αρχικώς δεν είχε κατά νου. Τέλος ο ερευνητής μπαίνει στη διαδικασία να προσεγγίσει το υπό μελέτη κοινωνικό φαινόμενο μέσα από τη σκοπιά του υποκειμένου.

Η ποιοτική έρευνα αποτελεί για έναν ερευνητή πρόκληση καθώς μπαίνει στη διαδικασία να εξετάσει την προσωπική άποψη του υποκειμένου όπως την έχει βιώσει και κάποιες συναισθηματικές παραμέτρους του εξεταζόμενου κοινωνικού φαινομένου, γιατί όπως κάθε κοινωνικό φαινόμενο έτσι και αυτό που μελετάται, έχει πολλαπλές επεξηγήσεις και δεν είναι μόνο μία αληθινή (Κονδυλάκη 2010: 94).

Η ποιοτική έρευνα ως μεθοδολογία έρευνας τελικώς εξετάζει τις διαστάσεις των κοινωνικών φαινομένων, τις πτυχές από τις οποίες αποτελούνται, τις συνέπειες που μπορεί να έχουν, αλλά και τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτώνται.

3.1.2 Ερευνητικό εργαλείο

Για την πραγματοποίηση αυτής της έρευνας, θεωρήθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της συνέντευξης και πιο συγκεκριμένα η μη δομημένη-ελεύθερη συνέντευξη, με σκόπιμη δειγματοληψία στα πλαίσια διεξαγωγής μιας Ποιοτικής έρευνας. Για τους Cohenetal. (2008: 449) «η συνέντευξη δίνει τη δυνατότητα στα υποκείμενα, είτε αυτά είναι συνεντευκτές είτε συνεντευξιαζόμενοι, να συζητήσουν τις ερμηνείες τους για τον κόσμο στον οποίο ζουν και να εκφράσουν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν διάφορες καταστάσεις μέσα από το προσωπικό τους πρίσμα»

Η ημιδομημένη συνέντευξη έχει την μορφή της συζήτησης, καθώς επιτρέπεται στον συνεντευξιαζόμενο και μάλιστα ωθείτε πολλές φορές από τον ερευνητή, να αναπτύξει ελεύθερα τις απόψεις του, να εκφράσει τα συναισθήματα του ή τους προβληματισμούς του. Η ελεύθερη έκφραση, γύρω από το σχετιζόμενο θέμα, δίνει την ευκαιρία στον ερευνητή να αποκαλύψει νέους δρόμους σκέψης μέσω των απαντήσεων του ερωτωμένου.

Στη συνέχεια ο ερευνητής είναι υπεύθυνος να αξιολογήσει τις απαντήσεις και να συλλέξει τα στοιχεία που τον ενδιαφέρουν. Επιπλέον, οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου δίνουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να συλλέξει σημαντικά στοιχεία από τους ερευνητικούς του συνεργάτες, είναι βοηθητικές για τον ερωτώμενο όσον αφορά στην ανάπτυξη σημείων και ανάλογα με τη χρήση τους, δύνανται να βοηθήσουν στη συγκέντρωση του συνεντευξιαζόμενου στα συναισθήματα, ακόμη και ίσως να οδηγήσουν σε αυτογνωσία (Μπάρμπας, Γ., 2007). Επιπρόσθετα, μέσω της χρήσης των ανοιχτών ερωτήσεων, λόγω της ευελιξίας τους, δίνεται η ευχέρεια να προστεθούν, να αφαιρεθούν, είτε να τροποποιηθούν οι ερωτήσεις. (Ισαρη, Φ., Πουρκός, Μ., 2015).

Τέλος, στα πλαίσια της ελεύθερης συνέντευξης δόθηκε η δυνατότητα ,πέρα από τις απόψεις, τις στάσεις ,τις ιδεολογίες που θα διατυπωθούν και θα αναλυθούν, να ελέγξω τη γλώσσα του σώματος, την βλεμματική επαφή, στοιχεία που προσδιορίζουν την άνεση χειρισμού του θέματος από τα υποκείμενα ή την ειλικρίνεια του λόγου τους .Αξίζει να σημειωθεί πως δόθηκε έμφαση στο ευρύτερο κλίμα της συνέντευξης ,τέτοιο που το υποκείμενο να μην νιώθει πως βρίσκεται σε ανάκριση ,αλλά ούτε και σε φλύαρη και άσκοπη συζήτηση. Κράτησε το χαρακτήρα μιας ερευνητικής διαδικασίας, η οποία έχει ως στόχο την αποκάλυψη των κύριων πτυχών του υπό συζήτηση θέματος και την ερμηνευτική-αναλυτική προσέγγισή του.

Βοηθητικά έγινε χρήση ενός χάρτη ερωτήσεων, ώστε να μη 'χάνεται' ο ανήλικος την ώρα της συνέντευξης, εξασφαλίζοντας έτσι τόσο τη συνοχή και όσο τη λογική συνέχεια στις ερωτήσεις. Όπως ήταν αναμενόμενο η συνέντευξη ήταν τέτοια εκ μέρους του συνεντευκτή ώστε να μην κατευθύνει και προΐδεάζει μέσω της διατύπωσης της ερωτήσεως την απάντηση την οποία αναμένει.

Στην παρούσα έρευνα, μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση και τη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων προέκυψαν κάποιοι θεματικοί άξονες του ακολουθούν το πρωτόκολλο της συνέντευξης. Οι πρώτες ερωτήσεις αφορούν δημογραφικά στοιχεία των παιδιών, καθώς και ερωτήσεις σχετικά με την προσωπική ικανοποίηση για την τωρινή κατάσταση τους, δεδομένου των οικογενειακών και κοινωνικών συνθηκών. Ο επόμενος άξονας ερωτήσεων αφορά ερωτήσεις σχετικά με την εξιστόρηση συγκεκριμένου περιστατικού ή περιστατικού παραμέλησης τους από την οικογένεια-φροντιστή τους, όπως το βίωσαν, ενώ ο τρίτος άξονας σχετίζεται με ερωτήσεις σχετικά

με την σχέση που αναπτύχθηκε από το παιδί με τους γονείς-φροντιστές, τους εκπαιδευτικούς και τους φίλους.

Παρά το γεγονός ότι οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων είχαν διατυπωθεί εξ αρχής, αποτέλεσαν μονάχα έναν οδηγό για την ομαλότερη διεξαγωγή της διαδικασίας. Δεδομένου του νεαρού της ηλικίας των παιδιών, έγινε προσπάθεια από τον ερευνητή να νιώθουν πιο άνετα οι συνεντευξιζόμενοι καθ' όλη τη διάρκεια της συνέντευξης και να ανοιχτούν χωρίς να διακόπτονται, ακόμα και σε στιγμές που τα υποκείμενα έβγαιναν εκτός θέματος. Άλλες φορές πάλι, οι ερωτήσεις αλληλεπικαλύπτονταν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων και άλλοτε δημιουργήθηκαν επιπλέον πτυχές στα υπό μελέτη ερωτήματα απαιτώντας διευκρινιστικές ερωτήσεις.

Για την αποκωδικοποίηση και την ανάλυση των δεδομένων που αποκτήθηκαν μέσω των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση περιεχομένου, καθώς απαιτεί την αλληλεπίδραση του ίδιου του ερευνητή με τα δεδομένα, έτσι ώστε με ένα συνδυασμό επαγωγικής και παραγωγικής ανάλυσης να μπορούν να αναλυθούν τα δεδομένα. Ο συνδυασμός των δύο μεθόδων σημαίνει ότι τα δεδομένα θα πρέπει να αντιμετωπιστούν και να βασιστούν στις θεματικές που ενδιαφέρουν τον ερευνητή-παραγωγική προσέγγιση, είτε να προκύπτουν μέσα από την ανάλυση του λόγου, να αντιμετωπίζονται δηλαδή ως κρυμμένα στο λόγο-επαγωγική προσέγγιση (Σπυριδάκης, Μ., 2021).

Αφού πραγματοποιήθηκαν και ολοκληρώθηκαν οι συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντες, έγινε η απομαγνητοφώνησή τους. Κατόπιν, αναγνώστηκαν τα κείμενα που προέκυψαν από τις απομαγνητοφωνήσεις και καταγράφηκαν αρχικές ιδέες. Έγινε κωδικοποίηση του κειμένου σειρά προς σειρά και αναζητήθηκαν πιθανά θέματα ή υποθέματα. Αφού έγινε αναζήτηση θεμάτων ή μοτίβων, έγινε προσπάθεια κατανόησης και ερμηνείας του ερευνητικού υλικού. Έπειτα, επανεξετάστηκαν τα θέματα και αφαιρέθηκαν όσα δεν μπορούσαν να συμπεριληφθούν λόγω ανεπάρκειας δεδομένων.

Στη συνέχεια εξετάστηκε, αν έχει διαμορφωθεί ένας «θεματικός χάρτης» και το ενδεχόμενο αυτός να απεικονίζει τα νοήματα όλου του ερευνητικού υλικού. Δόθηκε προσοχή ώστε να μην αλληλεπικαλυφθούν τα θέματα και έγινε η περιγραφή του κάθε θέματος με δύο προτάσεις. Στη συνέχεια, συγκεντρώθηκαν τα θέματα και έγινε η τελική ανάλυση και καταγραφή των ευρημάτων της έρευνας (Ισαρη, Φ., Πουρκός, Μ., 2015).

3.1.3 Συμμετέχοντες στην έρευνα

Ένα από τα ουσιαστικότερα και υψηλής σημασίας θέμα στην κοινωνική ποιοτική έρευνα είναι η συγκατάθεση των υποκειμένων με τα οποία θα συνεργαστεί ο ερευνητής. Αρχικά είναι σημαντικό να γίνει σαφής ο λόγος για τον οποίο ζητάει την συνεργασία των επιλεγόμενων ατόμων, δίνοντας ταυτόχρονα περαιτέρω πληροφορίες για το θέμα που μελετά, αλλά και ευρύτερες πληροφορίες σχετικά με τον απώτερο σκοπό της μελέτης του. Στη συνέχεια είναι αναγκαίο να επισημανθεί η περιγραφή της διαδικασίας εκ των προτέρων, ενώ είναι απαραίτητο να γνωρίζει ο μετέχων ή η μετέχουσα στην έρευνα ότι η συμμετοχή του/της είναι εθελούσια και πως ανα πάσα στιγμή που θα το επιθυμήσει μπορεί να αποσυρθεί από τη όλη διαδικασία χωρίς να έχει καμία συνέπεια (Καλλινικάκη, 2010: 108).

Στην παρούσα έρευνα, έγινε σκόπιμη δειγματοληψία, δηλαδή η επιλογή των προσώπων έγινε βάση συγκεκριμένων κριτηρίων. Αυτό βασίστηκε στην παραγωγή πλούσιων σε πληροφορίες περιπτώσεων για μελέτη εις βάθος. Η ηλικία του ανηλίκου αποτέλεσε ένα από τα κριτήρια, καθώς εξετάστηκε η ύπαρξη φαινομένου κακοποίησης ή παραμέλησης στο παιδί, το οποίο να έχει ολοκληρώσει το 12^ο έτος ηλικίας του και να φοιτά πλέον στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, συγκεκριμένα στο Γυμνάσιο. Ένα επιπλέον κριτήριο αποτέλεσε η περιοχή, προς διευκόλυνση διεξαγωγής της συνέντευξης.

Οι συμμετέχοντες στη έρευνα είναι τρία παιδιά τα οποία τα δύο από αυτά είναι θύματα κακοποίησης και το τρίτο κακοποίησης και συστηματικής παραμέλησης.

Το Υποκείμενο 1 είναι η Γ. ΑΚΟ(άνευ κυρίου ονόματος) κάτοικος στο Νομό Κορινθίας. Είναι 16 χρονών και μαθήτρια της Δευτέρας Γυμνασίου για δεύτερη συνεχή χρονιά. Μεγάλωσε μόνο με τον πατέρα της, καθώς εγκαταλείφθηκε από την μητέρα της από την ηλικία των 18 ημερών. Είναι παιδί εκτός γάμου, ο βιολογικός πατέρας της ουσιαστικά δεν την αναγνώρισε ποτέ. Οι συνθήκες ζωής του κοριτσιού δύσκολες καθώς μεγάλωσε σε φορητάκι τα πρώτα οχτώ χρόνια της ζωής της. Στη συνέχεια κατά τη διαμονή της στο σπίτι εξαναγκάζονταν να κάνει όλες τις οικιακές δουλειές ως ανταπόδοση της φροντίδας που ο πατέρας της παρείχε και όταν δεν το

έκανε ο πατέρας της τη χτυπούσε σε σημείο που έφτανε στη λιποθυμία. Μέχρι σήμερα η κατάσταση διαιωνίζεται, παρότι ο πατέρας εγγράφως προς την εισαγγελία δεν επιθυμεί ούτε την επίσημη αναγνώριση του παιδιού ούτε την φροντίδα του.

Το Υποκείμενο 2 είναι ο Η.Γ. , κάτοικος του Ν .Κορινθίας. Το παιδί είναι 13 ετών και αυτή τη στιγμή ζει υπό την κηδεμονία του πατέρα του που χαιρεί άριστης φροντίδας. Μέχρι πρότινος την κηδεμονία του, την είχε η μητέρα του η οποία τον κακοποιούσε σωματικά και ψυχικά ως μέσο εκδίκησης της προς τον πατέρα του. Έπειτα από ακραία περιστατικά βίας ο εισαγγελέας αποφάσισε την οριστική απομάκρυνση του παιδιού από τη μητέρα.

Το Υποκείμενο 3 είναι η Ε.Α. Κάτοικος του Ν .Κορινθίας. Το παιδί είναι 14 ετών μαθήτρια της Β Γυμνασίου, ζει με την μητέρα της και τα τρία μικρότερα αδέρφια της. Αποτελεί γεγονός πως κατά τη διάρκεια της συνέντευξης παραβρίσκονταν και τα αδέρφια της Ελισάβετ ,λόγω του περιορισμού της ηλικίας τους (6,8 και 10 ετών),δεν συμπεριλήφθησαν τα δεδομένα τους στην έρευνα. Το άξιο λόγου στο Υποκείμενο 3 δεν αποτελεί η σωματική κακοποίηση που υφίστατο ,όσο ο βαθμός παραμέλησης κάνοντας τον καθένα να απορεί ,πως είναι δυνατόν να μεγαλώνει ένα παιδί σε τέτοιες ακραίες συνθήκες από υγειονομικής και κάθε άλλης πλευράς.

Πριν την έναρξη της συνέντευξης ενημερωθήκαν οι συνεντευξιζόμενοι για την διεξαγωγή της διαδικασίας, δόθηκαν δηλαδή πληροφορίες για τη δικαιολόγηση της χρήσης μαγνητοφώνου, για την ανωνυμία του υποκειμένου, για τον τρόπο που θα αξιοποιηθούν οι απαντήσεις του και ενημερώθηκαν για ενδεχόμενη αποστολή αντιγράφου σε περίπτωση που το επιθυμούσαν στους φροντιστές-κηδεμόνες, ώστε να ελεγχθεί τι θα κυκλοφορηθεί .

Τα υποκείμενα διαβεβαιώθηκαν ότι οποιαδήποτε στιγμή μπορούν να διακόψουν τη συνέντευξη και να διαγραφούν αυτά τα οποία έχουν μέχρι τότε εξωτερικεύσει. Οι διαβεβαιώσεις κρίθηκαν σημαντικές προκειμένου να εξασφαλιστεί η εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του ερευνητή και να δοθεί δυνατότητα και στα τρία υποκείμενα να εκφραστούν ελεύθερα και αβίαστα, ώστε να μην αλλοιωθεί η πραγματικότητα, εκφράζοντας τα πραγματικά συναισθήματα και γεγονότα .

3.1.4 Συνθήκες διεξαγωγής της έρευνας

Κατά την έναρξη της ερευνητικής διαδικασίας χρειάστηκε να διασφαλιστούν κάποιες πολύ σημαντικές παράμετροι, όπως η ανωνυμία, η εμπιστευτικότητα των δεδομένων, η ενημέρωση και η συναίνεση των κηδεμόνων των συμμετεχόντων όσο και των ιδίων στην έρευνα, καθώς και η προστασία των δεδομένων τόσο κατά την παραγωγή αυτών όσο και κατά την ανάλυση των δεδομένων και τη συγγραφή της έρευνας (Καλλινικάκη, 2010: 104). Οι παράμετροι αυτές καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας τηρήθηκαν δεόντως. Επιπρόσθετα, δόθηκαν κωδικοί στους συμμετέχοντες ώστε να τηρηθεί πλήρως η ανωνυμία τους. Λόγω δημιουργίας φιλικού κλίματος με τα παιδιά και εξοικείωσης προκειμένου να νιώσουν ασφαλή και άνετα σε όλες τις περιπτώσεις προτιμήθηκε η χρήση ενικού αριθμού από τον ερευνητή. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε συνέχεια προσωπικής επικοινωνίας και διαπραγμάτευσης μεταξύ του ερευνητή, των κηδεμόνων και των παιδιών, για θέματα που αφορούσαν το χρόνο, τον τόπο και τη διάρκεια της συνέντευξης. Τα υποκείμενα δέχθηκαν χωρίς ενδοιασμούς να λάβουν μέρος στην έρευνα, εφόσον κατανόησαν την συμβολή τους σε αυτή. Οι συνεντεύξεις συντελέστηκαν δια ζώσης στο χώρο που επιθυμούσαν οι μετέχοντες, με πάσα διασφάλιση των προσωπικών τους δεδομένων.

Αξίζει να σημειωθεί πως για τη διαδικασία διεξαγωγής της συνέντευξης υπογράφηκαν Υπεύθυνες Δηλώσεις από τους κηδεμόνες των παιδιών για χρήση των προσωπικών δεδομένων τους στη διπλωματική εργασία. Παράλληλα ζητήθηκε άδεια από τον Προϊστάμενο της Αρμόδιας Υπηρεσίας Ανηλίκων, για την διεξαγωγή της έρευνας, δεδομένου ότι οι υποθέσεις τείνουν προς διεκπεραίωση μέσω αυτής.

3.1.5. Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας

Με τον όρο εγκυρότητα «προσδιορίζεται ο βαθμός, στον οποίο μια άποψη ή μια θέση παρουσιάζει με ακρίβεια τα φαινόμενα στα οποία αναφέρεται» (Birdetal. 1999: 56). Στην ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε, δεν έγινε χρήση της μεθόδου της «τριγωνοποίησης», δηλαδή η έρευνα όχι μόνο από την πλευρά των παιδιών αλλά και των ιδίων των κηδεμόνων-φροντιστών ή ακόμη και των εκπαιδευτικών των παιδιών για το θέμα της έρευνας, επιδιώχθηκε να γίνει άξια κρίσης η εγκυρότητα των θέσεων και των φαινομένων που παρατηρήθηκε σε αυτή από την μεριά των παιδιών, όπως αποτυπώνεται μέσα από το προσωπικό τους βίωμα. Παρόλο που οι ανήλικοι συχνά θεωρούνται μάρτυρες «δεύτερης κατηγορίας» (Davies, 1991), καθώς η αξιοπιστία τους

και η μνημονική τους ικανότητα αμφισβητούνται σημαντικά ,οι ηλικίες των παιδιών που επιλέχτηκαν είναι στοχευόμενα τέτοιες που δεν αλλοιώνεται η έκταση του βιώματος,ούτε και η ένταση του.Επιπλέον υπάρχουν και νομιμοποιητικά έγγραφα που επιβεβαιώνουν το βαθμό κακοποίησης και παραμέλησης(δικογραφίες),καθώς και οι αντίστοιχες εκθέσεις των κοινωνικών λειτουργών που με τις επιτόπιες έρευνες στο σπίτι επιβεβαιώνονται τα αναφερόμενα περιστατικά.

Αναφορικά με την αξιοπιστία της έρευνας, θα μπορούσε να γίνει αντιληπτό ως μία διαδικασία κατά την οποία ελέγχεται πόσο ταιριάζει αυτό που ο ερευνητής θεωρεί δεδομένο και σε αυτό που τελικώς όντως συμβαίνει στο ερευνητικό περιβάλλον το οποίο θα εξετασθεί κατά τη διαδικασία της συνέντευξης , αποτελεί επομένως ένα εργαλείο ακρίβειας και περιεκτικότητας της ερευνητικής κάλυψης (Bogdan και Biklen, 1992: 48). Υπάρχει το ενδεχόμενο δύο ή και περισσότεροι ερευνητές να έχουν το ίδιο ερευνητικό ερώτημα, ωστόσο στην πορεία της έρευνας να καταλήξουν σε αρκετά διαφορετικά συμπεράσματα, χωρίς αυτό να σημαίνει πως όλα τα ευρήματα όλων δεν είναι εξίσου αξιόπιστα. Στο πλαίσιο αυτό έγινε μία προσπάθεια αύξησης του εγκυρότητας και αξιοπιστίας, κάνοντας χρήση προσεγμένης διατύπωσης, ουσιαστικότητα στις ερωτήσεις, έτσι ώστε να μην είναι για παράδειγμα παραπλανητικές ή καθοδηγητικές, και ο ερευνητής να μην εμπλέκεται με οποιοδήποτε τρόπο στο περιστατικό άμεσα ή έμμεσα κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων , μειώνοντας έτσι τη μεροληψία.

3.1.6 Περιορισμοί της έρευνας

Στην παρούσα έρευνα υπήρξαν ορισμένοι περιορισμοί που πρέπει να αναφερθούν.Καταρχάς, το δείγμα της έρευνας δεν είναι αντιπροσωπευτικό του συνόλου των παιδιών που έχουν δεχθεί οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης ή παραμέλησης, γι' αυτό και τα ευρήματα της δεν μπορούν να γενικευθούν σε κάθε παιδί-θύμα κακοποίησης. Ωστόσο, μπορούν να αποτελέσουν ένα πρώτο αντιπροσωπευτικό δείγμα για την εξαγωγή συμπερασμάτων στο εξεταζόμενο κοινωνικό φαινόμενο. Επίσης, παρόλο που έγινε προσπάθεια του ερευνητή να μην υποκύψει σε υποκειμενικές κρίσεις, ενδέχεται, επειδή το υλικό που συγκεντρώθηκε ήταν ιδιαίτερα πλούσιο σε πυκνότητα νοημάτων, κατά την ανάλυση των ευρημάτων να δόθηκε βαρύτητα σε ορισμένες πτυχές του θέματος. Δεν μπορεί επίσης να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ότι

κάποια παιδιά μπορεί να έδωσαν ανειλικρινείς απαντήσεις, λόγω της συναισθηματικής τους φόρτισης δεδομένου της άμεσης εμπλοκής τους στο πρόβλημα .

Ένας τελευταίος περιορισμός στην υπάρχουσα έρευνα είναι ο περιορισμός στην εξέταση των περιπτώσεων λόγω της ηλικίας των παιδιών και της συναίνεσης των κηδεμόνων-φροντιστών για την συνδρομή των παιδιών στη διαδικασία της συνέντευξης, ο φόβος για αποκάλυψη ή στρέβλωση των γεγονότων ήταν τέτοιος που ορισμένους τους βρήκε αρκετά αντίθετους.

3.1.7.Σκοπός έρευνας

Η συνολική ερευνητική διαδικασία στηρίχτηκε στις παραδοχές της οντολογίας και της επιστημολογίας προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνας .

Ο σκοπός επεξηγεί πρακτικά το υπό εξέταση ερευνητικό πρόβλημα και δηλώνεται ο λόγος για τον οποίο διεξάγεται η εκάστοτε μελέτη (Gray etal.,2017).

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να αναγνωριστεί και να καταγραφεί εάν και κατά πόσο υπάρχει μια κοινή κατηγορία συμπτωμάτων στις μορφές παιδικής κακοποίησης .Σε δεύτερο επίπεδο θα διερευνηθεί την επιρροή της κακοποίησης στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων των παιδιών-θυμάτων.

3.1.8.Στόχος της έρευνας-Ερευνητικά ερωτήματα

Η παραμέληση παιδιών αποτελεί ένα ζήτημα μεγίστης σημασίας το οποίο απαιτεί την μελέτη από διάφορα επιστημονικά πεδία και υπό διαφορετικά πρίσματα κάθε φορά.

Στην κοινωνία του 21^{ου} αιώνα παρατηρείται στατιστικά σημαντικό ποσοστό καταγγελιών παραμέλησης παιδιών από τους γονείς-φροντιστές.

Αρχικά θέτοντας το κριτήριο της ερευνησιμότητας αποσαφηνίζεται το πρόβλημα στο εξεταζόμενο θέμα, στη συνέχεια γίνεται ακριβής διατύπωση των ερευνητικών ερωτήσεων και προσδιορίζονται οι ορισμοί των εννοιών και οι μεταβλητές. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση μας βοηθάει στη διαδικασία παρουσίασης με αναλυτικό τρόπο όσων είναι ήδη γνωστό σε ένα ευρύτερο πλαίσιο γύρω από το θέμα της παιδικής κακοποίησης. Έχουν ήδη παραπάνω αναλυθεί στάσεις ,ιδέες και αντιλήψεις ,άλλωστε, ο ίδιος ο τίτλος της παρούσης έρευνας, αντανακλά με ευκρινή τρόπο τον σκοπό και στόχο της έρευνας.

Ένα πολύσημαντικό κριτήριο, το οποίο αξιολογεί κατά πόσο τελικά μπορεί το θέμα αυτό να διερευνηθεί η εφικτότητα, όπου για να υπάρξει, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ορισμένες παράμετροι που αφορούν την έρευνα, όπως αυτή του χρόνου, της εμπειρίας του ερευνητή, της διαθεσιμότητα των υποκειμένων, τους ηθικούς προβληματισμούς.

Διατηρώντας το πρωτόκολλο της συνέντευξης ο στόχος της συνέντευξης περιορίστηκε στην περιγραφή των συμβάντων που σημάδεψε τα παιδιά, πώς νιώθουν αυτή τη στιγμή που έχει παρέλθει χρόνος, μα κυρίως πώς οι σκηνές βίας στους κόλπους της οικογένειας επηρέασαν την σχολική τους ζωή, τις φιλικές τους σχέσεις, τον κοινωνικό τους κύκλο, ακόμα και την σχέση τους με το άλλο φύλλο.

Η κακοποίηση δημιουργεί συνήθως μια στρεβλή εικόνα για το Εμέ του κάθε ανθρώπου, πόσο μάλλον ενός παιδιού, δυσχεραίνει τον αυτοπροσδιορισμό του και τη σχέση με τον εαυτό του, πόσο μάλλον με τους άλλους.

Επομένως στην προσπάθεια απόδειξης των ανωτέρω η παρούσα έρευνα θα στραφεί γύρω από τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- Να εξετασθεί η ηλικία κακοποίησης του παιδιού σε συνδυασμό με το προφίλ των γονέων και τον τύπο της οικογένειας.
- Να αναλυθεί η αιτία κακοποίησης κάθε φορά, όπως επίσης και η συχνότητα κακοποίησης.
- Να προσδιοριστεί η μορφή της κακοποίησης, όπως προσδιορίστηκαν και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση.
- Να εξετασθεί η στάση των γονέων-φροντιστών μετά την κακοποίηση, όπως και η ψυχολογική κατάσταση του παιδιού μετά.
- Να γίνει αναφορά αν το παιδί προβαίνει σε μία διαδικασία απόκρυψης του γεγονότος ή αποδοχής και ομολογίας για το τι του συμβαίνει.
- Να εξετασθεί ποιά στάση κρατάνε όσοι γνωρίζουν τι συμβαίνει.
- Να γίνει αναφορά πώς και πόσο επηρεάζει η βία την διαδικασία ανάπτυξης σχέσεων με τους συνομήλικους, τους φίλους, τους συμμαθητές.
- Ποιά είναι η αντιμετώπιση της κοινωνίας, του σχολείου, των γονέων των συμμαθητών που γνωρίζουν τι καταστάσεις βιώνει αυτό το παιδί;
- Υπάρχει πρόνοια; Ασχολούνται οι κοινωνικοί λειτουργοί;

- Ποιοί είναι οι φόβοι για το μέλλον τους;
- Εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά ως μέσο αντίδρασης ;
- Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που έχουν υποστεί παραμέληση;

Στην παρούσα έρευνα λοιπόν ,γίνεται μια γενικότερη προσπάθεια για ένα τόσο επίκαιρο κοινωνικό φαινόμενο ,το οποίο κλιμακωτά έχει προβληματίσει την κοινή γνώμη τουλάχιστον το τελευταίο εξάμηνο στην χώρα μας ,όπως για παράδειγμα το περιστατικό της Πισπιρίγγου στην Πάτρα,το 12χρονο στην Καλαμάτα,του 15χρονου στο Ίλιον και πόσο ακόμα περιστατικά που καταγράφονται καθημερινά. Ενδεικτικά αξίζει να αναφερθεί πως μέσα στο 2022 τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν πως υπάρχει 80% πιθανότητες σωματικής κακοποίησης από γονείς, 30% πιθανότητες σεξουαλικής κακοποίησης από άλλα παιδιά και κίνδυνος έκθεσης σε παραμέληση. Δύο στα δέκα παιδιά στη χώρα μας έχουν πέσει θύματα κακοποίησης, ενώ λιγότερο από το 10% των περιστατικών καταγγέλλονται και παίρνουν τον δρόμο της δικαιοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:..ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια επιλέχθηκε ως μέθοδο ανάλυσης αυτή της θεματικής.Ως τεχνική ανάλυσης δεδομένων στην ποιοτική έρευνα είναι απλή και που βασίζεται είτε στην παραγωγική μέθοδο ,είτε στην επαγωγική μέθοδο.Ουσιαστικά στόχος της είναι η αναλυτική καταγραφή κωδικοποιήσεων και θεμάτων, έτσι όπως προκύπτουν από τις συνεντεύξεις και τις παρατηρήσεις των συμμετεχόντων.

Οι Braun και Clark σε ένα άρθρο τους (Braun&Clarke, 2006) παρουσίασαν τα πλεονεκτήματα της συγκεκριμένης μεθόδου σε έρευνες πεδίου που διεξήχθησαν στις κοινωνικές επιστήμες,συγκεκριμένα επρόκειτο για ποιοτική. Η θεματική ανάλυση αφορά μία δημοφιλή μέθοδο, αποτελώντας εργαλείο ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων σε πολλά γνωστικά πεδία και επιστημονικά αντικείμενα. Το βασικό χαρακτηριστικό της είναι ότι αναζητά και εντοπίζει επαναλαμβανόμενα μοτίβα νοήματος διατρέχοντας το σύνολο των δεδομένων. Κατόπιν με τα μοτίβα αυτά δύναται να απαντηθούν ερευνητικά ερωτήματα, πού εντοπίζονται στο κέντρο της έρευνας. Ένα από τα πλεονεκτήματα της μεθόδου είναι οι θεωρητική της ευκαμψία, που επιτρέπει τη χρήση της εντός διαφορετικών πλαισίων και κατά συνέπεια δίνει απαντήσεις σε ερευνητικά ερωτήματα διαφορετικών τύπων. Η θεματική ανάλυση,

μπορεί να οδηγήσει την έρευνα σε περεταίρω εμβάθυνση. Επιπλέον, στοχεύει στην προσέγγιση των δεδομένων με έναν αντικειμενικά ποιοτικό τρόπο, ο οποίος διαχωρίζεται ουσιαστικά από μεθόδους που χρησιμοποιούνται στις θετικές επιστήμες ή από μεθόδους που μπορεί να παραπέμπουν στην ποσοτική μέθοδο, χωρίς ποτέ να χάνουν την εγκυρότητα και την αξιόπιστα.

Η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης πραγματοποιείται σε έξι διακριτές φάσεις, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Άνεση χειρισμού των δεδομένων
- Κωδικοποίηση
- Δημιουργία αρχικών θεμάτων
- Αναθεώρηση των θεμάτων
- Ορισμός και ονοματοδοσία των θεμάτων
- Συγγραφή

Στη συνέχεια κρίνεται απαραίτητη η αποσαφήνιση ορισμένων εννοιών, που αποτελούν τα κλειδιά της θεματικής ανάλυσης. Αρχικά το θέμα σηματοδοτεί την παρουσία ενός κοινού επαναλαμβανόμενου μοτίβου που διατρέχει τα δεδομένα και οργανώνεται γύρω από μία κεντρική οργανωτική έννοια και περιγράφει τις διαφορετικές όψεις του μοτίβου σε όλη την έκταση των δεδομένων. Υπάρχουν και υποκατηγορίες θεμάτων, τα οποία καλύπτονται από το ευρύτερο θέμα. Οι κώδικες τείνουν να είναι πιο εξατομικευμένοι σε σχέση με τα θέματα, καθώς ενώνονται με μία μεμονωμένη ιδέα που συνδυάζεται με ένα μέρος των δεδομένων, κάτι που μας επιτρέπει να εντοπίσουμε τα πιο κομβικά σημεία ενδιαφέροντος στα δεδομένα, πάντα σε συνάρτηση με το ερευνητικό μας ερώτημα. Θα μπορούσε να θεωρηθεί πως οι κώδικες αποτελούν το δομικό υλικό για την επικοδόμηση των θεμάτων. Κατά συνέπεια πολλαπλοί κώδικες συνδυάζονται για να δημιουργηθούν τα θέματα κατά την διαδικασία της θεματικής ανάλυσης. (Φ.Ισαρη & Μ.Πουρκός, 2015)

Κατά την πορεία πραγματοποίησης της ερευνητικής εργασίας πάνω στο συγκεκριμένο υλικό γίνεται μία προσπάθεια εντοπισμού κοινών θεμάτων στις εμπειρίες των ανήλικων παιδιών, που έχουν υποστεί την κακοποίηση. Αρχικώς έχει γίνει χρήση της επαγωγικής προσέγγισης στη θεματική ανάλυση. Περνώντας στο πρακτικό κομμάτι της εφαρμογής της θεματικής ανάλυσης σημειώνονται τα ακόλουθα βήματα.

- Εξοικείωση με τα δεδομένα. Αφορά μια φάση προκαταρκτικής έρευνας η οποία καλύφθηκε ουσιαστικά με την διαδικασία απομαγνητοφώνησης και

πρωταρχικών αναγνώσεων του υλικού. Κατά τη διαδικασία της απομαγνητοφώνησης έγινε μία προσπάθεια, να μεταφερθούν στο γραπτό κείμενο παραγλωσσικά στοιχεία, όπως η γλώσσα των νέων (αργκό) που χρησιμοποιούσαν. Επιπλέον στις αρχικές αναγνώσεις σημειώθηκαν λέξεις που έμοιαζαν να επαναλαμβάνονται, στοχεύοντας στην ενδεχόμενη αξιοποίησή τους εν συνέχεια στην ανάδειξη κωδικών και θεμάτων.

- Κωδικοποίηση. Στη φάση αυτή, βασικός στόχος είναι ο εντοπισμός ορισμένων διαχειρίσιμων κωδικών, επιλέγοντας ως μονάδα ανάλυσης αυτές τις φράσεις που φέρουν ολοκληρωμένο νόημα. Στη συνέχεια παρατηρείται οι κώδικες να αντιπαραβάλλονται προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπάρχει η δυνατότητα να προκύψουν συγκεκριμένα θέματα, που να επηρεάζουν τα δεδομένα. Έτσι αυτά που προκύπτουν εξετάζονται παράλληλα με τις παραδοχές που αναλύθηκαν κατά την βιβλιογραφική επισκόπηση, όπως είναι το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο του παιδιού, το προφίλ του θύματος ή ποια μορφή κακοποίησης. Για παράδειγμα οι υπάρχοντες κώδικες οδηγούν στην εξέταση για τη δυνατότητα ή μη εξαγωγής θέματος ύπαρξης ιστορικού βίας στην οικογένεια προέλευσης από τον πατέρα του παιδιού, έτσι διακρίνεται ο πατέρας αυτός να είναι εκφραστής μίας πατριαρχικής νοοτροπίας και κατ'επέκταση πρακτικής.

- Αναθεώρηση των θεμάτων. Στην δεδομένη φάση θα γίνει προσπάθεια, τα θέματα, τα οποία αναδείχθηκαν πρωτίτερα, να ελεγχθούν ως προς τους κώδικες, ώστε η παραπάνω διαδικασία να χαρακτηρίζεται από συνέπεια και συνοχή.

- Ορισμός και ονοματοδοσία των θεμάτων. Αφορά την προσπάθεια που γίνεται από τον ερευνητή τα θέματα που θα προκύψουν, να είναι ευκρινή και να μην επικαλύπτονται. Αφού επιτευχθεί και αυτό, θα είναι εφικτό να γίνει έλεγχος εάν τα θέματα που έχουν προκύψει αντιστοιχούν και στηρίζουν θέσεις και υποθέσεις, που περιγράφηκαν κατά τις θεωρητικές προσεγγίσεις.

- Συγγραφή. Φτάνοντας στο συγκεκριμένο σημείο, το ερευνητικό υλικό είναι πλέον ξεκάθαρο και στοχευόμενο, έτσι στη συνέχεια θα συνταχθεί ένα κείμενο, όπου θα προκύπτουν συμπεράσματα και θα απαντώνται οι στόχοι της ερευνητικής προσπάθειας και θα μπορεί ο αναγνώστης, να εξαγάγει μόνος του συμπέρασμα για την ορθότητα της θέσης που υποστηρίζει το σύνολο της παρούσης έρευνας.

Διεξάγοντας λοιπόν τα αποτελέσματα θα γίνει μια προσπάθεια παρουσίασης ενός αφηγήματος, όπου θα περιλαμβάνονται τα θέματα, έτσι όπως προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων των συνεντεύξεων. Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης της ανάλυσης καταβλήθηκε παράλληλα προσπάθεια αναζήτησης συνδέσεων και

ερμηνευτικών σχέσεων με τις αντίστοιχες θεωρίες, απαντώντας έτσι στο ερευνητικό μας ερώτημα. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει η παρουσίαση των θεμάτων που προέκυψαν από την ανάλυση.

4.1.1. Δημογραφικά στοιχεία

Τα τρία παιδιά είναι μόνιμοι κάτοικοι μιας περιοχής του Ν.Κορινθίας ,όπου διεξάγεται η έρευνα. Είναι μαθητές της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ,του Γυμνασίου, ωστόσο φοιτούσαν σε διαφορετικές τάξεις και σχολεία.

Ένα επιπλέον κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι είναι παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών, τα οποία βίωσαν την κακοποίηση από τη πρότερη παιδική ηλικία, ωστόσο τη στιγμή που έδωσαν τη συνέντευξη τα βιώματα τους έχουν γίνει γνωστά και η κατάσταση τους εξετάζεται πλέον από τις αρμόδιες αρχές.

4.1.2. Το διαζύγιο-η Επιμέλεια

Κατά την διαδικασία της απομαγνητοφώνησης και παρουσίασης στοιχείων εντοπίστηκε η υπάρχουσα οικογενειακή κατάσταση των τριών υποκειμένων. Και τα τρία παιδιά είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών και αντιμετωπίζουν προβλήματα με την επιμέλεια τους,παρόλο που πλέον είναι έφηβοι. Η επιμέλεια του παιδιού είναι η πιο σημαντική λειτουργία της γονικής μέριμνας, μαζί με την διαχείριση της περιουσίας του και της εκπροσώπησης του σε κάθε δίκη ή υπόθεση ή δικαιοπραξία που αφορά το πρόσωπο τους. Η επιμέλεια αποτελεί μία σημαντική διαδικασία που συμπορεύεται με την αίτηση διαζυγίου. Ωστόσο ζητήματα επιμέλειας τίθενται και σε ζευγάρια εκτός γάμου που έχει γίνει απλώς η διαδικασία της αναγνώρισης του παιδιού από το γονέα β.Και στις τρεις περιπτώσεις παιδιών η επιμέλεια αποτέλεσε το λόγο που τα παιδιά υφίστανται κακοποίηση, θα λέγαμε ότι ήταν μία μέθοδος χειρισμού των ανήλικων , ένας μοχλός πίεσης για να κατευθύνουν να κάνουν τα παιδιά ότι ήθελαν, χωρίς να σκέφτονται από τη θέση του τροφού που βρίσκονταν το τραύμα που τους δημιουργούν.

Απόσπασμα από το υποκείμενο1: «...μου είπε να σηκωθώ να μαγειρέψω πριν πάω στο σχολείο, γιατί αυτός δεν μπορούσε θα έβγαине το προηγούμενο βράδυ με τους φίλους του και θα γινόταν φέσι όπως πάντα και με πήρε ο ύπνος για τα καλά ,πήγε 11 π.μ. και ακόμα κοιμόμουν και τότε ήρθε από πάνω μου ουρλιάζοντας μου πέταξε μια παντόφλα με έβρισε άσχημα..τι να σας λέω...με τράβηξε από τα μαλλιά λέγοντας μου

πως δεν θα παει να κάνει το τεστ dna που ζητάει η εισαγγελία γιατί δεν θέλει τέτοια κόρη, δεν κάνω για τίποτα, ούτε μια δουλειά δεν ξέρω να κάνω...»

Απόσπασμα από το υποκείμενο 2: «...με έβγαλε στο μπαλκόνι μέσα στο κρύο μόνο με το εσώρουχο μου ,γιατί κατουρήθηκα από το φόβο μου,ήταν στο σαλόνι και τσακωνόταν με το σύντροφο της άκουγα θορύβους σπασίματα και τέτοια και τότε την άκουσα να ανεβαίνει την σκάλα για πάνω στο δωμάτιο μου, τρομοκρατήθηκα και κατουρήθηκα .Τότε μου είπε να πάρω τηλέφωνο τον πατέρα μου που μένει 1μιση ώρα μακριά να μου φέρει ρούχα, αφού αυτός είναι ο καλός και θέλω να μένω μαζί του....δεν θα του δώσω την επιμέλεια ποτέ!ακούς!ποτέ!...»

Απόσπασμα από το υποκείμενο 3: «...της ζήτησα αφρόλουτρο και μου δώσε το αφρόλουτρο του σκύλου, απόρησα και της είπα μαμά μπερδεύτηκες και μου λέει το ίδιο καθαρίζει πλύσου με αυτό και αν δεν σ'αρέσει όταν σε ζαναρωτήσει η κοινωνική λειτουργός που έρχεται κάθε τρεις και λίγο να της πεις να σε δώσει στον πατέρα σου, μου χετε φάει τη ζωή με αυτά τα δικαστήρια ,κουράστηκα πια...είμαι σίγουρη η μαμά δεν με αγαπάει αλλά θέλει να με έχει για να παίρνει λεφτά από το μπαμπά και τη γιαγιά και για να του σπάσει τα νεύρα...»

Σύμφωνα με την κλάδο της ψυχολογίας τα παιδιά θύματα κακοποίησης συχνά γίνονται δέκτες ανεξήγητων ξεσπασμάτων των γονέων τους ,επειδή οι ίδιοι δεν μπορούν να διαχειριστούν τα προσωπικά τους προβλήματα ή βρίσκονται σε τέτοια ψυχολογική κατάσταση που ξεσπάνε στον πιο αδύναμο ,ακόμα και αν είναι το ίδιο το παιδί τους. Το φαινόμενο αυτό αναλύθηκε και στα αίτια κακοποίησης και επιβεβαιώνεται και από τα λεγόμενα των ανήλικων υποκειμένων.

4.1.3.Μορφές κακοποίησης-Συχνότητα

Οι μορφές κακοποίησης ποικίλλουν , η βία έχει πολλά πρόσωπα, ωστόσο τα συγκεκριμένα παιδιά βίωσαν τη σωματική κακοποίηση με ξυλοδαρμούς, τραυματισμούς, ξεμάλλιασμα, την ψυχολογική με τιμωρίες και απειλές που προκαλούσαν φόβο και άγχος, τη λεκτική με υποβιβασμούς, προσβολές και πρόκληση ενοχών στο παιδί, βίωσαν την κοινωνική βία με την απομόνωση την απόκλιση από κάθε είδους κοινωνική ομάδα με έμμεσο τρόπο.

Η συχνότητα της κακοποιητικής συμπεριφοράς των κηδεμόνων τους δεν ήταν σταθερή ως προς την συχνότητα, ήταν συχνή , εβδομαδιαία σίγουρα κατά τα λεγόμενα τους ,αλλά όχι καθημερινή.

Στο απόσπασμα της η Γ. αναφέρει «...με χτυπούσε συχνά, δεν θυμάμαι κάθε πότε, συνήθως όταν δεν του γινότανε το κέφι...που μονίμως κάτι ήθελε...»

Ο Η. αναφέρει «...με χτυπούσε ή μου πετούσε πράγματα όταν με έπαιρνε ο μπαμπάς τηλέφωνο, όταν μου έφερνε δώρο και χαιρόμουν, όταν ήταν να με πάρει..δηλαδή κάθε τρεις και λίγο..»

Η Ε. αναφέρει «...το μεγαλύτερο της πρόβλημα ήταν ο μπαμπάς και τα σκυλιά, κάθε μέρα κάτι την ενοχλούσε, γιατί δεν τάισα τα σκυλιά, γιατί μίλησα στο μπαμπά, να ζητήσω λεφτά από το μπαμπά..»

4.1.4. Φόβος

Ένα κοινό θέμα, που εντοπίζεται στις αφηγήσεις και των τριών παιδιών, είναι το αίσθημα φόβου, της αγωνίας και του άγχους το οποίο αποτελούσε το κύριο χαρακτηριστικό της σχέσης με το θύτη. Και τα τρία παιδιά με μεγαλύτερη ή μικρότερη συχνότητα σε κάποια τουλάχιστον στιγμή της καθημερινότητας τους με το γονέα-φροντιστή τους ένιωσαν αυτά τα έντονα τραυματικά συναισθήματα, με αποτέλεσμα να νιώθουν ανυπεράσπιστα και αδύναμα. Έντονη εφίδρωση, κλάμα, τρέμουλο στα άκρα αποτελούν μερικά μόνο από τα συμπτώματα του συναισθήματος του τραυματικού φόβου.

Η Γ. ανέφερε «...μία φορά είχε πει και με κυνηγούσε μέσα στο σπίτι ένιωσα πως ήθελα να λιποθυμήσω από το φόβο μου πριν με πιάσει φανταστείτε όταν με έπιασε..»

Ο Η. ανέφερε «...είχε έρθει ο πατέρας μου να με πάρει για γιορτές, η μαμά είχε θυμώσει, με τραβούσε τόσο έντονα που νόμιζα θα μου ξεριζώσει το χέρι, άρχισα να ιδρώνω και να κλαίω, με κοροϊδεψε για αυτό, δεν ξέρω γιατί παρόλο που ήταν ο μπαμπάς εκεί φοβόμουν να κάνω βήμα μην κάνει κάτι κακό σ'εμένα ή σ'αυτόν...»

Η Ε. ανέφερε «...μου δίνει να τρώω συνέχεια πατατάκια, δεν θυμάμαι πια τι είναι το φαγητό, αν δεν το κάνω μου τα πετάει πάνω μου και με λέει αριστοκράτισσα, μερικές φορές όμως μου δίνει και τρώω η κυρία στο κυλικείο αν μείνει κάτι, το κάνω κρυφά από όλους γιατί τα παιδιά θα με κοροϊδέψουν και η μαμά θα με σκοτώσει στο ζύλο»

4.1.6. Προβλήματα διαχείρισης θυμού

Ο θυμός αποτελεί έναν φυσικό τρόπο να εκφραστεί η οργή, είναι πολλές φορές η απάντηση σε κάποια απειλή ή αδικία που θα νιώσει ο άνθρωπος. Ο θυμός έχει τις

φάσεις του και την αντίστοιχη κλιμάκωση του. Υπάρχει ωστόσο μία κατηγορία ατόμων που εκδηλώνουν με ιδιαίτερη παθογένεια το θυμό, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει σαφής αιτία πυροδότησης του θυμού αλλά και δυσκολία στο στάδιο της καταστολής αυτού. Οι γονείς των παιδιών αυτών αντιμετωπίζουν ένα τέτοιο πρόβλημα καθώς θυμώνουν και ξεσπάνε με έναν άκρως κακοποιητικό τρόπο.

Συγκεκριμένα η Γ. είπε «...γύρισε από τη δουλειά και του ζήτησα 2 ευρώ και μου έριξε σφαλιάρα και μου είπε πως μόνο να ζητάω ξέρω, φώναζε, έβριζε, φαντάσου πέταξε πέτρα μέχρι και στο σκυλί που ήταν δεμένο...»

Ο Η. είπε «..πήρα 12 στην Ιστορία, μόλις το είδε τρελάθηκε, καλά από το σχολείο άρχισε να βρίζει, αλλά μόλις μπήκαμε σπίτι πέταξε το playstation στον κήπο και έβρεχε και έκλαιγα και άρχισε να με βρίζει γιατί έκλαιγα αφού δεν μου το φέρε στο κεφάλι...»

Η Ε. είπε «..μπήκα σπίτι με μία συμμαθήτρια μου μετά το σχολάσμα και το σπίτι βρώμαγε, κομμάτια κοτόπουλο στο πάτωμα για να φάνε τα σκυλιά,...ακαθαρσίες...η φίλη μου έφυγε επιτόπου, εγώ άρχισα να κλαίω χωρίς να πω τίποτα, μάλλον κατάλαβε ότι ντράπηκα για την κατάσταση του σπιτιού, με έπιασε από το λαιμό και με έριξε στο πάτωμα να καθαρίσω εγώ, αφού ντράπηκα και τότε άδειαζε στο πάτωμα ότι σκουπίδι έβρισκε, ήταν τραγικό...»

4.1.3. Συγχώρεση

Η διαδικασία κατά την οποία το ο θύτης αποστασιοποιείται από την κατάσταση και κατανοεί το λάθος του, έτσι ώστε με την μετέπειτα συμπεριφορά του θέλει να αποκαταστήσει τα κακώς κείμενα. Στην περίπτωση των υποκειμένων δεν υπήρξε καμία διάθεση συγχώρεσης. Απεναντίας δεδομένου ότι θύτης βρισκόταν σε θέση εξουσίας απέναντι στο θύμα, το εκμεταλλευόταν συναισθηματικά μεταβιβάζοντας του το βάρος των δικών του πράξεων, κάνοντας το παιδί να νιώθει ενοχές και υπαίτιο για τον τραυματισμό που υπέστη.

Συγκεκριμένα και στα τρία υποκείμενα σημειώθηκε η φράση «...εσύ φταις για όλα, δεν σέβεσαι τίποτα, δεν ξέρεις να εκτιμάς...»

4.1.5. Εγκλωβισμός-Απομόνωση

Αποτελεί το στάδιο κατά το οποίο ο φροντιστής-κηδεμόνας του παιδιού συνειδητοποιεί τι κάνει και αυτό τι επιπτώσεις θα έχει εάν μιλήσει το ανήλικο σε

οποιοδήποτε άτομο συγγενές ή μη. Πολλές φορές τα παιδιά εάν νιώσουν ασφάλεια σε ένα περιβάλλον θα εκμυστηρευτούν αυτό που τους συμβαίνει, επομένως οι θύτες για να προλάβουν μία τέτοια κατάσταση ελέγχουν τα περιβάλλοντα των παιδιών τους ή δεν τα αφήνουν να αναπτύσσουν πολλές κοινωνικές σχέσεις ή τα απομονώνουν από κάθε κοινωνική εκδήλωση ή ομάδα. Η διαδικασία αυτή αποτελεί μία μορφή κοινωνικής βίας.

Η Γ.στη συνέντευξη ανέφερε «...δεν έχω πάει ποτέ εκδρομή με το σχολείο ,ούτε στο χορό του Γυμνασίου, δεν με αφήνει γιατί λέει πως τον ντροπιάζω...»

Ο Η. ανέφερε «...δεν με αφήνει να μιλάω με κανέναν ,σε λίγο δεν θα έχω ούτε έναν φίλο να μιλήσω...»

Η Ε. επίσης είπε «...δεν με αφήνει να κάθομαι με κανένα παιδί στο σχολείο η μαμά μου, γιατί λέει πως δεν πηγαίνουμε στο σχολείο να κάνουμε φίλους, ούτε στην παιδική χαρά πηγαίνω, ούτε σε πάρτι πηγαίνω...»

4.1.5.ΑΙΤΙΑ-ΑΦΟΡΜΗ

Τα αίτια της κακοποίησης είναι πολλά ,όπως και οι μορφές της .Ωστόσο μέσα από τις συνεντεύξεις των παιδιών κατά την ομαδοποίηση των στοιχείων παρατηρήθηκε πως οι αφορμές είναι διαφορετικές κάθε φορά ,ωστόσο η αιτία είναι συγκεκριμένη. Η αφορμή μπορεί να είναι μία παράλογη επιθυμία του παιδιού, η φροντίδα του που κουράζει τον γονέα, ο τόνος που θα μιλήσει το παιδί ή κάποιος μορφασμός ,η κακή διάθεση του γονέα ή η οικονομική δυσκολία, ωστόσο η βαθύτερη αιτία έγκειται στην προσωπική αποτυχία του γονέα. Ο πατέρας της Γ. σε μεγάλη ηλικία σύναψε σχέση με τη μητέρα της Γ. 22 χρονών που τον εγκατέλειψε με ένα μωρό, οπότε η μη αναγνωρισμένη κόρη του του θυμίζει συνεχώς την απόρριψη. Συμπεριφέρεται αυστηρά, εκδικητικά στο ανήλικο σαν να τιμωρεί την μητέρα της. Το επαναλαμβανόμενο μοτίβο της εκδίκησης τον τυφλώνει και σε συνδυασμό με ευρύτερες συνήθειες που έχει, όπως το αλκοόλ, τον οδηγεί να συμπεριφέρεται έτσι στο παιδί του.

Η μητέρα του Η. και η μητέρα της Ε. ως βαθύτερη αιτία για την κακοποιητική τους συμπεριφορά έχουν πάλι την απόρριψη από τους πρώην συζύγους τους. Ο χωρισμός που δεν ήταν δική τους επιθυμία τις έκανε να νιώσουν αδύναμες , μέσω αυτού έχασαν έναν κοινωνικό ρόλο ,το ρόλο της συζύγου και τους έμεινε ο ρόλος της μητέρας. Η δύναμη τους έχοντας την επιμέλεια είναι η χειραγώγηση με κάθε τρόπο του παιδιού τους, τραυματίζουν το παιδί για να τραυματίσουν τον πρώην σύντροφο,

κάνοντας το παιδί να πονέσει είναι σαν να πονάνε αυτόν που τις πόνεσε, επομένως και πάλι η κακοποίηση έχει την μορφή της εκδίκησης.

4.1.6. Παρέα Συνομηλίκων-Φίλοι

Η παρέα συνομηλίκων ,οι φίλοι, οι συμμαθητές αποτελούν ένα σημαντικό και όμορφο κεφάλαιο του ανθρώπου και πόσο μάλλον όταν είναι στην εφηβεία. Αυτή η συναναστροφή προσφέρει στο παιδί τη δυνατότητα να ανακαλύψει νέες εμπειρίες, να ανακαλύψει καλύτερα το κόσμο, να αναθεωρήσει για τις στάσεις και τις αντιλήψεις του που είχε το παιδί ως τώρα.

Η δυνατότητα αυτής της κοινωνικοποίησης δεν είναι τόσο εύκολη για τα κακοποιημένα παιδιά ,γιατί αυτά τα παιδιά δεν έχουν μάθει να μοιράζονται τις εμπειρίες και τα βιώματα τους, δεν θέλουν κιόλας καθότι αισθάνονται ντροπή και ενοχές.Πολλές φορές αποδίδουν την κακοποίηση σε δικό τους λάθος ,με αποτέλεσμα να φοβούνται ευρύτερα να δράσουν και με άλλους ανθρώπους. Η συστολή και η ενοχή κρατά τα κακοποιημένα παιδιά αποκομμένα από φίλους και αυτό προέκυψε και στις τρεις συνεντεύξεις. Ωστόσο ένας σημαντικός παράγοντας που προέκυψε και επιδρά επηρεάζοντας την κοινωνική τους ενσωμάτωση είναι η κλειστή κοινωνία. Οι γονείς των συνομηλίκων δεν επιθυμούν να έχουν τα παιδιά τους σχέση με παιδιά που δεν είναι από ‘καλή’ οικογένεια, με παιδιά που οι γονείς τους έχουν προβλήματα συμπεριφοράς ή διαχείρισης θυμού ή άλλοτε φοβούνται την συμπεριφορά του γονέα του θύματος απέναντι στο δικό τους το παιδί . Η απουσία ευαισθητοποίησης και ενσυναίσθησης ανατροφοδοτούν τις επιφανειακές αναχρονιστικές αντιλήψεις και δυσχεραίνουν την ενσωμάτωση των παιδιών που έχουν δεχτεί επίθεση στην παρέα συνομηλίκων.

Έτσι το κακοποιημένο παιδί θα γίνει το περιθωριοποιημένο παιδί που κινδυνεύει να μπλέξει.

Η Γ. σε συζήτηση που έγινε με το θέμα των φίλων είπε «...στη τάξη κανένα παιδί δεν κάθεται μαζί μου, από πάντα, μια μέρα μάλιστα έλεγαν ότι έχω ψείρες, επειδή σπíti έχουμε ζώα, δεν με ένοιαζε έκανα κοπάνα και κατέβηκα στη στάση να βρω που αράζουν τα παιδιά από το ΕΠΑΛ...δεν είναι φίλοι μου απλά περνάει η ώρα...»

Ο Η. είπε «...δεν θέλω φίλους ούτε παρέες ,δεν θέλω να φέρνω σπíti κόσμο, προτιμών να είμαι μόνος μου και όταν έχω χρόνο να παίζω ηλεκτρική κιθάρα, βέβαια και αυτή

την έχω στο σπίτι του μπαμπά....» σε δεύτερο χρόνο πάλι ανέφερε «...ντρέπομαι για τη μαμά όταν φωνάζει ,δεν θέλω να την κάνω να φωνάζει μπροστά σε κάποιο παιδί και να με κοροϊδεύουν όλοι και στο σχολείο..»

Η Ε. είπε «...μία φίλη έχω που είναι και συμμαθήτρια μου, δεν θέλω άλλη, αυτή τα ξέρει όλα για τη μαμά μου αλλά δεν τα έχει πεί πουθενά ούτε στη μαμά της, όταν με είχε χτυπήσει μια φορά πολύ μου είχε δώσει το φούτερ της που είχε και κουκούλα για να μην φανεί τίποτα και με κοροϊδεύουν...»

4.1.6. Το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και η στάση του

Ένα ακόμη κοινό θέμα, που συναντάμε στις αφηγήσεις και των τριών παιδιών είναι η αδυναμία και τελικώς αποτυχία του περιβάλλοντός τους, να λειτουργήσει ως στοιχείο υποστήριξης με ικανοποιητικό τρόπο. Αναφορικά με το περιβάλλον διακρίνεται το οικογενειακό και το κοινωνικό περιβάλλον. Στο κοινωνικό περιβάλλον εντάσσεται ο ευρύτερος κοινωνικού κύκλος των θυμάτων, όπως είναι η γειτονιά, οι γονείς των συμμαθητών ,οι εκπαιδευτικοί, όλοι αυτοί που συνήθως ξέρουν και σιωπούν αλλά εντάσσονται επίσης και οι εκπρόσωποι της θεσμικής πλευράς των πραγμάτων, δηλαδή τη δημόσια διοίκηση τη δικαιοσύνη, τις αρχές καταστολής αλλά και φορείς προστασίας.

Στην προκειμένη περίπτωση των τριών υποκειμένων ούτε το οικογενειακό ούτε το κοινωνικό ευνόησε ουσιαστικά την αποκάλυψη της βάνανσης καθημερινότητας των παιδιών. Στην περίπτωση της Γ .στο οικογενειακό περιβάλλον ανήκει μόνο μία θεία που για λόγους υγείας δεν ασχολείται, δεν μπορεί και δεν θέλει γιατί στο παρελθόν είχε και η ίδια δεχθεί βία από τον πατέρα της Γ. ,τον αδερφό της. Το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον με τους θεσμούς βρίσκεται σε αδιέξοδο. Το σχολείο έχει κάνει καταγγελία στον πατέρα για έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο, ένας γείτονας το ίδιο, η κοινωνική υπηρεσία έχει επισκεφθεί την οικία αρκετές φορές ,ωστόσο η εισαγγελία εξετάζει με σειρά τους φακέλους και η διαδικασία δεν έχει ολοκληρωθεί. Επιπλέον και εντολή απομάκρυνσης να βγει δεν υπάρχει θέση σε δομή για παιδί 16 χρονών.

Στην περίπτωση του Η. υπάρχει ο πατέρας ο οποίος φοβούμενος και αυτός την οργή της πρώην συντρόφου του, του ζητάει να κάνει υπομονή μέχρι να λυθεί το ζήτημα της επιμέλειας το οποίο έχει δρομολογηθεί ,αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί. Πάλι η κατάσταση δυσχεραίνει λόγω γραφειοκρατίας. Να σημειωθεί ότι οι συστάσεις για συμβουλευτική γονέων ή διαχείρισης θυμού από την αρμόδια κοινωνική υπηρεσία

αποβαίνουν άκαρπες ,λόγω έλλειψης ανάλογων δομών. Ακριβώς ίδια είναι και η κατάσταση της Ε. με τη μητέρα της, το κορίτσι αυτό ωστόσο έχει και μικρότερα αδέρφια επομένως φέρει πάνω της και το βάρος της προστασίας και της φροντίδας του .Στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι για λογούς πελατειακών σχέσεων η κοινωνική υπηρεσία του δήμου κάνει συστάσεις στη μητέρα , όχι όμως αναφορές στην εισαγγελία.

Τα παιδιά ενδεικτικά στην συνέντευξη ανέφεραν:

Γ. «..όλοι ξέρουν στο χωριό τι περνάω και τι με αυτό, καλούν την αστυνομία έρχεται του λένε δύο πράγματα μου λένε να ακούω και εγώ τον πατέρα μου που είναι 70 χρονών ,να τον βοηθάω να μην τον προκαλώ και φεύγουν..» συνεχίζει λέγοντας «..ότι και να γίνει εγώ φταίω, είμαι ζωνηρή λένε, δεν ακούω κανέναν, να μην αντιμιλάω. ....τους βαρέθηκα....το παραδέχομαι στο σχολείο δεν γουστάρω κανέναν τους έτσι που με κοιτάνε..»

Η. «...μία φορά που η μαμά με χτυπούσε στον κήπο με το λάστιχο γιατί ο σκύλος μου της μάδησε τα λουλούδια, η γειτόνισσα της φώναζε ότι θα καλέσει την αστυνομία , η μαμά δεν φοβήθηκε γιατί αυτό ποτέ δεν το έκανε, άλλωστε η μαμά είναι δικηγόρος ξέρει να τα λέει όπως θέλει..». Σε άλλο απόσπασμα ανέφερε «..με κλείδωσε όλο το βράδυ έξω και καθόμουν στην αυλή μέχρι που σκέφτηκα να ζητήσω βοήθεια από τον μανάβη λίγο πιο κάτω, όταν του εξήγησα μου είπε πως δεν θέλει να μπλέξει όμως μου δώσε το κινητό του και κάλεσα την αστυνομία ,αυτή ήταν μόνο η αρχή..»

Ε. «...δάσκαλοι, ο παιδίατρος, ο διαχειριστής της πολυκατοικίας , η κοινωνική λειτουργός, ο δικηγόρος της μάνας μου , όλοι ξέρουν ότι ζούμε με τα ποντίκια, μέσα στη βρωμιά, δεν έχουμε χαρτικά, δεν έχουμε να φάμε με τα αδέρφια μου, τα ρούχα μας ..κοιτάζτε πως είμαστε κ.Κατερίνα και σήμερα αυτά είναι τα καλά μου..» ,μέσα σε έντονη φορτική κατάσταση συνέχισε «..δεν περιμένω τίποτα πια, κανένας δεν θα μας βοηθήσει, εύχομαι να πεθάνω και να γεννηθώ ξανά σκυλί γιατί για την μάνα μου μόνο τα σκυλιά έχουν σημασία...»

4.1.7.Το περιβάλλον του σχολείου

Το σχολικό περιβάλλον αποτελεί το δευτερογενές φορέα κοινωνικοποίησης, αποτελεί την δεύτερη δομημένη μικρογραφία της κοινωνίας των πολιτών για ένα παιδί. Αξίες,

στάσεις , αντιλήψεις για τη ζωή μπορεί να διαμορφωθούν στο σχολικό περιβάλλον. Το εκπαιδευτικό κομμάτι παροχής γνώσεων είναι αδιαμφισβήτητο, ωστόσο για ένα παιδί που έχει δεχτεί την κακοποίηση και την απόρριψη από την ίδια του την οικογένεια είναι κάτι πολύ πιο σημαντικό, είναι το μέρος που το κρατά μακριά από την εστία του κακού, παίρνει πολλές φορές τη μορφή του κρησφύγετου.

Τα παιδιά στα αποσπάσματα τους ανέφεραν:

Γ. «...πηγαίνω μόνο για να φεύγω από εκεί ,αλλά όταν φτάνω σχολείο από τη δεύτερη ώρα θέλω να φύγω, πνίγομαι και εκεί, με κοροϊδεύουν τα παιδιά ,δεν με πλησιάζει κανένα, από το Δημοτικό ήταν έτσι, όχι μόνο τώρα, έτσι την κοπανάω...», «...πέρυσι κόπηκα από απουσίες βλακεία μου ,αλλά μου την σπάνε, μόνο η διευθύντρια με καταλαβαίνει και μου μιλάει ωραία, με λέει και έζυπνη..»

Η. «...έδωσα εξετάσεις και πέρασα στο μουσικό σχολείο, εκεί είναι καλά, χάνομαι με τη μουσική, στο σχολείο αυτό τα παιδιά είναι διαφορετικά, δεν ασχολούνται μαζί σου, δεν σε κοροϊδεύουν, στο άλλο σχολείο δεν με είχαν καλέσει ούτε σε ένα πάρτι, γιατί οι μαμάδες των συμμαθητών μου δεν συμπαθούσαν τη δική μου...»

Ε. «...μόνο μία συμμαθήτρια μου με κάνει παρέα ,τα άλλα παιδιά με λένε βρωμιάρα, δείχνουν να με σιχαίνονται, στεναχωριέμαι πολύ , κλείνομαι στην τουαλέτα και κλαίω, η δασκάλα μου μία φορά έφερε μια ψυχολόγο να της μιλήσω ,αλλά δεν με βοήθησε, τ ης είπα ότι δεν με πειράζει τόσο το ζύλο όσο αυτή η μυρωδιά στο σπίτι ,η όλη κατάσταση..ντρέπομαι...»

Το εκπαιδευτικό περιβάλλον επομένως μπορεί να προκύψει ένας σκληρός χώρος για τα κακοποιημένα παιδιά, με αποτέλεσμα να κλείνονται περισσότερο στον εαυτό τους χωρίς να αλληλεπιδρούν με τους συνομηλίκους τους. Πολλές φορές ως αντίδραση στην υποτίμηση και στο χλευασμό που δέχονται ενδέχεται να αντιδράσουν με παραβατική συμπεριφορά, όπως είναι καταστροφή δημόσιας περιουσίας, κλέψιμο, βανδαλισμούς, επιθέσεις σε άλλα παιδιά, χρήση τσιγάρου στο προαύλιο του σχολείου με σκοπό να προκαλέσει αντιδράσεις παιδιών και εκπαιδευτικών ή επίδειξη προκλητικής συμπεριφοράς.

Η Γ .σε απόσπασμα της ανέφερε «...δεν θυμάμαι ούτε εγώ να πρωτοπώ..τζάμια έχω σπάσει, γκράφιτι έχω κάνει, συμμαθητές μου στη γυμναστική έχω χτυπήσει, βαρελότο στην τουαλέτα έχω πετάζει...πολύ γέλιο σου λέω..»

Ο Η. ανέφερε «...εγώ δεν ασχολιόμουν μαζί τους, δεν ήθελα να μπλέκω, αλλά όταν μου ανέβαινε το αίμα στο κεφάλι πλακωνόμουν, δεν είμαι και ηλίθιος να τα ανέχομαι όλα..» ή « από τα νεύρα μου έζυσα τόσο το θρανίο με ένα ξυράφι λές και χαράκωνα όλες τις φάτσες που δεν γούσταρα στην τάξη..»

Η Ε. ανέφερε «..καμιά φορά κλέβω λίγο από το φαγητό τους, μία φορά είχα κάνει κάτι κακό αλλά το χάρηκα, πήγα και έφτυσα μέσα στις κασετίνες των κοριτσιών που με λέγανε βρωμιάρα..»

Η σχέση που μπορεί να αναπτύξει ένα παιδί με τον εκπαιδευτικό είναι πολύς σημαντική κυρίως στο ενδεχόμενο, που το παιδί δέχεται βία στο οικογενειακό του περιβάλλον. Το παιδί μέσα σε ένα κλίμα ασφάλειας και εμπιστοσύνης μπορεί να αποκαλύψει τι του συμβαίνει, με αποτέλεσμα ο εκπαιδευτικός να προσπαθήσει ο ίδιος να του σταθεί, αλλά σε συνεργασία με ειδικούς να το βοηθήσει αποτελεσματικότερα. Πολλές φορές το παιδί ζητάει επιβεβαιώσεις από τον εκπαιδευτικό του για την εχεμύθεια του, με αποτέλεσμα ο εκπαιδευτικός να πρέπει να κινηθεί διακριτικά ώστε να μην κλονιστεί η εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του. Τα παιδιά ωστόσο, που έλαβαν μέρος στην συνέντευξη για διαφορετικούς λόγους δεν κατάφεραν να αναπτύξουν σχέση εμπιστοσύνης με κάποιον από τους εκπαιδευτικούς τους, ως κοινός παρονομαστής τέθηκε και στα τρία υποκείμενα η αλλαγή των εκπαιδευτικών τους κάθε χρόνο, επειδή ήταν αναπληρωτές.

4.1.8. Η ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΛΛΟ ΦΥΛΟ

Από το στάδιο της προεφηβείας κάθε παιδί αρχίζει και διαμορφώνει την σεξουαλική του ταυτότητα, χωρίς να την εκδηλώνει. Είναι το στάδιο αυτό που κατά τον Freud εκδηλώνονται οι προσκολλησεις στον πατέρα ή στην μητέρα και εκδηλώνεται το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα ή το Σύμπλεγμα της Ηλέκτρας. Στην εφηβεία που ξεκινάει στα 12 χρόνια η σεξουαλικότητα εκδηλώνεται. Το κακοποιημένο παιδί εφόσον δεν έχει καταφέρει να προσδιορίσει την εικόνα για τον ίδιο του τον εαυτό, δεν έχει δομήσει και δεν έχει αποδεχτεί την όποια ταυτότητα του, δυσκολεύεται και στο κομμάτι του προσδιορισμού και εκδήλωσης της σεξουαλικότητας. Οι συνέπειες μιας κακοποιητικής συμπεριφοράς από το γόνο του, δημιουργεί άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στο κομμάτι αυτό, δημιουργώντας μακροπρόθεσμα προβλήματα εμπιστοσύνης στον ή στην σύντροφο, φόβο απόρριψης, δυσκολία έκφρασης και εκδήλωσης συναισθήματος, ασταθής ή περιστασιακές σχέσεις που κυρίως στοχεύουν

στην επιβεβαίωση του κακοποιημένου παιδιού , προβληματική και απροκάλυπτη σεξουαλική συμπεριφορά που σκοπό έχει να προκαλέσει αντιδράσεις από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Στην υπάρχουσα έρευνα δεν υπήρξε απόλυτη ομοφωνία ως προς το συγκεκριμένο θέμα και το κλειδί σε αυτό είναι η ηλικία των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα το Υποκείμενο 1 που είναι 16 χρονών ανέφερε πως η σεξουαλική της δραστηριότητα ξεκίνησε σε ηλικία 12 χρονών και πως μέχρι σήμερα έχει συχνή εναλλαγή ερωτικών συντρόφων. Νιώθει όπως ανέφερε πως τουλάχιστον 'μετράει' για κάποιους. Άλλοτε νιώθει πως αυτό εκνευρίζει και τον πατέρα της ,με αποτέλεσμα να συνειδητοποιεί κανείς πως η διαχείριση της σεξουαλικότητας γίνεται με καθαρά εργαλειακό και σκωπτικό στόχο, για παράδειγμα ανέφερε «...ο πατέρας μου γίνεται έξαλλος όταν με βλέπει στο μηχανάκι κανενός αγοριού, ξέρω ότι θα με χτυπήσει μόλις μπω σπίτι, αλλά πλέον δεν με νοιάζει, τουλάχιστον άλλοι με θέλουν για αυτό που είμαι..»

Το Υποκείμενο 2 όντας ένα αρκετά ντροπαλό παιδί ανέφερε πως γενικά δεν ασχολείται με αυτά γιατί έτσι και αλλιώς δεν θα αρέσει στα κορίτσια. Η κακοποίηση έχει αισθητά επηρεάσει την αυτοπεποίθηση του, η κοινωνικότητα του είναι αρκετά περιορισμένη πόσο μάλλον η εκδήλωση οποιασδήποτε εκδήλωση σεξουαλικότητας. Κατά την συζήτηση ανέφερε «..όλοι οι συμμαθητές μου στην Α Γυμνασίου, οι περισσότεροι μάλλον, εμένα έτσι όπως είμαι δεν θα με κοιτούσε καμία, μου το λέει και η μαμά πως αν δεν χάσω κιλά δεν θα με θέλει κανένα κορίτσι..»

Το Υποκείμενο 3 δυσκολεύτηκε να απαντήσει στο θέμα όταν έγινε προσπάθεια διαλόγου για τις σχέσεις της με τα αγόρια, απάντησε με παγωμένο βλέμμα και αυστηρό ύφος πως δεν θέλει αγόρι ,γιατί κάτι τέτοιο είναι ανήθικο. Συγκεκριμένα είπε «...δεν είμαι τέτοιο κορίτσι εγώ , η μαμά θα με σκοτώσει ,άλλωστε και αυτά θα σιχαίνονταν μέχρι και να με κοιτάζουν..»

4.1.9 Ομολογία

Το πιο δύσκολο κομμάτι της βιωμένης κακοποίησης στο παιδί είναι αυτό της αποδοχής και ομολογίας του περιστατικού. Η διαδικασία αυτή είναι επώδυνη για την πλειοψηφία των παιδιών γιατί όταν φτάσει ένα παιδί να αποκαλύψει τα βιώματα του έχει περάσει αρκετός χρόνος, συνήθως δεν ξέρει ούτε το ίδιο τι να κάνει και αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στο να τιμωρηθεί ο ενήλικος γονέας ή συγγενής ή να

σωπάσει για πάντα υπό τον φόβο των αποκαλύψεων ή του δράστη Για την απολογία απαιτείται ο σωστός άνθρωπος στο κατάλληλο μέρος, γιατί ένα παιδί λόγω της άγνοιάς του, της ηλικίας και της αδυναμίας του δεν είναι σε θέση να αναλάβει το ίδιο την καταγγελία ή την αποκάλυψη της κακοποίησης . Πρέπει να περάσει από το στάδιο της συνειδητοποίησης πως δεν φταίει αυτό για οτιδήποτε του έχει συμβεί, να καταλάβει ότι χρειάζεται βοήθεια και να βρει το θάρρος να μιλήσει. Ένα οικείο πρόσωπο της οικογένειας που του δείχνει αγάπη, μία δασκάλα στο σχολείο , ένα πρόσωπο που σέβεται αρκεί να βρεθεί στο δρόμο ενός παιδιού που δέχεται βία για να του μιλήσει.

Στις περιπτώσεις των υποκειμένων της συνέντευξης η ομολογία των περιστατικών βίας ήταν διττή, αφενός εμπιστεύθηκαν όσα βίωναν σε πρόσωπα εμπιστοσύνης , αλλά επειδή το πρόβλημα δεν λύθηκε κάλεσαν τα ίδια την αστυνομία σε κάποια στιγμή κορύφωσης της βίας. Στο αντίστοιχο απόσπασμα η Γ. είπε «...με χτύπησε τόσο που δεν θυμάμαι, κοπάνισε το κεφάλι μου στο νεροχύτη, νόμιζα πως θα με σκοτώσει , τότε είδα πεσμένο το κινητό του στο πάτωμα, πρέπει να έπεσε από το παντελόνι του, το άρπαξα και έτρεξα στο μπάνιο , κλειδώθηκα ,πήρα την αστυνομία ...» ή «...η διευθύντρια ενημέρωνε την εισαγγελία , αλλά τίποτα δεν γινόταν...»

Ο Η. σε απόσπασμα του αναφορικά με την ομολογία είπε «...μιλούσα τα έλεγα στον πατέρα μου , αλλά μου έλεγε κάνε υπομονή...υπομονή..υπομονή..πόση υπομονή πια...» και παρακάτω είπε «...την ημέρα που κάλεσα την αστυνομία και ήρθε... πωπωωω... για πρώτη φορά ένιωσα και εγώ δυνατός, ένιωσα πως ΝΑΙ θα σου δείξω τώρα...»

Η Ε. είπε «...ερχόταν η κοινωνική λειτουργός και μιλούσαμε, φαινόταν καλή, της τα πα όλα και φάνηκε να στεναχωρήθηκε, μου πε πως θα βοηθήσει, όμως όταν άρχισε να έρχεται πιο συχνά η μαμά νευρίασε και πήρε κάποιον τηλέφωνο ...δεν ξέρω..... δεν ήρθε ξανά...», συνεχίζοντας «...είχα νευριάσει πολύ εκείνη τη μέρα που με χτύπησε μπροστά στη μοναδική μου φίλη την απείλησα, πως θα πάω στο τμήμα...δεν με πίστεψε και με κορόιδευε..έφυγα τρέχοντας και πήγα ,μπήκα στο τμήμα κλαίγοντας και έτσι άρχισαν όλα..»

4.2 Συζήτηση Αποτελεσμάτων

Στο σημείο αυτό της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας θα επιδιωχθεί ο συνδυασμός των συνεντεύξεων των κακοποιημένων παιδιών που έχουμε πλέον στην κατοχή μας με τη μορφή κυρίαρχων θεμάτων. Η προσέγγιση θα είναι ανά θέμα και θα κινείται παράλληλα με οδηγό το επιστημολογικό μέρος αυτής της εργασίας.

Αναφορικά με το θέμα της επιμέλειας ,όπως προκύπτει από τη ρήξη στη σχέση του ζευγαριού, αποτελεί ουσιαστικά το έναυσμα για οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης, η οποία είναι κοινή συνισταμένη των τριών παιδιών. Η επιστημονική κοινότητα συμφωνεί πως η μεταβολή της οικογενειακής κατάστασης , όπως ένα διαζύγιο μπορεί να δημιουργήσει ένα επιθετικό περιβάλλον για ένα ανήλικο, συνδυαζόμενο φυσικά και με άλλες αιτίες που αναφέρθηκαν παραπάνω όπως η ματαίωση των προσδοκιών του θύτη, η επιθυμία διαχείρισης του άλλου γονέα μέσω του παιδιού, η διαταραγμένη προσωπικότητα του φροντιστή ή οι κακοποιητικές εμπειρίες που το θύμα βίωσε σαν παιδί. Η ψυχοπαθολογία του δράστη συνήθως είναι διαταραγμένη ,απλά ,μια μεταβολή στην ισορροπία της συζυγικής του ζωής μπορεί να τον κάνει να ξεσπάσει. Τα παιδιά ανέκαθεν ήταν τα θύματα ενός διαζυγίου, πόσο μάλλον όταν αυτά δέχονται λεκτική, σωματική, ψυχολογική βία ή παραμελούνται για να εκδικηθεί η μητέρα τον πατέρα ή το ανάποδο. Θα μπορούσε να αναγνωρισθεί ως ένας έμμεσος μηχανισμός ελέγχου του θύτη πάνω στο πρώην συζυγικό μέλος. Οι περιγραφές των παιδιών για τα βιώματα τους αναδεικνύουν κάτι βαθύτερο από την έκφραση παρορμητικών ή ανεξέλεγκτων εκρήξεων επιθετικότητας. Οι δράστες(οι δύο μητέρες και ο πατέρας) αντιλαμβάνονται ως μέρος του γονικού ρόλου τους την άσκηση ελέγχου στα ανήλικα παιδιά τους, χωρίς να περιορίζεται σε μία μόνο πλευρά της ζωής αντιθέτως προσλαμβάνει ολοκληρωτικές μορφές καθώς εκτείνεται παντού, όπως στο σώμα του παιδιού στην καθημερινότητα του, στην αλληλεπίδραση του με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, στη μετακίνησή του μέσα στο χώρο του σπιτιού ακόμα και τη σεξουαλικότητα του.Το συμπέρασμα αυτό έρχεται προς σύγκλιση με τη θεωρία της σύγκρουσης ,όπου επιβάλλονται τα άτομα που καθίστανται σε θέσεις κυριαρχίας, στην προκειμένη περίπτωση η επιβολή βίας ενισχύεται από το ρόλο του φροντιστή. Ο φροντιστής καλύπτει τουλάχιστον τις υλικές ανάγκες του παιδιού, σίτιση, ενδυμασία, επομένως έχει τη δύναμη, αντίληψη που ενισχύεται από τη θεωρία των πόρων. Στο δεδομένο θέμα η αντιπαραβολή έρχεται με τη θεωρία του Freud, γιατί η βία δεν γεννάται ως αναγκαιότητα επιβίωσης ,αυτοσυντήρησης ή αυτοπροστασίας.

Περνώντας στο επόμενο θέμα, αυτό του Φόβου, παρατηρείται ότι ως μοτίβο επαναλαμβάνεται και στις τρεις συνεντεύξεις. Η χρήση του φόβου ως βασικού στοιχείου στην ποιότητα της επικοινωνίας από την πλευρά των θυτών με τα θύματά τους εντοπίζεται σε όλες τις περιπτώσεις. Ο φόβος σε συνδυασμό με άγχος και αγωνία στις τρεις περιπτώσεις αποτελεί έναν μόνιμο παράγοντα, οριοθετώντας και προσδιορίζοντας ουσιαστικά τις σχέσεις. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται από τις κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν το 19^ο αιώνα, αλλά έχει διαχρονικότητα, καθώς η βάση της βίας έγκειται στη δυναμική του φόβου. Οι θύτες ουσιαστικά έχουν μετατρέψει το φόβο σε κύριο μέσο άσκησης πίεσης και ελέγχου πάνω στα θύματά τους. Τούτο καθιστά την υιοθέτηση της συγκεκριμένης πρακτικής από την πλευρά τους, ως κάτι, που αντιλαμβάνονται ως φυσικό, αναμενόμενο και λογικό δικαίωμα, που προκύπτει από το ρόλο του φροντιστή. Τα παιδιά σε πολύ ακραίες στιγμές φοβήθηκαν πραγματικά για τη ζωή τους και ο φόβος αυτός τα κινητοποίησε ουσιαστικά να ομολογήσουν, την εκρηκτικότητα των γονέων τους.

Στη συνέχεια της ανάλυσης μας θα εξεταστεί το θέμα της μεταμέλειας των γονέων. Είναι εντυπωσιακό πως κανένας από τους γονείς των παιδιών δεν έδειξε στη συμπεριφορά του κάποια μεταμέλεια ή δεν εκδήλωσε έστω λεκτικά κάποιο αίτημα συγχώρεσης. Το γεγονός αυτό έρχεται να επιβεβαιώσει τις θεωρίες νοσηρότητας της ψυχοπαθολογίας του κακοποιητή και τη θεωρία των οικογενειακών συστημάτων, που αφορά τη δυναμική των σχέσεων μεταξύ των μελών μιας οικογένειας. Ο γονέας μέσα από την επιβολή τιμωριών και ξυλοδαρμού θέλει να επιβληθεί στο παιδί του, να το οριοθετήσει λανθασμένα, γεγονός που δικαιολογείται λόγω της χαμηλής του αυτοπεποίθησης(η οποία έχει περεταίρω κλονιστεί λόγω του διαζυγίου) της αυτοεκτίμησης του και της παθολογικής λειτουργίας του Υπερεγώ τους, αναπτύσσοντας μία ναρκισσιστική συμπεριφορά και επιδεικνύοντας μεγάλη ανωριμότητα.

Όσον αφορά το πρόβλημα της διαχείρισης θυμού έρευνες έχουν αποδείξει ότι υπάρχει στενή διασύνδεση και αμφίπλευρη σχέση μεταξύ ενδοοικογενειακής κακοποίησης και εμφάνισης προβλημάτων ψυχικής υγείας (Devries και συν., 2013). Οι γονείς των υποκειμένων παρουσιάζουν μία έντονη ψυχοπαθολογική συμπεριφορά που τους οδηγεί σε απώλεια ελέγχου. Την ίδια στιγμή το Ινστιτούτο του Παιδιού σε

έρευνα που έγινε ανακοίνωσε ότι το 37% των γονέων που έχουν κατηγορηθεί για κακοποίηση ή παραμέληση αντιμετωπίζουν πρόβλημα με τη διαχείριση θυμού.

Η ερευνητική διαδικασία στη συνέχεια εστίασε στο κομμάτι των διαπροσωπικών σχέσεων. Η θεωρία των συναισθηματικών δεσμών ,ενσωματώνοντας κοινωνιολογικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις, εστιάζει στην ανεπάρκεια δεσμών στις διαπροσωπικές σχέσεις που επιφέρει η προβληματική σχέση γονέα-παιδιού . Η θεωρία αυτή τυγχάνει αποδοχής και σύγκλισης με τα συμπεράσματα όπως εκπνέουν από τις εμπειρίες των παιδιών. Τα υποκείμενα δεν κατάφεραν ουσιαστικά να αλληλεπιδράσουν με ορθό τρόπο με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, η κοινωνική βία που δέχτηκαν από τους γονείς τους, τα διαμόρφωσαν με αδυναμία εμπιστοσύνης του εαυτού τους και των άλλων, η χαμηλή αυτοπεποίθηση τους , το ενοχικό τους συναίσθημα, τα κρατούσαν αποστασιοποιημένα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Η απουσία φίλων, η ενδεχόμενη συναναστροφή με άλλα μέλη της κοινωνίας απομόνωσαν τα υποκείμενα δημιουργώντας τους συναισθήματα ,όπως λύπη και απογοήτευση , αλλά και θυμού ή οργής με αποτέλεσμα κατά διαστήματα να έχουν ξεσπάσματα , επιθέσεις στους συμμαθητές από τους οποίους δεν λάμβαναν αποδοχής, επιθέσεις ή βανδαλισμούς.

Παρατηρήθηκε ακόμα η προσέγγιση του άλλου μέσω της σεξουαλικότητας, το οποίο δεν αποτέλεσε κοινή συνισταμένη στα 3 υποκείμενα, αλλά μόνο στο Υποκείμενο 1. Η θέση αυτή του υποκειμένου συγκλίνει με τη θεωρία της ανακολουθίας της κοινωνικής τάξης και των οικογενειακών συστημάτων που αναλύθηκε κατά το πρώτο μέρος. Η Γ. παρουσιάζει μία καταχρηστική συμπεριφορά προς τους άλλους, στην προκειμένη περίπτωση τα αγόρια, με σκοπό να καλύψει τις πατρικές συναισθηματικές ελλείψεις.

Τελικώς από το υλικό των συνεντεύξεών μας προκύπτει μια μεικτή εικόνα για τη στάση και το ρόλο του περιβάλλοντος, Τα ανήλικα θύματα των συνεντεύξεών μας, άλλοτε βρέθηκαν χωρίς υποστήριξη από το περιβάλλον, να προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση με μόνο τα δικά τους μέσα και πόρους. Άλλοτε υπήρξαν άτομα , όπως οι εκπαιδευτικοί και φορείς ,όπως η κοινωνική λειτουργός , που τα στήριξαν και συνέβαλαν στην απόφαση να ομολογήσουν για να επέλθει επίλυση του προβλήματος, δηλαδή η επίτευξη της ανεξαρτησίας τους, μακριά από το θύτη και το νοσηρό οικογενειακό περιβάλλον.Επομένως υπάρχει περίπτωση , να προκύψει μία μονολιθική εικόνα για τους ρόλους ομάδων και ατόμων, η οποία δεν

αναπαριστά με ακρίβεια την πραγματικότητα ,αλλά και τα βιώματα των κακοποιημένων παιδιών.

4.3.Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα αποτελεί προσπάθεια διερεύνησης του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης-παραμέλησης και το κατά πόσο βάλονται οι διαπροσωπικές σχέσεις από αυτό το φαινόμενο. Δεδομένης της πολυπλοκότητας του φαινομένου της βίας, της καθημερινής και παγκόσμιας ύπαρξής της και των κοινωνικών-ψυχολογικών-πολιτικών-ιστορικών διαστάσεών της, σκόπιμη κρίνεται η εις βάθος διερεύνηση του φαινομένου, είτε στοχευόμενη σε νέους άξονες που σχετίζονται με το φαινόμενο είτε συσχετίζοντας εκείνους που έχουν ήδη ερευνηθεί . Κατά την πορεία της εκπόνησης της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας προέκυψαν μία σειρά από ευρήματα, τα οποία θα παρουσιαστούν στη συνέχεια. Στόχος μας ήταν η εξέταση του εάν και κατάπόσο μέσα στις προσωπικές ιστορίες των παιδιών είναι δυνατόν να εντοπισθούν αναφορές, οι οποίες βρίσκονται σε συμφωνία με τις κύριες θέσεις των βασικών ρευμάτων των κοινωνιολογικών-ψυχολογικών προσεγγίσεων.

Από το πρωτογενές ακατέργαστο υλικό προέκυψαν βασικά θέματα, τα οποία περιέχουν την ουσία της εμπειρίας της κακοποίησης, που βίωσαν τα συγκεκριμένα υποκείμενα. Αποτελεί γεγονός πως τα σημεία εκείνα, τα οποία συναντάμε στις θεωρητικές προσεγγίσεις επιβεβαιώνονται από τα ευρήματα μας, εκτός από τη θεωρία του Φρόντ που αποκλίνει από τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας, αυτό δεν σημαίνει πως η θεωρία του Φρόντ είναι ανεξάρτητη από το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης.

Πιο συχνή μορφή βίας αποτέλεσε αυτή της σωματικής βίας, της λεκτικής και της ψυχολογικής. Τα παιδιά από την ηλικία των 4 με 5 χρονών ξεκίνησαν να υφίστανται ξυλοδαρμούς , τραυματισμούς όπως μώλωπες από ρίψη βαριών αντικειμένων, κακώσεις στο κεφάλι και σε άλλα καλυπτόμενα μέρη του σώματος, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η θέση της Χατζηφωτίου.

Στα πλαίσια της ψυχολογικής κακοποίησης παρατηρήθηκαν προσβολές ,υποβιβασμοί, απρεπείς εκφράσεις ακατάλληλες για ένα ανήλικο, απειλές, εντάσεις χωρίς λόγο πολλές φορές. Από τις αναφορές επιβεβαιώθηκαν και βιωματικά τα πέντε

στάδια των Brassard&Hardy όπως αυτό της απόρριψης, του εκφοβισμού, της συναισθηματικής απόρριψης, της απομόνωσης και της διαφθοράς.

Η λεκτική βία που συνδέεται με την ψυχολογική βία, έχει ως στόχο την υιοθέτηση μια σειρά από στάσεις και εκφράσεις που αποσκοπούν στην περιφρόνηση και στην άρνηση του τρόπου ζωής των θυμάτων, με στόχο την προσβολή, την αποσταθεροποίηση του θύματος και την μεταχείριση του με τρόπο παρόμοιο του αντικειμένου. Η ψυχολογική βία, η συστηματική δυσφήμιση, οι ύβρεις προκαλούν ρήξη ταυτότητας και εσωτερική κατάρρευση, τα θύματα συχνά πιστεύουν τα λόγια του θύτη καθιστώντας τον εαυτό τους όλο και πιο αδύναμο.1 εκ των 3 θυμάτων έχει δεχθεί ισχυρή λεκτική και ψυχολογική βία με επιδράσεις σοβαρές για την υπόσταση της.

Εκ της ανάλυσης των δεδομένων προκύπτει η ουσιαστικότερη επίπτωση της βίας στο σύντομο ως τώρα της ζωής του και είναι αυτή της ρήξης των διαπροσωπικών σχέσεων. Τα παιδιά ουσιαστικά δεν έχουν αναπτύξει συναισθηματικούς δεσμούς με φίλους, με άλλους συγγενείς, με συμμαθητές ή εκπαιδευτικούς.

Η κλειστή παραδοσιακή κοινωνία με τις αναχρονιστικές αντιλήψεις της αντί να αγκαλιάσει αυτά τα παιδιά τα περιθωριοποίησε, τα απομάκρυνε σαν μίσημα από τη ζωή των δικών τους παιδιών. Η έλλειψη ευαισθητοποίησης, κατανόησης, ενσυναίσθησης κράτησε τα παιδιά απομονωμένα. Δεν ενσωματώθηκαν στην τάξη, η οποία αποτελεί με τις νόρμες και τους κανόνες της μία κοινωνική δομή, δεν ενταχθήκαν σε κάποια ομάδα, είτε γιατί τα ίδια δίσταζαν, είτε γιατί δεν είχαν κίνητρα, δεν συνδέθηκαν συναισθηματικά με κάποιο φίλο ή με κάποιο συμμαθητή, γιατί αντιμετώπιζαν αντιστάσεις από τους τροφούς-κηδεμόνες τους.

Ο οικογενειακός κοινωνικός περίγυρος υπήρξε ουσιαστικά αποστασιοποιημένος μιας και δεν μπορούσε για πρακτικούς λόγους ή γιατί φοβόταν τις επιπτώσεις, τις αντιδράσεις από τον υπεύθυνο γονέα φροντιστή του παιδιού.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός, η απομόνωση, η απόκλιση που επιδιώχθηκε από τους γονείς έγιναν αντιληπτά στην ψυχολογία των παιδιών ως βία. Οι δράστες δεν επιτρέπουν στα θύματα να συναναστρέφονται με συγκεκριμένα άτομα, καθώς φοβούνται ότι θα της υποκινήσουν στο να αντιδράσουν. Τα συμπεράσματα αυτά επιβεβαιώνουν τη Walker (1989), η οποία αναγνωρίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό ως ένα είδος κακοποίησης, προκειμένου ο ευρύτερος κοινωνικός περίγυρος

οικογενειακός και εξωτερικός να μη μάθει την κακοποιητική συμπεριφορά του και υποστεί κατ' επέκταση τις κυρώσεις όπως προβλέπονται από το άρθρο 14.

Η απελπισία των παιδιών σε συνάρτηση με το θάρρος τα οδήγησε στην αποκάλυψη της τραυματικής τους πραγματικότητας. Η αποκρυστάλλωση της αλήθειας προϋποθέτει ωστόσο της ύπαρξη κρατικών δομών και ορθή λειτουργία δικανικού συστήματος. Στην πράξη κάτι τέτοιο δεν υφίσταται, γιατί από τη στιγμή που ξεκίνησε η νόμιμη διαδικασία για απομάκρυνση των παιδιών από τα περιβάλλοντα τους έχουν παρέλθει από 3-6 μήνες χωρίς να έχει βρεθεί άμεση προσφιλή λύση, λόγω της έλλειψης προσωπικού, της απουσίας κοινωνικών δομών και της γραφειοκρατίας.

Καταλήγοντας, αποτελεί άμεση κοινωνική ανάγκη η λήψη μέτρων πρόληψης και ενημέρωσης όλων των εμπλεκόμενων ατόμων που έχουν άμεση επαφή με τα παιδιά. Επίσης χρειάζεται να οργανωθούν υποστηρικτικές δομές, οι οποίες θα παρέχουν υλική αλλά και συμβουλευτική στήριξη και στα παιδιά-θύματα αλλά στις οικογένειες που το έχουν ανάγκη.

Ανακεφαλαιώνοντας θα ήταν εφικτό να εκφέρουμε την άποψη πως μέσα από την ανάλυση των αφηγήσεων των ανήλικων θυμάτων, που υπέστησαν κακοποίηση στην οικογενειακή εστία για εκτεταμένες χρονικές περιόδους η ψυχολογική προσέγγιση της θεωρίας των οικογενειακών συστημάτων σε συνδυασμό με τη κοινωνιολογική θεωρία της σύγκρουσης αποτελεί αναντικατάστατο μέσο ανάλυσης του φαινομένου. Παρότι η επιλογή μεθοδολογίας έθετε κάποιους περιορισμούς ως προς το εύρος της ανάλυσης μας, υπήρξε συνεχής η αίσθηση κατά την πορεία εκπόνησης της ερευνητικής προσπάθειας, επωφεληθήκαμε από την ερμηνευτική ισχύ της έννοιας της εξουσίας επί του αδυνάμου για να δώσουμε νόημα στα φαινόμενα που παρατηρούσαμε.

Ευελπιστώ ότι με τη συμβολή της διπλωματικής εργασίας σε ερευνητικό επίπεδο σχετικά με την μελέτη του ζητήματος της κακοποίησης-παραμέλησης παιδιών θα συμβάλλει σε περαιτέρω έρευνα και προβληματισμό. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμα σε όσους ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με το ζητούμενο της κακοποίησης σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και σε μεγαλύτερο αριθμητικό εύρος, ώστε να μπορέσει ενδεχομένως να γενικευθεί η συμπτωματολογία και εκδήλωση της παιδικής κακοποίησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Ε. (2009). Κακοποίηση και παραμέληση παιδιών στην προσχολική ηλικία. Στο Γ. Τσιάντης & Α. Αλεξανδρίδης (Επιμ.). Προσχολική παιδοψυχιατρική: 2. Κλινική και θεραπευτικές παρεμβάσεις, Αθήνα, Καστανιώτη. 254 – 329.

Αγάθωνος - Γεωργοπούλου Ε. (1998). Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού, Αθήνα, Ιδιωτική Έκδοση.

Αγάθωνος, Ε. (1987). Κακοποίηση-παραμέληση των παιδιών. Στο Γσιάντης& Μανωλόπουλος, Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής, Τόμος Α, Τρίτο Μέρος: Ψυχοκοινωνικά. Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 347- 379. Αίτια, ρόλοι, συνέπειες. Αθήνα, Μαραθιά

World Health Organization (2008). Πρόληψη Παιδικής Κακοποίησης: Οδηγός ανάπτυξης, δράσης και τεκμηρίωσης. Επιμέλεια: Γιωτάκος Ο., Αθήνα, Εκδόσεις Αρχιπέλαγος.

Γιωτάκος, Ο., & Τσίτσικα, Α. (2011). Κακοποίηση παιδιού και εφήβου: Οδηγός ανίχνευσης, αντιμετώπισης και πρόληψης. Στο Ο. Γιωτάκος, Μ. Τσιλιάκου & Α. Τσίτσικα (Επιμ.). Κακοποίηση παιδιού και εφήβου: Ανίχνευση, αντιμετώπιση, πρόληψη Αθήνα, Πεδίο, 277 – 290

Ιωσηφίδης Θ. (2008), Ποιοτικές Μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, Αθήνα, ΚΡΙΤΙΚΗ.

Καλλινικάκη, Θ. (2010). Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας στην ποιοτική έρευνα, στο Θ. Καλλινικάκη (Επιμ.), Ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα της Κοινωνικής Εργασίας Αθήνα, Τόπος, 101 – 113

Κατωπόδη, Α. (2005). Παιδική σεξουαλική κακοποίηση: Οικογένεια και κοινωνία.

Μαγγανάς(1999).“Η ενδοσυζυγική βία ή ένας κόσμος όμορφος αγγελικά πλασμένος”, Ποινική Δικαιοσύνη, σ. 70-71,

Μπάλιας,(2011). Τα δικαιώματα του παιδιού: ο δρόμος προς την ελευθερία. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση

Παπαδομαρκάκη, Ε. (2011). Παραμέληση παιδιού: η κυρίαρχη μορφή κακοποίησης. Στο Γιωτάκος, Ο., Τσιλιάκου Μ., Τσίτσικα Α. Κακοποίηση παιδιού και εφήβου, Αθήνα, εκδόσεις ΠΕΔΙΟ, 21-43.

Πρεκατέ, Β. (2008). Η κακοποίηση του παιδιού στο σχολείο και στην οικογένεια. Αθήνα, Εκδόσεις ΒΗΤΑ MedicalArts.

Σπανού, Α. (2005). Ενδοοικογενειακή βία: διερεύνηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών στο πλαίσιο της συζυγικής και της ερωτικής σχέσης. (Δημοσιευμένη Μεταπτυχιακή Διατριβή), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Σπυριδάκης Μ.(2021)e-class. Θεματική ανάλυση-ανάπτυξη δεδομένων

Στεφανίδου Α.(2010), “Ενδοοικογενειακή Βία”, έκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 21

Τσίτουρα, Σ. (2009). Σωματική κακοποίηση του παιδιού, στο Γ. Νικολαΐδης & Μ. Σταυριανάκη (επιμ.), Βία στην οικογένεια: Τεκμηριωμένη πρακτική και τεκμήρια από την πρακτική. Αθήνα, ΚΨΜ, 94-116.

Φραγκουδάκη, Α (1997). Η ελληνική Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Μία επιστήμη που ακόμα διαμορφώνεται. Στο: Θ. Μυλωνάς, (επιμ.), Κοινωνιολογία της ελληνικής εκπαίδευσης – Απολογισμός, νέες έρευνες, προοπτικές, Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Κοινωνιολογίας της Ελληνικής Εκπαίδευσης, Πάτρα, Αχαϊκές εκδόσεις, 237-254.

Χατζηφωτίου Σ. (2005). Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών. Θεσσαλονίκη, Τζιόλα

Ηλεκτρονικές πηγές:

(<https://www.synigoros.gr/>)

(<https://el.wikipedia.org>)